5.5.1 V6-Vol.1

ROLLE.

T. 4. 19

5.5.1 V6-Vol.1

ROLLE.

T. 4. 19

Elizabeth Walber

Spagnuoli B

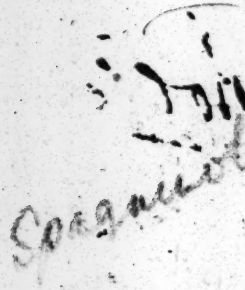

BAPTISTÆ

MANTUANI

CARMELITÆ ADOLESCENTIA, SEU BUCOLICA,

Brevibus JOD. BADII commentariis illustrata.

His accesserunt J. MURMELII in singulas Eclogas argumentum, cum annotatiunculis ejusdem in loca aliquot obscuriora.

Accessit & index, non ille vetus & indigestus, sed novus omnino, ac locupletior multò, operâ BARTH. LAURENTII.

LONDINI,
Excudebat *J. Y.* pro Societate Stationariorum, 1646.

BAPTISTA MANTUANUS CARMELITA, PARIDI CÆRESARIO *S. P. D.*

Audi, ô Pari, ænigma perplexum, quod Oedipus ipſe non ſolveret. Ego quinquagenarius, & jam conſeneſcens, adoleſcentiam meam reperi; & habeo adoleſcentiam ſimul & ſenectam. Sed nè longâ ambage te teneam, nodum hunc diſſolvo. Anno præterito, cùm Florentiâ rediens, Bononiam perveniſſem, intellexi apud quendam literatum virum eſſe quendam libellum meum, quem olim ante religionem, dum in gymnaſio Paduano philoſophari inciperem, ludens excuderam, & ab illa ætate *adoleſcentiam* vocaveram. Carmen eſt Bucolicum, in octo Eclogas diviſum, quod jamdiu tanquam abortivum putabam abolitum. Ubi id reſcivi, Saturninâ fame repentè ſum percitus, & cogitavi quonam pacto poſſem proli meæ inferre perniciem. Juvantibus ergò amicis, libellum mihi vendicavi, ut perderem, quem ſuſpicabar erratis non poſſe non ſcatere. At ubi intellexi, & alia quædam exemplaria ſupereſſe, viſum eſt præſtare, hoc quod vendicâram emendare, emendatúmque edere, ut ejus editione, cætera, quæ continent multa nimis juvenilia, deleantur. Hoc igitur ſic caſtigatum, duabus aliis eclogis, quas in religione luſi, in calce ſubjunctis, tibi, ô Pari, juvenis antiquæ nobilitatis, & ſtudiorum, ac omnium bonarum artium amantiſſime, noſtræque urbis decus egregium, libentiſſimè dono; ut, quando tetricis illis philoſophiæ ac theologiæ lucubra-

cubrationibus, quibus assiduè vacas, fatigatus fueris, habeas jucundulam hanc lectiunculam, quâ, tanquam ludo quodam blandulo, sed liberali, lassum legendo reparetur ingenium. Omnes autem penes quos immatura illa sunt exemplaria, quæ dixi, rogatos volo, ut si quid unquam fuit eis dulce meum, confestim exurant, nec ullo pacto supereſſe permittant. Accipe ergò, Pari suavissime, libellum & autorem; & ambobus, tanquam rebus tuis, tuo deinceps utaris arbitrio. Vale.

Calend. Septem. Ann. MCCCCXCVIII.

Anno-

Annotatiunculæ aliquot in subsequentem librum, ex epistola quadam *J. Murmelii*, ad *Paulum Ruremundensem.*

SED *ut* (inquit) *ex ordine à te quæsitis respondeam, hæc accipe: In tertia Ecloga, quòd Thracius Hebrus Orphea fleviſſe dicitur, refiè ais, id tibi ex quarto Georgicôn Virgilii non constare; cùm ibi non Orphea, sed ejus uxorem Eurydicen Hebrus fleviſſe dicatur. Adducendum itaque fuit testimonium Ovidii ità scribentis.*

Te mœstæ volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidi silices, tua carmina sæpe secutæ
Fleverunt sylvæ, positis te frondibus arbos
Tonsa comas luxit, lacrymis quoque flumina dicunt
Increviſſe suis. ——

Hîc enim per flumina, *Thraciæ fluvii, & cum primis Hebrus (quod sequentia indicant) significatur.*

Venio ad patinam Æsopi, cujus mentio fit in quinta Ecloga. Qualis autem ea fuerit, docet Plinius in decimo naturalis historiæ, cap. 51. his verbis; Maximè tamen insignis est in hac memoria, Clodii Æsopi tragici histrionis patina, sexcentis sestertiis taxata: in qua posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas, nullâ aliâ inductus suavitate, nisi ut in iis imitationem hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus, illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo diximus devoratas margaritas. Non fit tamen (ut verum fatear) facile inter duos judicium turpitudinis, nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas coenâsse. *Hactenus Plinius. Tertio loco quæsitum est, super illud sextæ Eclogæ*, Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem, *cur Ægeriæ nemus, quod ab Aricia non procul abest, equi defugiant. Hujus rei causam apud Græcos Callimachus (teste Servio) tradidit, apud nostros verò Ovidius in 3 Fastorum inquit*;

Vallis Aricinæ sylvâ præcinctus opacâ
Est locus, antiquâ relligione sacer.

Hîc latet Hippolytus loris distractus equorum,
Unde nemus nullis illud aditur equis.

Et ante Ovidium, Maro in septimo Æneidos;

Unde etiam templo Triviæ, lucísque sacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et juvenem monstris pavidi effudêre marinis.

Præterea cognoscere cupis quem accipiendum censeam per Nursinum senem *in octava Ecloga, cujus fato juga* inclyta *dicuntur. Senex hic, divus pater Benedictus intelligendus est, qui in Nursia, vel civitate Piceni, vel Provinciæ ortus, monasterium condidit primùm in monte aliquo regionis illius; deinde cum religionis fratribus in Cassenium montem migravit, ibiq; Apollinis fano in divi Joan. Baptistæ sacellum commutato, virtutibus, miraculisq; claruit; & tandem vitâ defunctus, ibiq; in sacello prædicto sepultus, juga illa montana immortali nominis sui memoriâ illustravit. Postremò rogas, quonam modo defendatur Latinitas orationis illius in Ecloga nona;* Hæc armenta quibus caput à tellure levatur Altiùs, & cui sunt longa internodia crurum. *Miraris enim antecedenti pluralis numeri subjectum alterum pluralis numeri, alterum singularis relativum. Scito igitur figuratam esse poëtæ locutionem. Teste namque Prisciano, lib. 17. diversi interdum numeri construuntur. Salust. in Catilinar.* Inter ea servitia repudiabat, cujus initio ad eum magnæ copiæ concurrebant. *Cujus enim singulari, ad rem retulit,* id est, *cujus rei,* viz. *servitiorum. Tibullus;* Vos quoque abesse proc[illegible] jubeo, discedite ab aris, Cui tulit hesternâ gaudia noc[illegible] Venus. *Cui, subintellige* turbæ, *vel* multitudini. *Ità & hîc, Cu[illegible]gregi armentorum, vel armento. Hactenus Murmelius.*

ADELON.

Totum hoc poëma constat dramatico genere. Nam au[illegible]nusquam loquitur, nisi pastorali personâ assumptâ, quam, [illegible] inquit Badius, interdum sub Candidi *nomine assumit, [illegible] Contendit idem Badius, pastorale decorum sermonisq; [illegible]colici tenuitatem hîc magis anxiè observatam, quàm in M[illegible]rone. Qualitas carminis, hexametra Bucolica; stylus gra[illegible]lis, Bucolicis congruens; personæ ferè argumenti nomen [illegible]tiuntur.*

BAPTIST

BAPTISTÆ MANTUANI, CARMELITÆ THEOLOGI, ADOLESCENTIA, IN *decem Eclogas divisa.*

Ad PARID. CÆRESARIUM.

ECLOGA I.

De honesto amore, & felici ejus exitu, inscripta FAUSTUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Antiquos repeti vult Fortunatus amores.
Obsequitur Faustus, referens connubia læta.

COLLOCUTORES
Fortunatus & Faustus.

Fauste, precor, gelida quando pecus omne sub umbra
Ruminat, antiquos paulùm recitemus amores:
Nè, si fortè sopor nos occupet, ulla ferarum,
Quæ modò per segetes tacitè insidiantur adultas,
Saviat in pecudes. Melior vigilantia somno.

Fauste, precor, &c.] Hæc prima Ecloga *De honesto amore & felici ejus exitu* inscribitur, non sine ratione. Nam licèt nondum religionem professus, hæc veluti ingenii sui præludia composuerat, ad poësim haud dubiè natus autor, tamen quia nè tunc quidem quidquam inhonestum, aut concipere, aut edere voluisset, nunc cùm recognosceret, si offendisset, nimirum rejecisset. Proinde, nè si de amoribus titulum quispiam severus religiosus lectitans aufugeret, inscripsit de amore honesto, quo revera nihil est homine dignius. Hic autem amor honestus describitur, quia affectione matrimoniali initus. Additur autem, *& felici ejus exitu*, ut eos qui amare volent, ad honestum amorem invitet; quippe cujus felix est exitus. Nam de lubricis

bricis & inhoneſtis ferè dicitur à compatriota ejus, in conſimili opere, —*Et quiſquis amores Aut metuit dulces, aut experietur amaros.* Perſonæ, ut in præambulis diximus, etiam hîc ab officio & rebus denominantur, Fauſtus, & Fortunatus. Nam utrumque in bonum ſonat, ut, *Fortunate ſenex, &c.* Et, *O fortunatos nimiùm, bona ſi ſua nôrint, Agricolas!* Et rurſus, *O fortunati, quorum jam mœnia ſurgunt!* Præterea, *Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtes.* Fauſtus autem, ſi ad vocem alludere lubet, videtur quaſi fautus, aut favore auctus, aut favore ſtans. Ordo, quem non ubique (quia opus non erit) repetemus, hic eſt: ô *Fauſte, quando*] id eſt, quandoquidem, *omne pecus ruminat*] id eſt, remandit priùs in ventrem immiſſa, *ſub umbra gelida*] id eſt, temperie frigidâ (Perſius autem dicit, *Et patulâ pecus omne ſub ulmo eſt*) *precor, recitemus amores antiquos*] id eſt, honeſtos, quales erant antiquis. Unde Phavorinus apud Gel. lib. 1. cap. 10. ad juvenem nimis antiquè loquentem, *Sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honeſta, bona, ſobria, & modeſta ſit. Vive ergò moribus præteritis, loquere verbis præſentibus.* Antiquum etiam ſolet accipi pro *charo*, quòd amici & vina, & cætera id genus, ut quæque veterrima, ità chariſſima nobis eſſe ſoleant. Unde Macrob. in 1. Saturn. *Hinc eſt quòd mihi quoque inſtitutione tuâ nihil antiquius æſtimatur, &c.* Veruntamen hîc potiùs accepero pro *honeſtis*, & *antiquis congruentibus.* Id autem epitheton decenter additur, quòd ſine eo Servius velit amores lubricos dici. Nam qui honeſtatis & religionis eſt, numero unitatis efferri ſolet. Veruntamen amores etiam honeſtos dicit teſtatur Cicero in Offic. ſic dicens, *Faciem honeſti videre, quæ ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (ut ait Plato) excitaret ſapientiæ.* Recitemus ergò amores antiquos. Nam ſi fortè *ſopor*] id eſt, profundus ſomnus, *nos occupet*] delicet, oſcitantes. *ulla*] id eſt, quævis ferarum, quæ in diantur modò tacitè per ſegetes *adultas*] id eſt, matur *ſæviat in pecudes*] quod docet Maro in Culice. *Vigilantia*, ſcilicet eſt, *melior ſomno*] Generale Adagium q ſententiam confirmat.

Antiquum.

Sopor.

Fauſ

Faust. *Hic locus, hæc eadem sub qua requiescimus arbor,*
Scit quibus ingemui curis, quibus ignibus arsi,
Ante duos, vel (ni memini male) quattuor annos.
Sed tibi, quando vacat, quando est jucunda relatu,
Historiam, prima repetens ab origine, pandam:
Hîc ego dum sequerer primis armenta sub annis,
Veste solo stratâ, sedi, jacuîque supinus,
Cum gemitu & lacrymis mea tristia fata revolvens:
Nulla quies mihi dulcis erat, nullus labor, ægro
Pectore: sensus iners, & mens torpore sepulta,
Ut stomachus languentis erat, quem nulla ciborum
Blandimenta movent, quem nulla invitat orexis.
Carminis occiderat studium: Nam nulla sonabat
Fistula disparibus calamis; odiosus & arcus,
Funda odiosa, canes odiosi, odiosa volucrum
Præda; nucum calices cultro enucleare, molestum;
Texere fiscellam junco, vel vimine piscem
Fallere, scrutari nidos, certare palæstrâ,
Sortiri digitis, res injucunda, voluptas
Magna priùs, tanti dum mens erat inscia morbi:
Colligere agrestes uvas, & fraga perosus.

Hic locus] Sermo est, ut dixi, merè pastoralis, & ità, aptus ac proprius. *Scit quibus ingemui curis*] Testimonio rem firmat, & ad tela Cupidinis alludit, qui alterâ manu tela, alterâ gestat flammas. Unde Maro Mantuanus, *At regina gravi jamdudum saucia curâ, Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.* Nam vulnus telo fit: unde *saucia curis* dicta. Nam cura, secundùm Servium, dicitur, quòd cor urat. Quocirca hîc bene dicit, *Ingemui*] id est, intus & in præcordiis, vel multùm ingemui curis; quia *Res est solliciti plena timoris amor. Quibus ignibus*] Quasi dicat, flagrantissimis, aut cæcis: ut ille, *Et cæco carpitur igni.* Ignis autem aliquando *amor* dicitur: ut, *Si quos aut Phillidis ignes, Aut Alconis habes laudes.* Aliquando *amatus*: ut, *At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas. Vel, ni memini male*] quod factum non censet, quia *meminerunt omnia amantes. Quando*] id est, quandoquidem.

Cura.
Ingemere.
Ignis.
Quando.

Jucunda

Jucunda relatu] id est, dum refertur, & recensetur, vel ut referatur. Est autem posterius supinum, quod eo modo cum nominibus adjectivis construi docet Valla. *Prima repetens ab origine*] Maronianum est. *Sub primis annis*] quia primus furor amorum gravissimus est, cùm inexperta exerceat pectora. *Stratus.* *Veste sola*] id est, per terram. *Strata*] id est, extensâ. Dicitur etiam solum sterni floribus. *Sedi*] id est, resedi defessus. *Dum sequerer*] id est, sequi deberem. *Iners.* *Jacuitque supinus*] quod amantis est. *Sensus iners*] id est sine arte & industriâ. *Mens torpore sepulta*] id est, hebetata torpore ex languore orto, *ut stomachus languenti erat, Quem*] scilicet stomachum, *Nulla invitat orexis*] id est, nullus appetitus, aut nullus vomitus, sive ructatio. *Orexis.* *Orexis* enim Græcum est, & idem est quod *appetitus*. Ex vomitu autè appetitus nascitur: unde etiam apud Plinium in Epistola pro *vomitu* accipitur. Errant autem qui Latinè *oris exitum* interpretantur. Nam *os oris* primam producit: hoc autem corripitur, ut hîc, & à Juvenal. Sat. 6. *Rabidam facturus orexim*: & Sat. 11. *Hinc surgit Orexis. Hinc stomacho bilis. Carminis occiderat studium*] Commemorat ferè quæ pastorem oblectare solent, & primùm fistulam: de qua Æneid. 3. de Polyphemo loquens, ait Maro, *Solaménque mali de collo fistula pendet. Disparibus calamis*] Emphaticôs quidem dicit: nec etiam artificiosissima, ut est disparibus calamis compacta; ut in Bucol. Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Et alibi, *Aut unquam tibi fistula cerâ Juncta fuit?* Nam ut alibi dicit, *Pan primus calamos cerâ conjungere plures Instituit. Odiosus & arcus*] Plus est quàm si ejus studium occideret. Id autem pastorale studium est, &, ut illud, *figere cervos*, etiam de venatu intelligi potest. *Fuga odiosa*] quâ se pubes rustica ad futuram militiam exercere solebat. *Calices. Enucleare.* *Nucum calices*] id est, testas. *Enucleare*] id est, nucleis evacuare, & nucleos extrahere; sicut exossare. *Texere fiscellam*] id est, vimineum. Maro in Alexi; *Quin tu aliquid poti quorum nunc indiget usus, Viminibus mollique paa intexere junco.* Et in fine Bucolicorum, *Tum se*

gracili fiscellam texit hibisco. Est autem diminutivum à fiscina, de qua Georg. 4. *Nunc facili rubeâ texatur fiscina virgâ. Vel vimine*] id est, tenui perticâ, *Vimen.* seu virgâ. *Scrutari nidos*] Maro; *Parta meæ Veneri sint munera; namque notavi Ipse locum, aëre quo consuêre palumbes. Certare palæstrâ*] cursu & luctâ. *Sortiri digitis*] id est, micare, qui Italorum est ludus. Erit autem micantium uterque quot vult digitos, & divinat, quot sint ambobus erecti; & qui prior nuntiat, depositum fortitur. *Agrestes uvas, &c.*] labruscas, & fraga humi nascentia. Virgil. *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga.* *Sortiri digitis.*

Mœrebam, ut pastu rediens Philomela, cibumq́,
Ore ferens natis, vacuo sua pignora nido
Cùm sublata videt, rostro cadit esca remisso,
Cor stupet, & contra nidos super arboris altæ
Fronde sedet, plorans infelices hymenæos:
Seu veluti amisso partu formosa juvenca,
Quæ postquam latos altis mugitibus agros
Complevit, residens pallenti sola sub umbra,
Gramina non carpit, nec flaminis attrahit undam.
Sed quid circuitu parvo tibi tædia longo?
Dum sequor ambages, & verba & tempora perdo:
Summa erat, vitulos aurâ invitus agebam.
Quod si fortè velis cognoscere singula, dicas,
Faustè, quis in Syrtes Auster te impegerat istas?
Me mea (verum etenim tibi, Fortunate, fatebor)
Me mea Galla suo sic circumvenerat ore,
Ut captam pedicis circundat aranea muscam.
Namque erat ore rubens, & pleno turgida vultu;
Et quamvis oculo pene esset inutilis uno,
Cùm tamen illius faciem mirabar, & annos,
Dicebam Triviæ formam nihil esse Dianæ.

Mœrebam, &c.] Similitudinem affert, quâ res sit clarior, sed rustico non impertinentem. *Pastu*] nomen est, ut sit *Pastu.* à pastu seu pasturâ: Nam posteriora supina non ponunt petiti cum verbis de loco, quod tamen imperitorum præcipit manus. *Ore ferens.*] Virg. de apibus;

Ore

Ore ferunt dulcem natis immitibus escam.

Philomela] dicitur luscinia; ea autem querula fingitur propter amissam linguam, ut in Buc. Virg. dici solet, *Quas illi Philomela dapes.* Legunt autem alii Philomella, non simplici l, quia melos primam corripit; ut sit amatrix dulcis cantûs. Nihil enim artificiosiùs canit, ut autor est Plinius, dicens, *Est luscinijs diebus atq; noctibus continuis quindecim cantus, densante se frondium germine. Mira profectò res est quòd tanta vox in tantulo corpusculo sit, tam pertinax spiritus, & musicæ perfectæ modulatus sonus. Certant inter se, & victa morte quiescit, priùs vitâ, quàm cantu deficiens. Audit disciplinam attentè & corrigit: propter hæc paria illis, ac servis pretia erant. In ore Stesichori poëtæ adhuc infantis cecinit, &c.* Alii verò Philomena per n legunt.

Rostrum. *Rostro remisso*] id est, non ampliùs escam tenente. Negant autem rostrum dici nisi sit incurvum. *Super arboris altæ fronde*] antiquè, ut Maro, *Fronde super viridi, & gemina super arbore sidunt.* Nam nunc, *super frondem*, dicimus. *Super.* Volunt præterea, *super* dici, ubi res contingitur; *Supra.* *supra*, ubi distantia est. *Ploratus*] id est, *Hymenæus.* conquerens. *Hymenæos*] id est, nuptias, in quibus Hymenæus à Græcis invocari solet, ut Thalassio à Latinis, quod in Epithalamiis, id est, carminibus nuptialibus, videre est: ut autem docent Donatus & Servius, Hymenæum quidem Liberi & Veneris filium dicunt esse, qui primus certas nuptias instituerit, ideóque per laudem cantari in virginalibus nuptiis ob hujusmodi meritum. Alii virum fortem Atticum, qui raptas prædonibus virgines, oppressis latronibus, patriæ restituerit. Hinc etiam, inquit Servius, apud Romanos Thalassio invocatur. Cùm enim in raptu Sabinarum plebeius quidam raptam pulcherrimam duceret, nè ei auferretur ab aliis, Thalassionis cujusdam nobilis esse simulavit, cujus nomine fuit puellæ tuta virginitas. De qua re Liv. l. 1. decadis primæ est autor. Plura tamen, & quædam his diversa, apud Plutarchũ legas: Alii, inquit *Hymen.* Donatus, quòd Hymen dicatur membrana quædam, qua est munita virginitas, quæ primo disrumpitur coitu. Hymenæum

menæum dictum putant. Alii hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergò sic accipe Hymenæum in nuptiis, quemadmodum in funere, vel in sacris hymnum. Ter. in Adelph. *Verùm hæc mihi mora est, tibicina, & hymenæum qui canerent.* Hæc ille. Hîc autem accipitur pro conjunctione quasi nuptiali. *Seu veluti*] alia similitudo rusticis congrua. *Gramina non carpit*] Sic Maro, *illa neq; amnem Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam. Dum sequor ambages*] id est, dubios & longos verborum circuitus & involucra: ab *ambigo*, quod est *circumago*. Maro, *Non hîc te carmine ficto, Sive per ambages, aut longa exorsa tenebo. Vitales auras*] sic Æneid. 1. *Si vestitur purâ Æthere, nec adhuc crudelibus occubat umbris. Quis auster?*] quivis ventus importunus. Maro, *dare classibus austros.* Est autem meridionalis, tepore corrumpens: inde amoribus quadrat. Maro, *Eheu! quid volui misero mihi? perditus austrum Floribus, & liquidis immisi fontibus apros.* Corrumpentem opsonia, docet Juvenalis. *Et properat, velut urgeat auster. Syrtes*] sunt loca arenosa, labentia vada brevia; in quæ si inciderint naves, evelli nequeunt: de quibus Maro Æneïd. 1. *In brevia & Syrtes urget.* Sunt autem in Getulia. Æneïd. 6. *Hunc ego Getulis arerem si Syrtibus exul.* Hinc metaphoricôs aut allegoricôs pro inextricabilibus amorum nexibus. Nam qui amant quod obtinere nequeunt, lupum auribus tenent; cùm neq; tenere, neque dimittere compotes sint. *Impegerat*] ab impango, nam pango etiam pegi facit. *Istas*] tuas, & viles. Pertinet enim iste ad secundam personam, & ad contemptum. Maro, *Aut quid petis istis? Me mea Galla*] in Juvenale etiam tenuis clientis uxor. *Galla mea est*, inquit; *refert Galla caput, &c. Suo ore*] formositate oris. *Pedicis*] laqueis & vinculis pedum, sicut manicæ sunt manuum vincula. Georgic. 1. *Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis: Auritósque sequi lepores, tum figere damas.* Et Æneïd. 2. *manicas, atq; arcta levari Vincla jubet Priamus.* Est etiam manica, manuum & brachiorum tegumentum. Juvenal. *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Pleno turgida vultu*] Ter. *succi plena*, sed id urbanius: Nam

Ambages.

Auster.

Syrtes.

Iste.

Pedica.

Turgidus.

Nam turgida, id est, inflata non suo pingui, non nisi r
Luscus. sticis placet; ut *& lusca*] id est, altero oculo capta. S
dicit *penè*, ut non merè luscam, sed pætam, id est, tremu
Trivia. oculis putes. Nam & Venus pæta dicitur. *Diana, Pavi*
id est, tres vias habentis: in cœlo, ubi Luna dicitur;
sylvis, ubi Diana venatrix; & apud inferos, ubi Pros
pina. Quod fingitur, quia Lunæ lumen nunc superis, nu
inferis, nunc nobis conspicitur. Legi posset *Dicebam*]
est, judicabam in animo meo, *nihil esse*] videlicet
hanc nostram.

Fort. *Ludit amor sensus, oculos præstringit, & aufert*
Libertatem animi, & mir â nos fascinat arte.
Credo, aliquis dæmon subiens præcordia flammam
Concitet, & raptam tollat de cardine mentem.
Nec Deus (ut perhibent) amor est; sed amaror, & err

Ludit amor sensus] Interloquitur Fortunatus, nè durior
perpetuus tenor unius. *Ludit*] id est, eludit. *Oculos pr*
stringit] Unde præstigiæ & præstigiatores, qui Mercuri
Fascinare. principem habent. *Fascinat*] id est, illigat, quasi fasce, qu
dam incantamento. Maro; *Nescio quis teneros oculus m*
Præcordia. *fascinat agnos. Aliquis dæmon*] id est, vafer spiritus. *Pr*
cordia] id est, membranulas cor cingentes, in quibus si
Concitare. affectiones, seu passiones animorum. *Concitet*] à conci
Cardo. frequentativo, id est, provocet aut commoveat. *De cardi*
de stabilitate & firmitudine sua. *Nec Deus*] Maro; *N*
scio quid sit Amor, duris in cotibus illum Ismarus,
Rhodope, aut extremi Garamantes: Nec nostri gen
Amaror. *puerum, nec sanguinis edunt. Amaror*] id est, amariti
amaritas, seu amaritudo: ab amaro dicitur.

Faust. *Adde, quòd optatis nec spes erat ulla potiri,*
Quamvis illa meo miserata faveret amori,
Monstrarétque suos oculis ac nutibus ignes.
Nam quocunque iisset, semper comes aspera, semper
Nupta sequebatur soror, & durissima mater.
Sicque repugnabant vatis contraria vota,
Non secùs ac muri catus: ille invadere pernam
Nititur, hic rimas oculis observat acutis.

Adde, &c.] Docet quomodo in Syrtes incidisse probetur. *Non secùs*] id est, non aliter. *Ac*]id est, quàm, scilicet re- *pugnat catus*] id est, felis, animal revera *cautum*, id est, *Catus.* vafrum & callidum: & corripit catus primam; unde per t simplex scribitur. Horatius 1. carminum, *Voce formâsti catus & decore.* Veruntamen multi, quando accipitur pro animali, per tt duplex scribendum putant. *Perna*] à *Perna.* pede dicitur secundum Varronem, quasi sit pes porcinus cum carne: præcipuè priores pernas vocant, posteriores verò petasones. *Rimas*] id est, fissuras, è quibus mus exi- *Petasos.* liat.

Fort. *Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre:*
Et quem nulla premit sitis, est sitientibus asper.

Iterum interloquitur Fortunatus, cujus dictum si ad matrissimam matrem respicit, sensus est, matrem jam satu- ratam amoribus, non ignoscere filiæ amare incipienti: Si ad catum, illum invidere muri, aut sorici famelico, cùm sa- tur sit; quia tunc præcipuè venatui intendit, cùm contrà esuriat canis.

Faust. *Tempus erat curvâ segetes incidere falce,*
Et latè albebant flaventibus hordea culmis:
Assuit (ut mos est) natis comitata duabus,
Collectura parens, quæ præterit hordea messor.
Ignorabat enim vel dissimulabat amorem.
Dissimulâsse puto, quoniam data munera natæ
Noverat, exiguum loperem geminásque palumbes.
Fort. *Pauperies inimica bonis est moribus, omne*
Labitur in vitium, culpæ scelerúmque ministra est.
Faust. *Farra legens ibat mea per vestigia virgo,*
Nuda pedem, discincta sinum, spoliata lacertos,
ut decet ætatem, quæ solibus ardet iniquis:
Tecta caput fronde intortâ, quia sole perustæ
Fusca fit, & vacua facies non servit amantum.
Jam vergo vicina meo lateríque propinqua,
Sponte meâ delapsa manu frumenta legebat.
Nec celare suas, nec vincere femina curas,

Nec

Nec differre potest; tantum levitatis in illa est.

Fort. *Quisquis amat, levis est; nec fœmina sola, sed ipsi*
Quos sapere, & præstare aliis mortalibus aiunt;
Quos operit latus fulgenti murice clavus;
Quos vidi elatos regali incedere passu.
Tu quoque sic affectus eras, dementior illâ,
Forsitan & levior: virgo data farra legebat,
At tu farra dabas; dic, quæ dementia major?
Perge, opus est verbis aliquando arcere soporem.

Tempus erat curvâ segetes incidere] Græcè & durit ut rustico competit. Nam Latinè dicas, tempus inciden autoribus Servio & Vallâ. Virgilius tamen Æneïd. 2. xit, *Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Collect parens*] Hic locus videtur sumptus ex Ruth. *Pau ries inimica bonis est moribus*] ità rusticis visum est; q bus nondum intellecta deorum munera, aut quia indig tem difficile est bene operari, aut revera, quia per paup tatem coguntur mulierculæ munera accipere, quæ div bus essent respuenda. *Omne labitur in vitium*] Sic micus, *Inopiâ, & cognatorum negligentiâ coacta.* pòst, *Ità ut ingenium est omnium hominum proclive à bore ad libidinem.* Est quidem hæc sententia rustico gna. Nam neque paupertas vitium est, neque in vit impellit, si eam ferre noverimus: quin munus deoru Lucano rectè dicitur, sed nondum intellectum. Ve quia proclives sumus ad libidinem, nostro, non paupe tis vitio sæpe peccamus: unde Prov. 30. *Aut egestate c pulsus furer, & perjurem nomen Domini.* Et tamen i dixit, *Paupertas & honestas à Deo sunt.* Dicimus paupertatem in spiritu, sanctam, sed difficilem ejus u

Pauperies. Pauperies propriè accipitur pro damno, ut si quadrup jactura pauperiem fecisse dicatur. *Nuda pedem*] Græc poëticæ locutiones sunt. Maro Æneïd. 1. *Nuda gen dóq; sinus collecta fluentes*: sunt autem oratoribus vitan *Sponte meâ*] Sic & Booz ipsi Ruth fieri præcipit. *Cla* Vestis est Senatorum Romanorum. *Murex*] conchylii nus est, è cujus sanguine fit purpureus color. *Dic, quæ mentia*] in prosa potiùs dixero, *utra* vel *utrius*.

Fa

Faust. *Continuò aspiciens ægrè tulit aspera mater,*
Et clamans, Quò, dixit, abis? cur deseris agmen?
Galla veni: namque hic alnos propè mitior umbra,
Hic tremulas inter frondes immurmurat aura.
O invisa meis vox auribus! Ite, precabar,
Ite (malùm) venti celeres, dispergite vocem;
Si quis pastor oves ad pinguia pascua ducat,
Et vetet adductas præsens decerpere gramen;
Vel si jam pastas potum compescat ad amnem,
Et sitibundo ori salientem denegat undam:
Nónne importunus, naturæ inimicus, & excors?
Illa mihi vox visa Jovis violentior irâ,
Cùm tonat, & pluvius terris irascitur aër.
Non potui, & volui frontem non flectere: virgo
Demissi in cilium de subvelaminis ora
Me aspiciens, mitis blandè subrisit ocellis.
Id cernens iterum, natam vocat improba mater:
Galla operi magis intendens, audire recusat;
ut pede, sic animo sequitur. Tum providus ipse
(Namq; dolos inspirat amor, fraudesq; ministrat)
Nunc cantu, nunc sollicitans clamore morantes,
Velamenta dabam sceleri; quæ credere possent
Et soror & mater, non audivisse puellam.
Falce repellebam sentes, nè cruda sequentis
Lævia, nè teneras ausint offendere plantas.
Fort. *Quisquis amat, servit, sequitur captivus amantem,*
Fert domitâ cervice jugum, fert verbera tergo
Dulcia, fert stimulos, trahit & bovis instar aratrum.

Continuò aspiciens, &c.] Recitat argumentum amorum suorum. *Si quis pastor*] indicat similitudine, quàm incommoda fuerat matris reclamatio. Nam sicut pastor ovibus esset importunus, si eas à præsentibus herbis, aut fluminibus, cùm famerent, aut sitirent, arceat, quæ Tantali pœna dicitur: ità importuna visa est mater, quæ præsentiâ puellæ vetabat frui. *Jovis violentior irâ*] Amatoriè dictum. *Audire recusat*] id est, hîc ut videtur dissimulat. *Velamenta dabam sceleri*] id est, fraudi, quæ

non ſemper ſcelerata eſt. Sed eſt in puella non audiente monitis maternis. *Sentes*] id eſt, ſpinas & vepres. *Cura ſequentis*] ſcilicet virginis. *Lævia*] non aſpera, nec pilosa. *Teneras plantas*] Maro, *Ah! tibi nè teneras glacies ſecet aſpera plantas. Quiſquis amat, ſervit*] ideo Ovidius, *Dum licet, injuſto ſubtrabe colla jugo. Fert*] id eſt, patitur verbera. Satyricus, *Soleâ puer objurgabere rubrâ. Bovis inſtar*] id eſt, in ſtatum, & in morem; quod Valla non approbat: vult enim *inſtar*, ad æquiparationem, non ad ſimilitudinem pertinere.

Fauſt. *Tu quoque, ut hîc video, non es ignarus amorum.*
Fort. *Id commune malum: ſemel inſanivimus omnes.*
Fauſt. *Hoc animi tam triſte bonum, tam dulce venenum*
Quotidie crudele magis creſcebat in horas,
ut calor, in nonam dum lux attollitur horam.
Pallebam attonito ſimilis, lymphaticus, amens,
Immemor, inſomnis: nec erat res ardua morbi
Nôſſe genus: frons eſt animi mutabilis index.
ut pater advertit, mitem ſe præbuit ultra
Conſuetum, quòd & ipſe ſuos expertus, amorum
Sciret onus; blandóque loquens humaniter ore,
Dic, inquit, dic, Fauſte, Quid hoc, quod pectore volvis?
Infelix puer, hæc facies teſtatur amorem.
Dic mihi, nè pudeat curas aperire parenti.
Fort. *Sit licèt in natos facies auſtera parentum,*
Æqua tamen ſemper mens eſt, & amica voluntas.
Fauſt. *ut facilem pater affectum præ ſe tulit, ultro*
Rem confeſſus, opem petii. Promiſit, & antè
Quàm brumale gelu borealibus arva pruinis
Spargeret, agnati unanimes cum patre puellam
Deſpondêre mihi: nec adhuc ſine teſtibus illi
Congrediebar, eram medio ſitibundus in amne
Tantalus. O quoties, miſſo cum bobus aratro,
ut vacuis aliquando eſſet ſola ædibus, ibam!

Tu quoque] Æneas Sylvius, qui & Papa Pius, aſſerit nemi nem ad trigeſimum pervenire ætatis annum, qui non ſen ſerit aliquando amoris ignem. Unde proverbialiter di

citur hîc, *Semel insanivimus omnes.* Quod Maro in Georgic. lib. 4. sic dicit, *Omne adeò genus in terris hominúmque feraríumque, Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres, In furias igneq; ruunt: amor omnibus idem, &c. Hîc*] id est, ex his à te dictis. *Lymphaticus*] id est, furore percitus, ut hi qui lymphas, id est, nymphas se vidisse in aquis credunt. Errant autem, qui vinum lymphaticum dicunt pro diluto. *Lymphaticus.* *Amens*] id est, sine mente. *Amens.* Terent. *Nam hæc inceptio non amantium, sed amentium est. Frons est animi mutabilis index*] Proverbiale. Sed quia cœperunt homines dissimulare, dicit Juven. *Fronti nulla fides.* Ea dicata fertur verecundiæ atq; pudori. *Frons index*] Sunt ergò index & similia, communia. Cic. *Hanc vocem stultitiæ indicem. ut pater advertit*] .i. resciuit, agnovit, annotavit animadvertendo. *Mitem se præbuit*] talem præstandum docet Mitio Terent. in Adel. *ultra consuetum*] .i. præter consuetudinem; quia solent patres esse severi in mores filiorum: unde Menedemus Terent. in Heaut. *Cœpi non humaniter, neque ut decuit, animum ægrotum adolescentuli tractare; sed vi, & vîâ pervulgatâ patrum, quotidie accusabam, &c.* Causam autem quare pater mitior fuit, addit, *quòd & ipse suos expertus, &c.*] Unde & divum Petrum labi contigit, ut sciret ignoscere. *Dic mihi, nè pudeat*] ex loco Terent. *Sit licèt in natos, &c.*] confirmat, ut vero simile sit quod ille dixerat. *Agnati*] id est, affines. *Despondêre*] id est, desponderunt mihi puellam. *Nec adhuc sine testibus*] id est, arbitris & præsentibus. *Illi*] id est, cum illa. *Congrediebar*] id est, licèt mihi esset desponsata, tamen non licebat convenire eam, nec cum ea loqui, cùm sola esset: quo custoditam ejus attestatur pudicitiam. Est autem locutio Virgiliana. Nam Virgilius verba ad certamen pertinentia, cum dativo construit, quæ alii cum ablativo, mediante cum, ut, *placidóne etiam pugnabis amori?* id est, cum amore. *Certa tibi*] id est, tecum. *Infelix puer, atque impar congressus Achilli*] id est, cum Achille. *Eram medio sitibundus in amne Tantalus*] id est, Tantali similis, de quo Horat. primo Sermonum, *Tantalus à labris sitiens fugientia captat Flumina.* *Tantalus.* Quia enim

deorum secreta revelavit, aut quia Pelopem filium diis epulandum apposuit, hac poenâ apud inferos damnatus dicitur, ut mento tenus, imò labiorum tenus habeat dulcissima flumina, quibus dum sitim restinguere conatur, delabuntur: & naso tenus fragrantia poma, itidem, dum apprehendere conatur, subterfugientia. Signantur autem avari, ut autor est Horatius, subdens ibidem: *Quid rides? mutato nomine, de te Fabula narratur; congestis undique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Ut ædibus*] id est, domibus privatis, scilicet paternis. *Vacuis*] scilicet patre, matre, sorore, & reliquis familiaribus. *Esset sola*] scilicet domi. *Ibam*] scilicet, ad eam.

Omnia causabar, stivam, dentale, jugúmque,
Lora jugi, vullam; deerant quæcunque, petebam
E soceri lare; sola tamen deerat mihi virgo.
Non deeram mihi; piscator, venator, & auceps
Factus eram, & solers studia intermissa resumpsi.
Quicquid erat prædæ, quicquid fortuna tulisset,
Ad soceros ibat, gener officiosus habebar.
Nocte semel mediâ subeuntem limina furtim,
(Sic etenim pactus fueram cum virgine) furem
Esse rati invasêre canes: ego protinus altam
Transiliens sepem, vix ora latrantia fugi.
His tandem studiis hyemem transegimus illam.
Ver rediit, jam sylva viret, jam vinea frondet,
Jam spicata Ceres, jam cogitat hordea messor,
Splendidulis jam nocte volant lampyrides alis:
Ecce dies genialis adest, mihi ducitur uxor.
Sed quid opus multis? nox expectata duobus
Venit, & in pontum venta ratis acta secundo est.
Tum bove mactato, geminâ, convivia luce
Sub gratula instructis celebravimus arbore mensis:
Adfuit Oenophilus, multóque solutus Iaccho,
Tempestiva dedit toto spectacula vico.
Et cum multisoni Tenius vir tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula, multicolorem

Ventri-

Ventriculum sumpsit, buccásque inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit, cilisque levatis,
Multatieque altis flatu à pulmonibus hausto,
utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illùc digito saliente, vocavit
Pingúibus à mensis juvenes ad compita cantu
Saltidico, dulcique diem certamine clausit.
Et jam tres hyemes abiere, & proximat estas
Quarta: dies rapidis, siqua est bona, præterit horis:
Siqua placent, abeunt; inimica tenacius hærent.
Fort. *Fausie video? vicina pecus vineta subintrat.*
Jam, nè fortè gravi mulctâ taxemur, eundum est.

Omnia causabar] Pergit quò occeperat, docens faustum amorum suorum exitum, optatis videlicet nuptiis. *Omnia causabar*] scilicet excusabam, seu accusabam, & in excusationem intermissæ operæ adducebam; ut in Mœri, *Causando nostros in longum ducis amores.* *Stivam*] id est, manicam aratri, quâ regitur. *Dentale*] id est, lignum ad quod inducitur vomer, ut dicit Servius, ad illud 2. Georg. *Duplici aptantur dentalia dorso.* *Rullam*] id est, partem, à ruendo dictam. *Lare*] id est, domo. *Soceri*] scilicet futuri, quia desponsatione factâ. *Non deeram mihi*] id est, officio meo, aut utilitati meæ. *Studia intermissa*] scilicet tempore languoris, ut prius dixit. *Gener*] est conjux filiæ, & dicitur ad socerum & socrum correlativè. *Jam Ceres*] id est, seges, aut frumentum. *Spicata*] id est, spicas habens. *Lampyrides*] sunt papiliones quidam, qui Nitedulæ & Cicindelæ dicuntur, de quibus Sipontinus sic; *Cicindela à Græcis Lampyris dicta; quidam Noctilucam, quòd noctu luceat, Nitedulamq; vocant.* Non ante matura pabula, aut post defecta conspicitur, nunc pennarum hiatu refulgens, nunc compressu obumbrata. Hujus animalis stellantes volatus maturitatis hordei signum rusticis præbent, mirâ benignitate naturæ. Ab hac lychnus pensilis, quem vulgò lampadem vocant, Cicindela appellatur, quæ nocte totâ servatur accensa, & Lampyridis instar lucet. Mart. de Cicindela, *Ancillam tibi sors dedit lucernæ, Totas quæ simul exigat tenebras.* Scribitur

Causari. *Stiva.* *Dentale.* *Rulla.* *Gener.* *Ceres.* *Spicatus.* *Lampyris.*

bitur autem Græcè λαμπυρὶς, ἴδος sed pro υ, etiam y scribi à nobis solet. Quia ergò hordei maturitatem denotant, bene dicit, *Jam cogitat hordea messor: Splendidulis, &c. Dies genialis*] id est, in quo gignendis liberis in geniali toro opera detur. *Ratis acta*] id est, res de qua parùm sperabatur, optatum sortita est exitum. *Geminâ luce*] solis, & tædarum. *Sub patula*] id est, semper patente. *Oenophilus*] id est, vini amator. Oenophorum autem vas magnum, in quo vinum affertur. Juvenal. *Totum œnophorum sitiens.* Οἶνος Græcè dicitur vinum. *Iaccho*] id est, Baccho; hoc est, vino solutus; solvit enim curas: unde Lyæus à λύω, id est, solvo, dicitur Liber pater. *Tonius*] à tonando dictus, cantor. *Cui tibia buxo*] Ex buxo enim ferè fiunt nunc fistulæ, olim ex tibiis gruum; unde & tibiæ dictæ. *Multicolorem ventriculum*] id est, folliculum, quem inflare solent, variis panniculis tectum: vulgò musam cornutam vocant, eo quòd obcurvam fistulam annexam habet. *Buccas rubentes*] ex vino. *Multoties*] satìs humile adverbium, quo idonei abstinere dicuntur. *Utrem*] id est, saccum illum ex corio. *Pinguibus à mensis juvenes ad compita*] id est, loca, quæ plures petere solent, in quibus rustici choreas & cæteros ludos exercent. *Cantu saltidico*] id est, saltandi formam dictante. *Et proximat*] id est, proximè appropinquat, aut instat. *Æstas quarta*] quia æstatem pro messe dixerat. *Dies rapidis, &c.*] *Si qua*] id est, aliqua, *dies*] .i. tempestas, *est bona*] id est, læta, prospera; *præterit horis rapidis*] id est, velociter transeuntibus: id enim videtur lætis. *Inimica tenaciùs hærent*] Generalis sententia, quâ finem facit: plura tamen videtur dicturus, sed à Fortunato ad coërtionem pecoris avocatur. *Viden'*] id est, vidésne? *Pecus vicina subintrat vineta*] id est, loca vitibus consita vicina. *Eundum est*] id est, ire nos oportet ad custodiam pecoris. *Nè taxemur*] id est, damnemur, *gravi mulctâ*] id est, pœna pro delicto dandâ.

Patulus. Oenophilus. Oenophorum.

Lyæus. Tonius.

Ventriculus.

Proximare.

Vineta.

ECLOGA

De insania amoris, inscripta FORTUNATUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Quæ Padus exundans tulerit dispendia, primùm:
Insanum memorat mox Fortunatus Amyntam.

Faustus, & Fortunatus.

CUr tam serus ades? quid te (jam septima lux est)
Detinuit? gregibúsne nocent hæc pascua vestris?
Fort. *Fauste, Padus nostros qui præterlabitur agros*
Creverat, & tumidis ripas æquaverat undis.
Nos, curâ gregis omissâ, privata coëgit
Publicáque utilitas, ripam munire diurnis
Nocturnísque operis, fluviúmque arcere furentem.
Faust. *Fert Padus exundans mala sæpius omina, nostri*
Tityrus est autor, qui pascua dixit, & arva.
Fort. *Forsitan id verum, quando extra tempora, & ultra*
Mensuram atque modum subito concreverit æstu:
Nunc autem id poscit tempus; nam liquitur altis
Nix hyberna jugis, implent cava flumina montes:
Se exonerant, fluvioso, onerant: sic flumina rursum
Se exonerant, pelagusq; onerant: hominum quoq; mos est,
Quæ nos cunq; premunt, alieno imponere tergo.

Cur tam serus ades?] In hac ecloga damnabitur amoris insania, quâ Amyntam pastorem deperîsse memorabit Fortunatus. Non enim nomini congruet, ut Fortunatus amores experiretur amaros. Amyntas à Marone inducitur pastor æmulus, unde dicit, *invidit stultus Amyntas*. Amynticus autem dicitur vindicativus. Talis autem proximus est ad furorem & insaniam, cùm cœptis desistere cogitur. Utrumque deduci videtur ab ἀμύνομαι, quod est ulciscor, punio, expugno. Principiũ collocutionis est de inundatione Padi, quam Faustus accusat, quò minùs affuerit illis diebus cum pecore. *Cur tam serus*] id est, tardus; sed utrumque sic accipio, ut ad tempus referatur. Virgilius, *Tardi venêre subulci*] Nam lentus, piger, oscitans, etiam manè venire possit; serus autem vespere duntaxat, etiamsi celer & præceps.

Amynticus

Serus.

præceps. *Jam septima lux*] septimus dies. Prima tamen lux, & primus dies, differunt, autore Vallâ: Nam primâ luce facio quod in prima parte diei; primo die, quod toto ipso die qui primus est. *Gregibúsne nocent*] Quasi dicat minimè, cùm ager Mantuanus sit optimus. Unde Maro, *Et qualem infelix amisit Mantua campum.* *Padus*] fluvius est maximus Italiæ, in quem juxta Mantuam influit Mincius, unde de utroque dicit Maro in Tityro; *Hîc inter flumina nota, Et fontes sacros frigus captabis opacum.* *Nostros ergò agros*] id est, Mantuanos. *Nos, curâ gregis obmissâ*] aut omissâ vulgatiùs: Horatium secuti, deposito b, dicimus omissa & omisi, primâ brevi. *Nocturnísque operis*] id est, operationibus aut operariis: nam utrumq; significat hæc opera. *Fert Padus exundans mala sæpius omina*] id est, portenta, aut indicia futuræ calamitatis. *Noster*] id est, nostras, aut compatriota noster. *Tityrus*] id est, Maro, qui in primo Bucolicorum per Tityrum intelligitur. *Est autor*] in fine primi Georgicorum, post cædem Cæsaris, quam tot mala secuta sunt. Quia *Fluviorum Rex Eridanus, campósque per omnes, Cum stabulis armenta tulit.* Idem enim est Padus, & Eridanus, ab Eridano, seu Phaëthonte, filio Solis, qui in eo submersus dicitur, denominatus. Idem dicit Horat. 1. Carmin. de Tiberi. *Vidimus flavum Tiberim, retortis Littore Hetrusco violenter undis, Ire dejectum monumenta regis, Templáque Vestæ.* *Qui pascua dixit, & arva*] id est, Bucolica, & Georgica. Prudenter Æneida tacet, ut cujus lectio ad rusticum non spectat. Horatius autem in sermonibus reticet, quia tunc nondum erat emissa. *Forsitan*] Bene forsitan, ne portentis fidem priscorum adhibere censeatur: quæ verò intempestivè fiunt, nihil portendere videntur præter se. *Nam liquitur*] id est, liquescit & defluit. Virgil. Georgicorum primo, *Vere novo gelidus canis cùm montibus humor Liquitur.* *Montes*] Nominativus est, quia montes implent cava flumina, id est, alveos fluminum. *Se exonerant*] videlicet montes, & onerant flumina; flumina rursus onus suum in mare demittunt: nam *Omnia flumina intrant mare, & mare non redundat.* Unde rusticò dixit,

Padus.

Opera.

Omina.
Noster.
Tityrus.

Liquitur.

Pelagúsque

Pelagúsque onerant. Quæ nos cunque] Tmesis, id est, incisio est, pro *quæcunque nos*. Dicitur autem Tmesis, non Temesis. *Alieno imponere tergo*] unde de Pharisæis Salvator, Matth. 23. *Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea movere.*

Fort. *Sed jam contractum revocat sua alveus amnem.*

Faust. *Decrescente Pado (dictu mirabile) noster,*
Fortunate, lacus majoribus æstuat undis.
Urbs natat, obscuræ sunt cellaria fossæ.
Lintre cados adeunt, labens ad vina minister
Ridet, & ex imis fertur gravis obba lacunis.
Multa, licèt nati fuerint melioribus horis,
Multa & magna ferunt aliquando incommoda cives.

Fort. *Commoditas omnis sua fert incommoda secum:*
Ut sorti appendix est illætabilis omni.

Faust. *Hactenus Eridanus: nostros repetamus amores;*
Quandoquidem nunc alma Venus movet omnia, cœlum
Luce tepet nitidâ, tellus viret, arva volucres
Cantibus exhilarant vernis, nunc omnia fœtant.

Fort. *Tu tua lusisti, sed nos aliena sequamur.*
Namque tibi nati referam pastoris amores,
Ut doceam Veneris nihil esse potentius igne.
Pauper & infestis sub sydere natus Amyntas,
Sex vitulos, totidemque pares ætate juvencas,
Armentique patrem ducens in pascua taurum,
Venerat ad Coitum, nitidis ubi Mincius undis
Alluit herbosos fugiens perniciter agros.
Aux nova propter aquas pinnatis ædua muris
Est Coitus, Campo moles fundata palustri.
Hic igitur recubans, vitrei prope fluminis undam,
Vitis ubi amplectens longis dumeta lacertis,
In vada curvatâ ripæ supereminet umbrâ,
Piscibus insidias tendebat arundine, & hamo.
Messis erat, solis rapidi violentia adustas
Proscinderat campos: finem Philomela canendi
Fecerat; & neque lux, passim morientibus herbis,
Pascere oves patiebat, neque nox humore cicadas.

Dúmque

Dúmque incumbit aquis, ſtudióq; intendit inani,
Taurus (ut auditum eſt) primùm vexatus ab œſtro,
Mox canibus, demum furaci à milite, ſylvis
Abditus, ex toto confeſtim evanuit agro.

Sed jam contractum] Non interrogativè, ſed indicativè legatur. *Suus alveus*] id eſt, proprius, aut debitus: aut hypallage, id eſt, ſuum amnem. *Mirabile dictu*] id eſt, ut dicatur, vel dum dicatur. *Noſter lacus*] vicinus urbi noſtræ Mantuæ, ſcilicet Benacus; Mincius enim ex Benaco fluit. *Lintre*] id eſt, ſcaphâ, aut aliâ naviculâ. *Gravis obba*] id eſt, lagena: Perſius ſeſſilem vocat, eo quòd lato fundo quaſi ſedeat, dicens Satyr. 5. *Exhalat vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.* *Melioribus horis*] unde Juven. *Diſtat enim quæ Sydera te excipiant, modò primos incipientem Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem.* Sed id Ethnicis quàm Chriſtianis conſonantius. Verùm ſi non trahimur, aut compellimur inviti; ducimur tamen zelo, & invitamur. *Appendix illætabilis*] quia in hoc mundo non ſunt ſolida, nec plena gaudia, quæ nihil habeant amaroris. Nam extremum gaudii luctus occupat. *Appendix* dicitur quod appenditur. *Illætabilis*] De qua non eſt lætandum. Sic Æneïd. 4. *Hinc Drepani me portus & illætabilis ora.* Multa ſunt proverbialiter dicta, notatúque digna. Boëtius dicit ſe didiciſſe, in foribus Jovis eſſe duo dolia, alterum boni, alterum mali; neminémque naſci qui non aliquando ex utroque bibat. *Hactenus Eridanus*] ſcilicet dictus eſt, id eſt, inundatio Padi. *Noſtros repetamus amores, Quandoquidem nunc*] ſcilicet in vere, præcipuè dum nix liquitur. Tunc enim Veneri potiſſima datur opera: unde Vernæ dicti quòd ferè verno tempore gignuntur. *Alma*] quia diva creatrix, ab alendo dicta: Nam propagatione conſervat genus noſtrum. *Arva volucres*] Maro, *Hinc volucrum concentus in arvis. Exhilarant*] Ἱλαρὸς Græcè, unde hilarem Terent. dixit: facit hilaro verbum, quod eſt, hilarem & lætum facio. *Nunc omnia fœtant*] id eſt, fœtus producunt. *Tu tua luſiſti*] i. tuos amores feliciter ceciniſti. Eſt enim ludere, res non graves canere. Unde Virg. in Bucol. *Et ipſum Ludere quæ vellem*

Limter.
Obba.
Appendix.
Illætabilis.
Verna.
Alma.
Hilarare.
Fœtare.
Ludere.

vellem calamo permisit agresti. Et Ovid. *Ille ego qui fuerã tenerorum lusor amorum, Ingenio perii Naso Poëta meo.* Ità Maro in cul. *Lusimus Octavi gracili modulante Thalia. Atq; ut araneoli tenuem formavimus orsum. Sed nos alienã sequamur*] Non enim Fortunato, ut dixi, infortunia amorum congruunt. Ea enim dicturus est. *Veneris nihil esse potentius igne*] Mar. *Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.* Et ideo de tempore quo amant belluæ dicit, Georg. 3. *Tempore non alio catulorum oblita leæna*

Sævior erravit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes ursi, stragemq; dedêre
Per sylvas, tum sævus aper, tum pessima tigris.
(Heu!) malè tum Libyæ solis erratur in oris.

Et infesto sub sydere] .i. molesto, & inferente quasi vim; quod plus est, quàm si *infausto* legendum sit. *Ad Coitum*] Coitus. id est, ad arcem sic dictam, quòd esset ad fluentum Padi, & Mincii ex Benaco, ut dixi, nascentis. *Perniciter*] velociter. *Arx nova*] castellum notat. *Propter aquas*] .i. juxta. Virg. Georg. 3. *Et viridi in campo templum de marmore ponam Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat Mincius, & tenerâ prætexit arundine ripas.* Sed quæram, cùm ille in laudem Mincii dixit, *tardis flexibus* (Est enim sic utilior navigantibus, adverso præsertim flumine) cur hîc dicat, *fugiens perniciter.* Sed dicemus id ad inundationem pertinere, quâ flumina tarda aliàs, pernicia fiunt. *Longis lacertis*] id est, brachiis, quia labrusca non putantur, nec resecantur. *Arundine & hamo*] id est, hamatâ arundine, .i. virgâ tenui. *Sciderat*] mutavit quispiam, fecitq; *Prosciderat*: Nam scindo scidi priorem corripit: Æn. 3. *Hesperium Siculo latus abscidit, arvaq; & urbes.* Ubi Servius tamen videtur sentire, debere produci. Nam *metri*, inquit, *causâ* (*scil.*) *syllabam corripuit: Verùm non legitur correpta, cùm contrà sæpe reperiatur.* Hor. 1. Car. *Nequicquam deus abscidit, &c.* Posset fortè legi, *Solverat*, aut quid simile. *Neq; lux*] id est, diurnum tempus. *Neque nox humore*] id est, rore. Virg. *Dumq; thymo pascentur apes, dum rore cicadæ. Studioq; intendit lucri*] .i. piscandi hamo, unde parùm utilitatis consequitur, præsertim prætermissâ custodiâ armentorũ. *Ab æstro*]

Vespæ

Veſpæ genus eſt, ſic Græcè à ſono dictum. *Mox*] id eſt paulò pòſt, vexatus à canibus. *Demum*] id eſt, tandem aut ultimò. *Abditus*] id eſt, abſconditus. *A milite* id eſt, viro belligero humilis conditionis, unde *furaci* a dit. Non enim militem dicimus equitem auratum, ſ milleſimum quemque, id eſt, quemlibet è numero mill nario, etiam viliſſimum. Unde milites Romani potiſ mùm pedites vocabant.

Quod puer ut novit, tumulum conſcendit, & altâ
Voce bovem clamans, longo rura omnia viſu
Proſpicit. ut fruſtra niti ſe comperit, arcum
Corripit & phæretram, ſequiturq́, per invia taurum,
Illum per caulas, & per ſtabula omnia quærens,
Per colles, Benace, tuos, per conſita olivis
Jugera, per virides ficis & vitibus agros,
Venerat ad ſublime jugum, quod ſulphuris arcem
Suſtinet, & longis aperit proſpectibus illinc
Benacum, hinc campos longè lateq́, patentes.
Lux ea ſacra fuit Petro, frondente ſub ulmo
Mixta erat ex omni pubes poſt prandia vico,
Ducebátque leves buxo reſonante chorcas
Ruſtica gens, nullâ genus arte domabile, ſemper
Irrequietum animal gaudet ſudore, peracto
Manè ſacro, feſtâ (quando omnibus otia) luce
Ipſa otii ac famis impatiens epulatur, & implet
Ingluviem, audito properat tibicine ad ulmum;
Hic furit, hic ſaltu fertur bovis inſtar ad auras;
Quam raſtris verſare nefas, & vomere, terram
Calcibus obduris & inerti mole fatigat,
Ac ferit, & totâ Baccho facit Orgia luce,
Vociferans, ridens, ſaliens, & pocula ſiccans.

Fauſt. *Stultè, quid hæc faris? ſolatia ruſtica damnas,*
Ruſticus ipſe? tuis malus es, tibi peſſimus ipſi.

Fort. *Dicta joco fuerint, noſtrum repetamus Amyntam.*

Quod puer] Proſequitur hiſtoriam, aut argumentum o
Proſpicere. ptum. *Proſpicit*] porrò aſpicit. Æneïdos 1. *Navem* conſpectu nullam, tres littore cervos Proſpicit errant *Ut*] i. poſtquam. *Per caulas, & per ſtabula omnia q*
re

ens, Per colles, Benace, tuos] Non longè ergò distat, à ut de eo intelligi posset, quod dixit, *Noster lacus, &c.* *ulphuris arcem*] à sulphure denominatam. *Benacum*] ui ut Latius ex Alpibus augetur. *Sacra fuit Petro*] ad incula, ut videtur, calendis Augusti. *Buxo*] id est, fistulâ x buxo. Maro, *Tympana vos buxúsque vocat Berecyn-bia. Ipsa otî ac*] Sic Maro in fine Georg. *Ignobilis otî*, ro otii dixit. Nam ut hîc *otii* scribas, versus non pati-ur. *Bovis instar*] .i. in morem, quod Valla, ut dixi, im-robat. *Quam rastris*] scilicet in cœmeterio, aut alio lo-o sacro; aut areâ publicâ. *Facit Orgia Baccho*] id est, ce- *Orgiâ.*
ebrat Bacchanalia. Orgia autem generaliter dicuntur mnia festa. *Calcibus*] à nominativo calces. Sic enim *Calces.*
ribendum præcipiunt; éstque incerti generis. Virg. *rrat â calce fatigat.* Alibi mascul. leges. *Inerti mole*] .i. ondere corporis inertis. *Tibi pessimus ipsi*] confessus enim erat suos amores; unde posset in eum dici illud Horat.

Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Continuit gressum, baculóque innixus acerno,
Intermisit iter, donec mitesceret æstus.
Ah puer infelix! æstus te major in umbra
Corripiet. Nudam videas nè in fonte Dianam,
Claude oculos; blandis neu des Syrenibus aurem.
Sors tua Narcisso similis. Narcissus in undis
Dum sedare sitim properat, sitit ampliùs: at tu
Exteriorem æstum fugiens, intrinsecus ardes.
Quàm melius fuerat, (nisi te sic fata tulissent)
Ad reliquum rediisse pecus, servâsse juvencas,
Amissi bovis æquo animo dispendia ferre,
Quàm, dum conaris nil perdere, perdere teipsum!
ust. *Sed post jacturam quis non sapit? utile non est*
Consilium post facta dari, quod oportuit antè.
Consilium post facta, imber post tempora frugum.

tinuit gressum] reliqua prosequitur. *Baculo acerno*] ex *Acernus.*
re arbore. Acer enim primâ brevi, hujus aceris, secun-n Priscianum, facit: unde acernus, a, um. *Intermisit iter*] od habuit ad inquirendum taurum. *Ah puer infelix!*] clamatio Fortunati. Sic illîc, *Ah virgo infelix! quæ te*

dementia

dementia cepit? Nudam videas nè in fonte Dianam, Clau oculos] .i. averte oculos nè videas vanitatem. Sed fabulam alludit. Actæon enim, quia Dianam imprude nudam vidit, à canibus discerptus est. *Blandis neu des S*

Syrenes. *renibus aurem*] nam *Syrenes*, ut aiunt, *surdâ aure trans oportet*, ut inquit divus Hieronym. *Fuerunt* autem, a tore Serv. in fine 3. Æn. *tres in parte virgines, & in pa voluctes, Acheloi flaminis & Calliopes Musæ filiæ. H rum una voce, altera tibiis, tertia lyrâ canebat. Et p mò juxta Pelorum in Capreis insulis habitaverunt, q illectos suo cantu in naufragia deducebant. Secundù veritatem meretrices fuerunt, quæ transeuntes quoniã deducebant ad egestatem, his fictæ sunt inferre naufragi Has Ulysses contemnendo deduxit ad mortem.* Hæc ill Harum nomina dicuntur Parthenope, à qua quæ nu Neapolis, .i. nova urbs dicitur, olim fuit denomina Leucosia & Legia. Dicuntur autem ab eo, quod est ἔλεγ quod significat connectere, & retinere; & aspiratio co vertitur in S. Harum cantum ad Ulyssem transtulit Cic ro in carmine, cujus principium est, *O decus Argolicu*

Narcissus. *quin puppim flectis Ulysses, &c. Sors tua Narcisso simili* Is enim secundùm Ovid. Met. 4. cùm superbiâ form elatus, cæteros contemneret, amore sui in fonte visi exa sit, & cùm sui cõpos esse non posset, in margine languen tandem in sui nominis florem converti meruit. *Dum se re sitim properat*] in fonte videlicet. *Sitit amplius*] am

Quàm. re sui illîc visi. *Intrinsecus ardes*] æstu amoris. *Qu melius*] .i. quantò. Sic Virg. in 7. *Tam magis illa treme & tristibus effera flammis, Quàm magis, &c. Nisi te fata tulissent*] imputat fatis, sed tamen immeritò, ut gitur apud Aul. Gel. lib. 6. cap. 2. *Hei mihi! quid de nant mortales numina cœli? Esse aiunt etenim per nos m la, cùm tamen ipsis Vecordi præter fatum sint mente lores.* Multi ergò fatis imputant. Juven. *Hunc ego fa imputo.* Et alibi, *Fata regunt homines.* Et Manl. l. 3. *Fa quoq; & vitas hominum suspendit ab astris. Sic felix*

Fatum. *triste venit per singula fatum.* Verùm fatum variè acci solet: utcunque tamen accipiatur, dicemus non impone arbitri

arbitrio noſtro neceſſitatem, etiamſi fata viam inveniunt. *Conſilium poſt facta* eſt, inquit, *imber poſt tempora frugum*] bene ad ſuum inſtitutum convertit, nè non ruſticus putetur. Ut autem Maro inquit, *Dulce ſatis humor.*

Fort. *una puellares inter pulcherrima turmas*
Virgo erat, alba comas, aliis procerior, annos
Nata quater quinos, vel circiter, ore nitenti,
Urbanis certare potens, & vincere, nymphis,
Aureolis radians guttis: ad tempora limbus
Ibat, & ad pectus clauſum velamen abeno
Claviculo, mediam fulgenti fibula ferro
Stringit in anguſtum, nova candicat inſtita lapſu
Linea rugoſo, pedibuſque allabitur imis.
Hanc puer ut vidit, periit, flammáſque tuendo
Hauſit, & in pectus cæcos abſorbuit ignes;
Ignes, qui nec aquis perimi potuêre, nec imbre
Diminui, neque graminibus, magicíſve ſuſurris;
Oblitúſque greges, & damna domeſtica, totus
Uritur, & noctes in luctum expendit amaras:
Sæpe graveſcentem verbis compeſcere flammam
Nixus, & inſanum juvenis cohibere furorem,
Dicebam, Miſerande puer, quis te Deus iſtas
Miſit in ambages? ſed non Deus, imò Satanûm
Peſſimus ex illis, quos noctibus atque diebus
Ter tribus in terras fama eſt ex æthere lapſos.

una puellares] Non attendens ad interlocutionem Faustinam, pergit Fortunatus, deſcribens puellam, cujus more exarſit. *Nata quater quinos*] id eſt, viginti, quæ ætas ruſticis uxorem ad laborem expetentibus grata, cùm urbano junior placeat, ut in Eunuc. *Anni quot? Sedecim. Flos ipſe, &c. Urbanis nymphis*] id eſt, ſponſis, aut puellis pro nymphis habendis: eſt autem dativus, more Virgiliano, *Montibus in noſtris ſolus tibi certat Amyntas*: id eſt, tecum: & cum nymphis: ſed duriùs additur, *& vincere*, cùm ſequatur *nymphis*. Nam ſubaudire oportet *eas*. *Aureolis*] id eſt, parùm aureis, ſicut *luteo luteolum* deduxit Maro. *Limbus*] id eſt, veſtis oblonga. *Abeno*] id eſt, æreo. *Claviculo*] id eſt, ſpintere.

Fulgenti

Fulgenti ferro] ex usu aut artificio, aut ex eo quòd albu ferrum vocant. *Stringit in angustum*] ut gracilior hab atur: nam *siqua est habitior paulo, pugilem esse aiu Nova instita linea*] id est, fascia annexa stolæ. Sunt a tem duo epitheta quæ Latina lingua refugit, nisi divi constructantur; sed tamen hæc tolerantur, quia perinde ac si dicat, instita nova ex lino, quæ rusticis conven Nam instita lanea, & serica stolæ matronali congru *Allabitur imis pedibus*] id est, ad imos pedes defluit. H ratius Sermonum 1. *Nil medium est, sunt qui nolint te gisse nisi illas, Quarum subsutâ talos tegat instita ves* est autem instita tenuissima fasciola, quæ Prætexta di tur, ut inquit Acron ad dictum locum. *Lapsu rugoso*] est, in plicas contracto. *Hanc puer ut vidit, periit*] M ro; *ut vidi, ut perii! ut me malus abstulit error! Fla másque tuendo*] id est, inspiciendo: hîc activè accipitu *Ignes, ignes*] Bona & artificiosa repetitio. *Qui nec aqu* Unde ædituus apud Gell. lib. 19. cap. 9.

Quid faculam præfers phileros, quâ nil opus nobis?
Ibimus, hoc tuceat pectore flamma satis.
Istam non potis est vis sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere, &c.

Neque graminibus] id conqueritur Apollo apud Na nem: *Hei mihi! quòd nullis amor est medicabilis her Magicísve susurris*] id est, incantationibus, quæ obsc remordente conscientiâ proferuntur. *Quis te Deus*] ex teri consuetudine interrogandi. Nam hodie, cùm un credimus Deum, ineptum esset, nisi abusivè, ut dixi, poëtico more inferos dicamus deos, & amorem, aut vi tes, & vitia. *In istas ambages*] id est, inextricabiles er res. *Sed non Deus*] Corrigit ergò quòd dixerat Deus; *I* inquit, *Satanûm pessimus*] à nominativo Satan, hujus S tanos, sicut Titan Titanos, Pæan Pæanos. Peccant e qui etiam Satanas Satanæ, mediâ brevi proferunt. *Ter bus*] id est, novem noctibus, & totidem diebus ex nov chorîs Angelorum.

Dic, age, si nôsti quenquam; reminiscere, si quem
Videris hoc pacto ditescere, surgere in altum,
Dilatare domum, majoribus horrea acervis
Complere, his studiis extendere latiùs agros,
Multiplicare greges, acquirere pascua bobus.
Inter tot populos, quot habet latissima tellus,
Sunt qui nostra ferant mensis epulanda cruentis
Corpora, & humanos absumant dentibus artus:
Sunt, inquam, quos tanta malis tot vexat Erinnys:
Sed nullum est tam immane genus, tam barbara nusquam
Gens, quæ fœmineos non execretur amores
Hinc veniunt rixæ, veniunt & jurgia, & arma,
Sæpe etiam diræ multo cum sanguine mortes.
Hinc quoque deletis eversæ mœnibus urbes.
Ipsæ etiam leges, rubrisq; volumina loris
Clausa vetant scelus hoc, & detestantur amores.
ut leges audivit, ad hæc respondet Amyntas,
(Civis enim fuerat puer, & versatus in urbe)
His monitis prudens & circumspectus haberi
Niteris, & sensu tetricos anteire Catones.
Error hic, hæc passim sapiens dementia regnat,
Ipse sibi blanditur homo, solersq; putari
Vult animal; tamen incautus sibi multa tetendit
Retia, & in foveam cecidit, quam fecerat antè.
Liber erat, servile jugum sibi condidit ipse:
Pondus id est legum (vidi ipse volumina) quas nec
Antiqui potuêre patres, nec possumus ipsi,
Nec servare ætas poterit ventura nepotum.
Aspice quàm stulta est hominum prudentia: cœlum
Sperat, & esse sibi sedem inter sydera credit.
Forsitan in volucrem moriens transibit, & altum
Spiritus assumptis tranabit ad æthera pennis.
Tunc ego, Quid latras? legum Deus autor, & ipsis
Non parere, sapit magnam nimis impietatem.
Fauſt. *Grandia de magnis hæc sunt certamina rebus.*
Fort. *Quid fuerim rebus? quamvis pannosus, & asper*
Sim modo, tunc animo, tunc vi, tunc ore valebam:
Nec mihi sese alius poterat componere pastor.

Fauſt. *Nunc quoq; ſi rectus vultu gradiare ſupino,*
Alter eris Marius, raſo ore videbere Carbo.
Fort. *Talia reſpondit ſic objurgatus Amyntas:*
Facto homini Deus invidit. Conceſſa voluptas
Viſa bonum nimis excellens, & vota repreſſit
Legibus inventis, ut equi ligat ora capiſtro,
Nè quocunq; libet flectat veſtigia, ſeſſor.
Quæ mea ſit, me cogit amor, ſententia, fari,
Liberáq; ora facit: Qui non communicat uſum
Conjugis, invidus eſt: livorem excuſat honeſtas
Introducta uſu longi livoris iniquo.
Nam dum quiſq; ſibi retinet ſua gaudia, nec vult
Publica, communis mos ac longævus honeſtas
Factus, & hunc morem fecit dementia legem.
Invida res amor eſt, res invidioſa voluptas.
Tunc ego, non audens hominem contendere contra
Ampliùs, inſano rediens ab amante, receſſi.
Fauſt. *Cernis, ubiq; malus affectus ſic lumina mentis*
Claudat, in errores ut ſponte feramur apertos?
Fort. *Cernis, ut à ſummo livida nubila Baldo*
Se agglomerent? oritur grando: nè fortè vagantes
Tempeſtas deprendat oves, diſcedere tempus.

Dic, agè] Progreditur in deteſtationem amorum, quò il
lum avertat: facítque id quaſi ſatyricè, docens nullum e
amoribus emolumentum, nullúmque per eos diteſcen
Sunt qui noſtra ferant] Tyranni, qui ſanguinem & ſudo
rem pauperum abſumunt: aut ad Cyclopas & Læſtrygo
nas reſpexit, aut ad Ægyptios à Juvenale damnatos: ſe
veriùs ad avaros, qui quicquid pauperes ſudore pariunt
devorant. *Everſæ urbes*] ut Troja & aliæ (ut Hor. 1. Se
ſentit) multæ.

Nam fuit ante Helenam cunnus, teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.

Tetricus. *Tetricos*] ſeveros & rigidos, à Tetricis montibus aſperi
Anteire. *Anteire*] colliſio eſt, ſicut in *deinde, proinde, deeſſe*, fier
Catones. ſolet. *Catones*] duo nominati ſunt ſeveriſſimi; major ill

Cen

Censorius, & minor Uticensis. *Ipsæ etiam leges*] ut lex divina, *Non mœchaberis*: lex humana, ut lex Julia in adulteros: De qua Juvenalis, *Lex Julia dormit, &c. Quas nec Antiqui potuêre patres*] Sic beatus Petrus, Act. 15. *Nunc ergò quid tentatis Deum; imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sapiens dementia*] bona implicatio, sicut apud Juven. *Inter Socraticos notissima fossa cinædos*: cùm nihil sit magis repugnans, quàm Socraticum & cinædum esse: sed ut in Prol. Andr. dicitur, Multi *Faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant.* Videntur ergò sibi sapientes, cùm sint dementes, iniquam in se ferentes legem. Hor. *Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam! Quam fecerat antè*] Sic David, *Incidit in foveam quam fecit. Forsitan in volucrem*] tanta est amantibus insania, ut etiam quæ fidei sunt irrideant. Græphicè ergò docet, quàm nō sit sui compos quisquis amat. *Grandia de magnis*] nè decori personarum immemor videatur poëta, (videtur enim altior hæc disputatio, quàm ut rusticis conveniat) inducit alterum interloquentem quasi minus habeat fidei: unde Fortunatus, more senum qui se laudant, & sua tempora, (ut Nestor apud Homerum; unde Flaccus in arte, *Laudator temporis acti, Se puero*) dicit se in adolescentia fuisse præstanti ingenio, & prudentiâ magnâ præditum. *Quid fuerim reris*] id est, arbitraris. *Quamvis pannosus*] id est, veste multis panniculis consutâ, & crasso panno: *Rerîs.* *Pannosus.* *& asper Sim modò*] id est, *pannis annisq; obsitus*, ut inquit Comicus. *Nunc quoque si rectus vultu gradiare supino, Alter eris Marius*] Qui procerus erat, &, ut Appianus docet, vultu severo; qui ex vultûs diritate, cùm nihil loqueretur, satis proferre visus quàm ingentem machinaretur cædem. Papyrius autem *Carbo*, illâ tempestate, quâ cum juniori Graccho conspirabat, adhuc juvenis, seu imberbis erat: unde ait, *rasa ore videbere Carbo*] alludens, ni fallor, ad carbonem, quo nihil nigrius. *Ut equi ligat ora capistro, Sessor*] id est, qui insidet equo. *Me cogit amor*] non ergò sui juris aut liberum se fatetur, sed amore coactum. *Qui non communicat usum Conjugis, invidus est*] *Carbo.*

vult errore & hæresi Nicolaïtarum, etiam conjuges debere communes esse, & per invidiam suam cuique datam, & legem Juliam in adulteros latam. Quæ res, quia honesta visa, livorem excusat honestas. Honestatem autem introduxit longus, sed iniquus, inquit, usus: quæ omnia sunt ab insano & demente amatore dicta. Unde quam vidit, non maritali affectione amavit. *Invida res amor est*] id est, invidere faciens, quia nec regna parem, nec ferre Venus potest. *Liventia*] subnigra & densa à livore, qui est macula plumbei coloris, ex compressu facta. Tibull. *Tum succos herbasq; dedi, quis livor abiret, Quem facit impresso mutua dente Venus.* Et quia talem invidi contrahunt colorem, ideo lividi dicuntur; & livor, invidia. *Baldo*]. i. à monte vicino. Est autem futuræ Eclogæ parasceve, .i. præparatio.

ECLOGA III.

De insani amoris exitu infelici, inscripta AMYNTAS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Agricolæ duram sortem, miserique furores
Fortunatus, & exitium deplorat Amyntæ.

Faustus, & Fortunatus.

ILla hesterna ruens Baldi de vertice grando,
Fortunate, fuit nobis imoxia, divis
Gratia, nostrarum quibus est custodia frugum.
Sed, veluti ex illis veniens ait Harculus oris,
Veronensem agrum, pecudes, & ovilia sic est
Demolita, casas & pastoralia tecta
Sic evertit, ut agricolis spes nulla supersit.
Agricolis etenim pecus est substantia, & arva
His subjecta malis: grandis thesaurus in arca
Civibus est, quem nulla queat contundere grando,
Nulla pruina, gelu nullum, nullæ aëris iræ.

Fort. *Nescio quis ventos tempestatesq; gubernat,*
Id scio, sed neque si scio, sat scio: sed tamen ausim
Dicere. Quid? vitane ideo mulctabor in ipsa?
Numina si, ut perhibent, urbem moderantur ab alto,

Extim

Extimo nil duros hominum curare labores.
Aspice, quo tenuem victum sudore paramus,
Quot mala pro grege, pro natis, pro conjuge pastor
Fert miser: infestis æstate caloribus ardet,
Frigoribus riget hybernis: dormimus ad imbrem
Cotibus in duris, vel humi. Contagia mille,
Mille premunt morbi pecudes, discrimina mille
Sollicitant; latro insidias intentat ovili,
Atque lupus, miléque lupo furacior omni.
ut manus assiduo detrita incalluit usu,
Squalluit os, barba obriguit, cutis aruit æstu;
una repentino rapit omnia turbine grando.
Hoc superi faciunt, quibus inclinamur ad aras,
Et quibus offerimus faculas, & cerea vota.
Nescio quæ pietas & quæ clementia tantis
Cladibus involvat pastores omnium egenos.

lla hesterna ruens] Facto ex eventu pastoribus colloquio, rosequitur Fortunatus infelices amores Amyntæ. Stylus, uia pastoralis, facillimus est: quocirca brevissimus ero. *lla grando hesterna*] cujus meminit in fine præcedenis Eclogæ. *De vertice*] id est, summitate. Vertex enim *Vertex.* icitur summitas, à qua vertendum est, cùm altiùs ire equeas, ut in capite & monte. *Baldi*] Baldus mons est. *Baldus.* *ivis*] id est, sanctis. *Harculus*] rustici nomen, quasi *Harculus.* *mus cultor*, aut *arvicola*, aut *retiarius*: ἄρκυς enim dicitur *rete*. *Est demolita*] id est, dejecit, prostravit, cala- *Demoliri.* itatem inferendo. *Casas*] tuguria pastoralia. Et proinde *Casa.* cit, *pastoralia tecta*. *Agricolis etenim*] Ordo est, Etim substantia, id est, possessio & peculium, est agricolis cus, & arva. *Nullæ aëris iræ*] id est, tempestates, quasi *Ira aëris.* irato Jove, qui & aër dicitur, illatæ. *Nescio quis, &c.*] ustice id dicit, sed graphicè. Sunt enim rustici impatiens calamitatis, ità ut in proverbio sit, *Qui sua amittit, & sus amittit:* unde & Æneas amissâ conjuge (quanquam mmus alioqui deorum cultor) ait Æneid. 2. *Quem non vidi crudelius urbe?* Et in Bucol. amisso nato, *Atque Deatq; astra vocat crudelia mater. Vitámne ideo mulctabor*

in ipſa?] id eſt, anne ob id vivens puniar? id quoq; de more ruſticano. Nam illis durum non videtur, quod differtur malum, utpote poſt fata. *Numina ſi, ut perhibent*] Epicurei enim negabant: unde Maro in Bucol. *Nec curare Deum credis mortalia quenquam?* Lucr. *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.* Hor. Serm. 1. *Credat Judæus Apella.* *Apella, Non ego; namq; Deos didici ſecurum agere ævum.* Judæum vocat *apellam*, id eſt, ſine pelle præputii, hoc eſt circumciſum. *Securum ævum*] .i. ſeorſum à cura mortalium. Unde Epicurus jactabat ſe levâſſe genus humanum duobus ſummè malis, metu, & ſuperſtitione Deorum: Metu quidem, quia dixit unum eſſe ſpiritûs humani & bellui ni interitum, & ità non eſſe metuenda, quæ poſt mortem eveniunt; Et ſuperſtitione, id eſt, anxiâ religione, cùm dii non curent mortalia. Sed utrumq; impium & ſceleſtum eſt, omnem pietatem & religionem deſtruens. *Extimo.* *Extimo* pro exiſtimo: exiſtimo autem, .i. cenſeo & judico: per plurimi ſcribunt. Æſtimo autem, id eſt, æris pretium conſtituo & liceor, per æ & ſt. *Diſcrimina*] id eſt, periculum. *Miles.* *Miles, lupo ſuracior*] miles dicitur quicunq; ſtipendii belli gratiâ ſuſcipit. *una grando*] Unde calamitas, quæ dicitur eſt, quòd calamos, id eſt, culmos ſegetum terit. Eſt autem in ſermone multiplex pathos. *Quibus inclinamur*] adorando & ſacrificando, nutu. Sic Hiarbas Æneid. 4. *Dicitur ante aras media inter numina divûm, Multa Jovem manibus ſupplex orâſſe ſupinis.* Et infrà: *nos munera templis Quippe tuis ferimus, famámque fovemus inanem. Incallu* id eſt, calluit, hoc eſt, tumorem & duritiem induit. *Pa* *res omnium egenos*] Æneid. 1. *Omnibus exhauſtos jam caſibus omnium egenos.*

Fauſt. *Fortunate, ſcelus nobis hæc omnia noſtrum*
Ingerit; ætherei ſententia Judicis æqua eſt.
Fort. *Quod ſcelus? an fuimus Chriſti vitæ inſidiati?*
Fauſt. *Furgia, furta, iræ, Venus & mendacia, vitæ.*
Fort. *Quid meruêre boni? nec enim ſcelus obruit omnes,*
Et tamen una omnes pariter peſſundat Erinnys.
Fauſt. *Heu! neſcis: malè de ſuperis ſentire, nefandum.*
His igitur, quæ ſcire nefas, neſcire neceſſe eſt,

Pa

Posthabitis, curas iterum repetamus Amyntæ,
Quas sumus experti, quas ignorare negatum est.
Res vulgaris amor, studium commune juventæ.

Fort. *Mœror & affectus alii de cardine mentem*
Sæpe levant, animo sermo venit æger ab ægro.

Faust. *Intellecta licet, prorè, pro tempore, fari:*
(Sic habitus Cosmas sapiens) incognita nunquam.

Fort. *Fauste, sapis: notos igitur repetamus amores;*
Restat Amynteos postrema in fata furores
Dicere, & in misero lacrymas impendere casu.

Fortunate, &c. Nè approbanda videatur sententia Fortunati, castigat eum Faustus, dicens illud notum verbum, *Omnia mala quæ patimur, peccata nostra merentur. Ætherei sententia Judicis æqua*] Augustinus enim docet occulta quidem esse interdum divina consilia, sed tamen nunquam injusta. Hoc Maro Æneid. 6. *Aut æquus amavit Juppiter.* & 10. Æn. *Rex Juppiter omnibus idem. Quod scelus?*] Graphicè exprimit rusticorum opinionem, qui sese insontes putant, dum capitalibus criminibus vacant. Respondet autem Faustus: Quæris quod scelus? *Furgia*] id est, contentiones quæ frequentes inter rusticos sunt; unde pro magno bono duxit Maro sepem, dicens, *Hinc tibi quæ semper vicino ab limite sepes, &c. Venus*] .i. luxuria carnis. *Quid meruêre boni?*] Non respondet ad hoc Faustus, aut quia festinat ad narrationem exitûs amorum Amyntæ, aut quia non decuit rusticum, quæ Theologorum sunt, enodare. Unde dicit, nefas esse de factis Dei inquirere. Satis enim esse debet, quia Deus ità vult, qui nihil injustum velle potest. Ideoq; ubi divina est præceptio, nulla debet esse percunctatio; ut Abraham nobis præclarè ostendit, dicente D. August. Nam filium non dubitavit mactare, in quo tamen propaginis promissionē acceperat. At si quæras cur boni cū malis puniantur: dicetur, tantùm temporaliter puniri bonos, ut plus mereantur; malos autem, ad vindictam. Est ità prętiosa in cōspectu Domini, mors sanctorū ejus. Mors autē peccatorū pessima. *Nescire necesse est*] altiora te nè quæsieris: Mitte arcana Dei, &c. *Posthabitis*] .i. prærermissis, aut minoris

Furgia.

Venus.

Posthabeti

ris habitis; ut, *Posthabui tamen illorum mea seria ludo, &c. Posthabitâ coluisse Samo. Quas*] id est, cujusmodi sumus experti, quia hoc commune malum: *Semel insanivimus omnes. Mœror & affectus alii*] i. affectiones & passiones & perturbationes. *De cardine*] id est, de stabilitate. *Sæpe levant*] id est, amovent. *Animo sermo venit ager ab agro*] quia ex abundantia cordis os loquitur. Unde Flaccus in arte, *Format enim natura priùs nos intus ad omnem Fortunarum habitum, juvat, aut impellit ad iram, Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit. Pòst effert animi motus, interprete linguâ. Sic habitus Cosmas sapienti*] Cosmas (ut opinor) Medices, Florentin. ille ditissimus & memoratissimus pater Laurentii, & avus Petri Medicis hic intelligitur. *In postrema*] id est, in ultima. *Fata*] id est, mortem usque. *Impendere*] id est, impertiri. *In misero casu*] id est, infelici exitu.

Cardo.

Impendere.

Præteriens illâc parvo pòst tempore, rursum
Insanire hominem video, & miseratus amantem,
O iterum, dixi, mens inconsulta, veneno
Ebria fatali; populo jam fabula factus,
Non resipiscis adhuc? & adhuc in amore sepultus,
Te rapis atque tuos, pecus atque mapalia tecum,
Ut quendam moriens rapuit secum omnia Samson?
Quum senio curvatus eris, si fortè senectam
Fata tibi dederint, quis sustentabit inertem,
Somnolentum, inopem, cùm jam defecerit omne
Robur, & ingenium, sensúsque recesserit omnis?
Hæc tibi cuncta feret, nisi mors prævenerit, ætas.
Esto domi, vigila, observa, super omnia semper
Prospice; quo tendas; & quò venisse dolendum est
Ire cave: discerne vias, hominémque memento
Non ad delicias, non ad muliebria natum
Blandimenta, levi tam perniciosa juventæ.
Ipse ego, cui pecudes, cui lac, cui caseus, ægrè
Vitam ago: tanta agris omnes invasit egestas,
Tot duri rerum eventus, incommoda passim
Tanta, tot adversis totus convolvitur orbis.

Præteriens illâc] Principium narrationis, *Illâc*] id est

per locum illum, ubi dixi Amyntam amore languentem jacere. *Parvo pòst tempore*] Sic Maro: *Respexit tamen, & multo pòst tempore venit.* Unde *pòst*, & *antè*, gratiâ excessûs, ablativum regunt cum suo, si volumus, casu: ut, post dictum diem parvo tempore: Sine autem casuali, videntur adverbia, ut *postea* & *antea*. *O itèrum*] bonus est versus, quia in principio carminis monosyllaba vocalia non abjiciuntur, ut, *ô utinam, ô ego*: neque corripiuntur, sicut interdum in medio, ut in Buc. *Te Corydon, ô Alexi, trahit sua quemque voluptas.* *Mens inconsulta*] id est, imprudens, cui nihil est consilii aut pensi. Capitur enim *inconsultus* passivè pro eo cui non est datum consilium, ut Æneïd. 3. *Inconsulti abeunt sedemq; odêre Sibyllæ*: & tamen *consulti* videntur, qui consilium dant, sed revera qui cõsuluntur sæpe, id est, à quibus ut prudentibus consilium petitur. Unde non solùm jurisconsultus, sed etiam jureconsultus dicitur, quasi in jure, aut de jure. *Inconsultus*

Veneno Ebria fatali] id est, amore ad mortem ducente: est enim amor venenum, quia per venas it. Unde, *Vulnus alit venis*: nec tamen fato imputandum, sed nobis. Unde D. Augustin. super illud, *Ego dixi, Miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi*, ait, Ego peccavi, non fatum, non fortuna. De hoc tamen plura jam diximus. *Populo jam fabula*] id est, argumentum fabulandi: non tamen dicit, *jam fabula facta*; quia ordo est; *factus jam populo fabula*. *Non respipiscis*] id est, iterum sapis, & ad sapientiam redis. *Pecus atque mapalia*] id est, casas & caulas: Dicuntur etiam sic à Virgilio; ut, *raris habitata mapalia villis*: & *magalia*, sed primâ longâ; ut Æn. 1. *Miratur molem Æneas magalia quondam*. *Rapuit secum omnia Samson*] ut Jud. 16. latè describitur: nota est historia. *Senectam Fata tibi dederint*] Qui enim (ut Seneca dicit) ad extremum fati perventrit, senex morietur. Posuerunt antiqui multiplicem mortem: ut *fatalem*, quæ quatuor cursus Saturninos explebat, id est, centum & viginti annos; ultra quos fata, id est, deorum constituta, negabant posse vivere: Et *naturalem*, quæ tres explebat. i. 90. annos: Tunc enim natura deficit, dicitúrq; *mors merita*, id est, pro merito, in remedium tot malorum

rum quæ sequuntur concessa: & *fortuitam* ac *violentam*, quæ etiam in primo cursu contingere possit: quas omnes tangit Maro, Æneïdos quarto ad finem:

Nam quia nec fato, meritâ nec morte peribat,
Sed misera ante diem, subitóque accensa furore.

Hæc tibi cuncta feret] Unde Flaccus in Arte, *Multa ferunt anni venientes commoda secum: Multa recedentes adimunt.* De incommodis senectæ, vide Juven. Satyr. 10. in qua dicit, *Sed quàm continuis & quantis longa senectus Plena malis! Prospice, quò tendas*] .i. ad quem statum.

Quò. Persius: *Est aliquid quò tendis. Et quò*] .i. ad quem statum. Ordo est, *& cave ire* [*eò*] *quò venisse dolendum est. Esto domi*] aut simpliciter dicit, aut quod Persius;

Levis. *Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex. Levi*] id est, facili & inconstanti. *Tot duri rerum eventus*] Licèt, ut Valla docet, in plurali frequentiùs dicatur *eventa*, genere neutro: tamen etiam *eventus* legimus, ut Æneïd. 6. — *cæcosq; volutat Eventus.*

Accipe rem non auditam, non tempore factam
Præterito; sed quam lux hæc mihi protulit ipsi:
ut mos, Autumno pecudes crescente totondi,
Manè foro exposui lanæ venalia pondo
Sexaginta, hodie grande æs conflare putabam:
Vix vitam gregis eduxi, vix pabula possum
Mercari hybernis nivibus; quo cætera pacto
Sit victura domus, nondum mihi constat, Amynta.
Quisquis amat, dominæ munuscula mittat oportet.
Tu verò, cui vix tectum fortuna reliquit,
Sub quo luce habitat, sub quo pernoctat egestas,
Quid poteris cupidæ gratum donare puellæ?
Mittere mala decem, satis esse solebat amanti:
Purpurei flores, & raptus ab arbore nidus,
Gramen odoriferum, memini quo tempore magnæ
Credebantur opes: ventum est à gramine ad aurum.
Regia res amor est hac tempestate, recessit
Mos vetus, & quædam mala lex inolevit amandi.

Accipe rem non auditam] Continuat sermonẽ, quem ad Amyntã habuit; in quo quod Amyntæ dicit, omnibus dicit

qui

qui ſimili capti ſunt morbo. Recitat ergò argumentum pro re excogitatum. *Non auditam*] quia falſa ſunt ſæpe audita. Unde Plaut. *Plùs valet unus oculatus teſtis, quàm auriti decem:* .i. unus qui ſe vidiſſe dicat, quàm decem qui ſe audiviſſe dicunt. *Autumno totondi*] alibi in Maio tondentur. *Sexaginta pondo*] .i. libras. *Mittere mala decem*] Virg. in Bucol. *Aurea mala decem miſi: cras altera mittam. Purpurei flores*] Idem: *Tibi lilia plenis Ecce ferunt Nymphæ calathis.* Sed id Amaſii poëtæ uberiùs dicunt. *Et raptus ab arbore nidus*] Idem: *Parta meæ Veneri ſunt munera: namq; notavi Ipſe locum aëriæ quò congeſsêre palumbes. Gramen odoriferum*] Idem: *Tum caſia atq; aliis intexens ſuavibus herbis, Mollia lutcolâ pingit vaccinia calthâ. Credebantur opes*] unde, *Qui potuit violas addere, dives erat. A gramine ad aurum*] Ovid. *Melius nunc omen in auro eſt. Regia res*] .i. regalis, quod potiùs dicerem: ſed tamen & *morbum regium* vocant, qui regalem expetit ſumptum. *Hac tempeſtate*] hoc tempore turbulento. *Pondo.* *Regius.*

Talia ſuadenti torvo mihi rettulit ore;
Si cupis optatam mihi, Fortunate, ſalutem,
Da quod amo: noſtro hæc una eſt medicina dolori.
Cætera quæ memoras, mihi ſunt tormenta: revelli
Ex animo furor iſte nequit, mea pectora imago
Virginis obſedit, mecum eſt, mecum ìtque reditq;,
Excubat & dormit mecum; caput, oſſa, medullas,
Cor compleza, poteſt cum ſola excedere vita.
Ac veluti quoties aliena ex arbore ſecto
Surculus inſeritur trunco, natura duorum
Jungitur, & mixto coaleſcit corpore virga:
Sic dominæ dilecta mihi ſe immerſit imago,
Et fecit duo corda unum, duo traxit in unum
Pectora: ſenſus ineſt nobis & ſpiritus idem.
O me felicem, ſi, cùm mea fata vocabunt,
In gremio dulcíque ſinu, niveíſque lacertis,
Seltem animo caput hoc languens abeunte jaceret:
Illa ſuâ nobis morientia lumina dextrâ
Clauderet, & triſti fleret mea funera voce!
Sive ad felices vadam poſt funera campos,

Seu

Seu ferar ardentem rapidi Phlegethontis ad undam:
Nec sine te felix ero, nec tecum miser unquam.
O Dryades florumq; deæ, nymphæq; decentes;
O nemorum Sylvane pater, servate, precamur,
Collibus in vestris gelidisq; in vallibus omne
Sylvarum ruris q; decus: circundate saltus
Sepibus, & prohibete pecus, ne floribus obsit.
Ista, precor, dominæ servate in funera nostræ.
Tunc omnis spargatur humus, redolentia serta
Texite, quæ circa tumulum, supraq; jacentem
Componantur heram: tristes ad busta puellæ
Pierides aderunt, & lamentabile carmen
Ore canent madido, signataq; verba relinquent
Ista sepulturæ, relegenda nepotibus olim:
HIC tegitur virgo, cui nil, quin diva vocari
Debuerit, deerat, nisi dura fuisset amanti.

Talia suadenti] Recitat responsum miseri amantis, solam puellam deposcentis, ut Charinus Terent. *Nihil aliud nisi Philumenam volo.* Bene dicit *suadenti*, & non *persuadenti*, quia nihil efficit. *Furor iste*] id est, quem tu commemorâsti, & dixisti in me esse. *Excubat*] id est, Excubias agit, hoc est, vigilat mecum: Æneïd. 4. —*Illum absens absentem auditq; videtq;.* Id quoque Phædria optat sibi à Thaide fieri in Eunuch. —*ames me, me desideres, Me somnies, me expectes, de me cogites, Me speres, me te oblectes, mecum tota sis, &c. Caput*] unde furor in amante. *Ossa, medullas*] Æneïd. 4. —*est mollis flamma medullas Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.* Unde hîc addit, *Cor complexa*] Hinc enim dicitur cura, quòd cor urit. *Surculus*] id est, insita quæ pullulat virgula. *Duo corda unum*] unde 1 Cor. 6. *Et erunt duo in carne una.* Hîc autem non ex re, sed ex affectione dicitur, quia nondum adhæsit: qui autem adhæret (ut ibidem dicitur) meretrici, unum corpus efficitur. *Et spiritus*] i. animus, quia Græcè ἄνεμος spiritus, seu ventus dicitur. *O me felicem*] graphicè exprimit affectionem miserè amantis, cui dulce videtur in complexu amatæ mori. Virg. in Buc. *Hîc ipso tecum consumerer ævo. Illa suâ nobis, &c.*] Ex Tibul.

Excubare.

Surculus.

Spiritus.

bul. ferè ſumptus locus, aut ex Epiſt. Ovid. *Triſti voce næniás canendo. Sive ad felices campos*] .i. Elyſios. De quibus Æn. 6. *Devenêre locos & amœna vireta Fortunatorum nemorum ſedéſque beatas, &c.* Nos paradiſum vocamus. *Phlegethon*] fluvius infernalis ab ardore dictus. *Nec ſine te felix ero, nec tecum miſer unquam*] Ex affecticne, ut dixi, loquitur, non ex debito conſilio; itaq; non eſt putandum eam eſſe poëtæ mentem. Quod dico propter imperitos, qui non diſcernentes, quando ex ſua ſententia, & quando ex alterius introducti loquuntur poëtæ, indifferenter citant, quaſi ità ſenſerint. Maro autem ſentit etiam amores perdurare poſt fata, unde in eodem 6. Æn. *Curæ non ipſa in morte relinquunt.* Quin putavit eaſdem permanere affectiones, dicens, *Quæ gratia currûm, Armorúmq; fuit vivis, quæ cura nitentes Paſcere equos, eadem ſequitur tellure repoſtos.* Juxta quod dictum eſt, *Qualem te invenio, talem te judico.* Et ità quia æterna eſt damnatis peccandi libido (non enim immutari poſſunt) meritò eſt æternum ſupplicium. Sed ad ruſticum redeamus Amyntam, cui inſanus amor non perſuaſit, quod Prophetæ divinitus perſuaſum erat, dicenti, *Non avertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in lacum. O Dryades*] id eſt, nymphæ arborum, & præcipuè quercuum, quia δρῦς δρυὸς quercus dicitur. *Florúmque deæ*] quæ *Napeæ* dicuntur. *Nymphæq;*] ſcilicet aliarum rerum; ut montium, quæ *Oreades*; & fluminum, quæ *Naiades* dicuntur; & marium, quæ *Nereides*; & arborum quoque, quæ *Hamadryades. O nemorum Sylvane pater*] unde à ſylvis denominatus. Hic quoque adveniſſe dicitur ad Gallum amore pereuntem, à Virgilio in Bucolicis:

Venit & agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaſſans.

Inde dicit, *Servate, precamur*; quia nymphæ amare, & amari ſolent. *Servate*, inquit, *Decus*] id eſt, ornatum florum & herbarum. *Nè floribus obſit*] Virg. Georg. 4. *Nec tibi, hœdive petuli Floribus inſultent, aut errans bucula campo Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.* *Hæc*] id eſt, veſtra domina. *Dominæ noſtræ*] ſic enim & Græci

Phlegethon.

Dryades.

Napeæ.

Oreades.
Naiades.
Hamadryades.
Salvanus.

Domina.

Græci & Latini, & Barbari uxores vocant. Unde Maro in Diris, *Quòd mea non mecum domina est. Circa tumulum*] Credebant enim in veteri superstitione beatas animas, quarum corpora molliter requiescerent. Unde Persius, *Nunc non cinis ille poëtæ Felix? nunc levior cippus non imprimit ossa? Laudant convivæ; nunc non è manibus illis, Nunc non è tumulo, fortunatáque favillâ Nascentur violæ?* Et Juvenalis, *Dii majorum umbras tenuem & sine pondere terram, Spirantesq; crocos & in urna perpetuum ver, Qui præceptorem sancti voluêre parentis Esse loco.* Et Martialis, *Sit tibi terra levis, molliq; tegatur arenâ.* Ovid. *Ossa quieta, precor, tuta requiescite in urna: Et sit humus cineri non onerosa tuo.* Contrà imprecatur Tibullus: *O qui Venerem docuisti vendere primus, Quisquis es infelix urgeat ossa lapis. Tristes ad busta puellæ Pierides*] id est, Musæ. Juvenalis: *Pierides, profit mihi vos dixisse puellas.* *Bustum.* *Bustum* dicitur, quasi bene ustum, locus ubi urna condebatur. *Urna.* *Urna* autem ab urendo dicta, quòd ustorum teneret cineres. Ideo autem Romani, qui tunc, ut nunc faciunt terrâ condere solebant corpora defunctorum, cœperant ea concremare, quia per bella & invidiam eruta videbant aliquando ossa: Diversitatem tamen hanc ex Philosophorum putant, ut qui ex terra potissimùm sumpta putarent terræ mandarent corpora; qui ex igne, igni. *Lamentabile carmen*] *Næniam* funebrem, aut corpore nondum sepulto *Epicedium*, & eo sepulto *Epitaphium*. *Nænia.* *Epicedium.* *Epitaphium.* In Daphnide autem dicit Maro, *Et tumulo superaddite carmen. Relegenda nepotibus*] id est, minoribus aut posteris.

O virgo, si te tantus consumeret ardor,
Per centum Scyllas ad te, per mille Charybdes
Tranarem laturus opem: tu sævior hydrâ,
Me fugis: at culpæ nihil est in virgine; nam me
Nescit adhuc: si sciret enim, succurreret ultro.
Nec puto sub miti tam ferrea pectora vultu:
Signa tamen vultus fallacia; sub cute molli
Mens fera, sub blanda sunt corda immania fronte.
Alloquar, & faciam nostros intelligat ignes.
Si tamen illa meos vultus averterit, ibunt
In lacrymas oculi, triste in suspiria pectus.

Ob

Oderit illa licèt ſemper fugiátque ſequentem,
Iſta tamen, quocunq́; ferar, me cura ſequetur.
Ite procul medicæ, non ſum ſanabilis, artes:
Ite procul, magico qui (quod nec credere dignum eſt)
Carmine pallentes animas revocatis ab orco:
Ite procul, vanis precibus qui flectere divos
Creditis: adverſum eſt, & inexorabile cœlum.
Me rapit impatiens furor, & juvat ire per altos
Solivagum montes, per luſtra ignota ferarum.

O virgo, &c.] Sunt verba Amyntæ per apoſtrophen puellam abſentem alloquentis. *Per centum Scyllas*] numerus finitus pro numero infinito. Scylla autem & Charybdis, pericula ſunt maxima in mari Siculo; finguntur autem â poëtis eſſe monſtra marina, ex puellis tranſmutata. Nam Scylla Phorci fuit filia: Charybdis mulier vorax. De Scylla dixit in Bucol. *Quid loquar? aut Scyllam Niſi aut quam fama ſequuta, &c.* De Charybdi & etiam Scylla Æn. 3. *Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis Obſidet.* Et ità, quia, ut dixit Horatius in Arte, *Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, ſi caret arte:* ideo de eo, qui unum periculum evitans in aliud incidit, dici ſolet, *Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim. Tu ſævior hydrâ*] quam Hercules tantem exuſſit, cùm amputato capite illi ſemper bina repullulare videret. Erat enim lacus quem exuſſit, & locum ertilem reddidit; ſed ſerpens aquatica fingitur. *At culpæ*] amatoriè. Nam ſemper amicas aut purgant, aut non redunt peccâſſe. Unde ille, *Nec ſi mihi credere tantum. gna tamen vultus fallacia*] ſc. *ſunt.* Juv. *Fronti nulla des: quis enim non vicus abundat Triſtibus obſcœnis? ens fera*] unde notus, ſed minùs idoneus autor, *Omnis e nitido volucris plumeſcit amictu, Non eſt, ſi ſimulat, ra columba tamen. Sæpe ſub agnina latet hircus lle Lycaon, Súbque Catone pio perfidus ille Nero. Si men illa meos vultus averterit*] videtur Hypallae, ut ſit, ſi averterit ſuos vultus à me. Id enim ingnabundi faciunt. Æneid. 1. *Diva ſolo fixos ocu- averſa tenebat.* Sed ſi accipiatur averto, ſicut aver- *Averto. Averſor.*

ſor

Avertor. ſor & avertor accipi ſolent, pro eo, quod eſt per indignationem avertendo contemno, ſicut Servius fieri poſſe aſſerit, qui dicit averto & avertor in una ſignificatione declinari poſſe; dicitur recta loquutio, & non figurata, qualis eſt illa apud Boëtium, *Heu! heu! quàm ſurdâ miſeros avertitur aure! &c.* Unde eſt frequentativum averſor, quo frequentiùs utimur. Ovid. in Faſt. *Officioq; levem non averſatur honorem. Medicæ artes*] Unde Apollo apud Ovid. Metam. primo dicit, *Inventum medicina meum eſt, opifexq; per orbem Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis: Hei mihi quòd nullis amor eſt medicabilis herbis! Nec proſunt domino quæ proſunt omnibus artes! Ite procul, &c.*] quia Romanis earum erat odioſa profeſſio. Unde Æn. 4. *Magica invitam accingier artes. Quod nec credere dignum eſt*] Unde Pythonyſſa quæ Samuelem excierat dubitant Theologi, an Samuelem revera, an nequam ſpiritum in illius transfiguratum; quod Auguſtinus potiùs aſſerere videtur.

Orcus. *Animas revocatis ab Orco*] .i. ab inferno urgente. Unde Orcus quaſi urgus, à quibuſdam dictus videtur. Sic in Buco.

Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto:
His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis
Mœrim, ſæpe animas imis exire ſepulchris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Vanis precibus] id eſt, impiè: ſed ex amentia amantium.

Solivagus. Epicuro tamen dignum. *Solivagum*] non in ſolo, ſed ſolum vagantem. Soli autem ſibi videntur amantes, dum ſunt ſine amata. *Per luſtra*] per latibula, aut latebras. *Ignota*] ſcilicet hominibus, hoc eſt, invia. Æn. 4. de Dido. *Semperq; relicta, Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur Ire viam, & Tyrios deſertâ quærere terrâ, Eumenidum veluti, &c.* Id autem nunc erat illi, & eſt nunc huius futuræ mortis indicium.

Talia jactantem, verbis conabar amicis
Flectere: ſed vulnus nihil inſanabile curat.
Illum per campos nox intempeſta ſilentes,
Illum exorta dies inter dumeta videbat
Inſomnem ſemper, ravò ſylveſtria poma

Cu

Carpentem, & potu contentum simplicis undæ;
Post longos gemitus, exhausti áque lumina fletu
Assiduo, post lamenta & convulsa frequenti
Pectora singultu, moriens finivit amores.
Exanimum corpus tumuli sine honore relictum,
Noctivagæ absumpsêre feræ, volucrésque diurnæ.

Faust. *Heu funesta lues, fatalis machina, passim*
Corda venenatis penetrans humana sagittis,
Æquiparans hominem pecudi! Quæ pocula Circe?
Quæ pejora unquam potuit dare philtra Calypso?
Quæ Styx? quis Phlegethon gravior? quæ major Erinnys?
O stulti, quicunq; Deum dixistis Amorem!
Num natura nocens Deus est? ubicunque locorum
Sit Deus, est homini clemens, innoxius, æquus.

Fort. *Heu miserande puer, teneræ sublate juventæ!*
Quæ tibi nascenti luxerunt sydera? quæ tam
Noxia pars cæli est, ut te, nil tale merentem,
Læserit, & primis infortunârit ab annis?
Nec tamen omnino cælum tibi defuit; annue
Carmen & argutis quicquid modulamur avenis,
Doctus eras: nisi te mors immatura abstulisset,
Dignus eras hederis, dignus Parnasside lauro.
Nec melius cecinit pugnas, ac tristia bella,
Hordea, & agrorum cultus, & pascua noster
Tityrus, à magno tantum dilectus Alexi.
Namque tibi præcox animi solertia, nobis
Cognita jampridem, magnam producere frugem
Cœperat; & specimen tuleras virtutis & artis
Non vulgare tuæ: poteras jam gloria dici
Ruris, & ætatis decus indelebile nostræ.
Te Padus, & noster lugubri Mincius ore,
Cum Nymphis flevêre suis, ut Thracius Hebrus
Orphea: te tristes ovium flevêre magistri,
Ut Daphnim luxisse ferunt: te pascua & agri
undiq;, & audita est totis querimonia campis.
Spargite pastores tumulum redolentibus herbis,
Atque sacerdotum cantus, & thura quotannis
Dicite, & æternum requiem cantate poetæ.

Fauſt. *Tu tamen arva tenes patriæ melioris, & altum*
Incolis Elyſium, nos hic te flemus Amynta.
Fort. *Flendum hodie vobis fuerat: nam triſtia nocte*
Neſcio quæ mœſtis cernebam inſomnia formis.
Sed jam veſper adeſt, & ſol ſe in nube recondens
Dum cadit, agricolis vicinos nuntiat imbres.
Cogere, & ad caulas pecudes convertere tempus.

Talia jactantem] Fortunati eſt in ſua perſona loquentis, & impietatem atque amentiam Amyntæ damnantis. Æneïd. 1. *Talia jàctanti, &c. Verbis amicis*] id eſt, quæ amicos decent. Eſt enim amicus, a, um, adjectivum. Unde amicior & amiciſſimus leguntur. *Conabar*] id verè, quia
Curare. ſine effectu conamur. *Sed nihil*] id eſt, nulla res. *Curat*] id eſt, purgat vulnus inſanabile. Nullum tamen eſt in moribus tale ante ſuprema fata. Aut *vulnus inſanabile nihil*] id eſt, nihili curat verba. *Inter dumeta*] ubi dumi
Inſomnis. & vepres creſcunt. *Inſomnem*] id eſt, nullum ſomnum admittentem, quod miſerè amantium eſt. Æneïdos quarto: *At non infelix animi Phœniſſa, nec unquam Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem Accipit.* Sylveſtria
Lumina. *poma*] In ſylvis naſcentia. *Exhauſtáque lumina*] id eſt, oculos exhauſtos. *Moriens finivit amores*] Unde & Comicus, *Hanc niſi mors mihi adimet nemo.* Dixit tamen Maro, *Cura non ipſa in morte relinquunt. Sine honore tumuli*] id eſt, inſepultum. *Fatalis machina*] Alludit ad equum Trojanum, de quo Maro Æneidos ſecundo, *Scandit fatalis machina muros. Fatalis* igitur *machina*] id eſt, inſtrumentum ad exitium fatale ducens. *Æquiparans hominem pecudi*] unde fictæ ſunt transformationes, quas Circe in ſocios Ulyſſis exercuit. Pſalmiſta *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit*, &c. *Philtra* id eſt, amatoria pocula ad amorem inducentia. Circe autem & Calypſo ex Odyſſea Homerica notiſſimæ ſunt ad quas Ulyſſes appulſus dicitur, &c. De Circe quidem Solis filia ad principium 7. Æneid. plura videbis. Calypſo autem, autore Heſiodo, Oceani & Tethyos, aut, Homero judice, Atlantis filia, inſulam à ſe denominatam, in mari Ionio tenuit, ad quam Ulyſſ. ut à Circe diſceſſerat nau-

naufragus pervênit, & amatorio illectus, ſeptem annos permanſit, vixque divelli potuit. *Philtra* autem dicuntur, quia Philos amator dicitur, pocula, aut carmina, aut alia ad amorem inducentia. *Philtra.* *Quæ Styx?*] infernalis palus à triſtitia dicta. *Phlegethon*] fluvius ab ardore denominatus. *Phlegethon.* *Erinnys*] dicitur furia. *Erinnys.* *Num*] id eſt, nunquid, *natura nocens*] Phyſicè hoc dicit. Nam virtutes naturales, deos dicebant. Unde Plinius lib. 2. naturalis hiſt. *Fragilis & laboriosa mortalitas in partes iſta digeſſit, fragilitatis ſuæ memor, ut portionibus quiſque coleret, quo maximè indigeret, &c.* Vim ergò amoris, Cupidinem genere maſculino, quia deum, dicebant. *Quæ tibi naſcenti luxerunt ſydera?*] iterum fatale putat. Vide ubi de fato loquuti ſumus. *Cœlum defuit*] id eſt, benigna influentia cœli. *Doctus erat*] Quemvis ergò ſui temporis doctum deflet, ſecutus Maronem in Daphnide. *Mors immatura*] id eſt, ante maturitatem veniens. Id enim dicitur immaturum, quod nondum eſt maturum. *Immaturus* *Præcox.* Præcox autem, quod ante tempus maturum, quaſi præcoctum & præcoquum. *Illud autem* (inquit Quintilianus) *præcox ingenium haud temere ad frugem pervenit: quia præcoci ingenio prædita, aut citò moriuntur, aut ſtudio deſeruut. Dignus eras hederis*] quibus coronantur poëtæ, eò quòd ſunt in tutelâ Liberi patris, qui eis coronatus ex India rediit. Horatius: *Me doctarum hederæ præmia frontium, Diis miſcent ſuperis.* Perſius: *Quorum imagines lambunt hederæ ſequaces.* Juven. *Ut dignus venias hederis, & imagine macta.* Virg. in Bucol. *Atq; hanc ſine tempora circum Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.* Et iterum: *Hederâ creſcentem ornate poëtam. Dignus Parnaſſide lauro*] .i. in Parnaſſo monte Phocidis Bœotiam verſus Muſis & Apollini ſacro, naſcente. Eſt ergò Parnaſſis Patronymicum à patria ſumptum. Sed hîc pro nomine patrio ponitur, quaſi ſit Parnaſſica. *Nec meliùs cecinit pugnas*] ut in Æn. *Et agrorum cultus*] ut in Geor. *Et paſcua*] .i. paſtores, ut in Bucol. Nam etiam paſcua in Geor. dicit. *Noſter*] id eſt, noſtras; hoc eſt, Mantuanus. *Tityrus*] id eſt, Virgilius, qui ſe per Tityrum in primo Bucolico carmine

significavit. *A magno Alexi*] id est, Augusto. *Præcox solertia*] quia ante barbam. *Et specimen tuleras*] scilicet præte, aut *abstuleras specimen*] .i. ornamentum. *Non vulgare*] id est, egregium. *Cum Nymphis flevère.* Sic Maro de Daphnide in Daphnide. *ut Thracius Hebrus*] scilicet fluvius. *Orphea*] scilicet flevit, ut quarto Georgicorum innuit poëta. *Ut Daphnim*] de quo in Bucolicis Virgilius latè. *Spargite pastores*] Sic in Daphnide, *Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Pastores; mandat fieri sibi talia Daphnis. Et tumulum facite.* Et hæc pro Epicedio sunt, quod canitur ante inhumationem. Sequentia, Epitaphii, quod post inhumationem canitur, vicem habent. *Tu tamen arva tenes*] Hoc quidem videtur minùs quadrare superioribus. Nam cùm furor & amentia, atq; impietas in superos, & vilipensio legum in Amynta fuerit; & ita mortuum, nec pœnituisse significaverit; non videtur congruè dicere, *& altum incolis Elysium*] id est, paradisum. Sed purgari potest, tum quòd pastoribus hæc dicuntur, tum quòd asserendo Elysium incolere, tacitè pœnitentiam egisse significat. *Cernebam insomnia*] Phantasmata nocturna quasi futuræ lacrymationis prognostica; idq; ex superstitione rustica. *Vicinos nuntiat imbres*] Georgicorum primo *Sol quoq; & exoriens, & quum se condet in undas, Signa dabit solem certissima signa sequuntur, &c.* Sed illic de ortu dicit, quod hic de occasu. Addit enim:

Ille ubi nascentem maculis violaverit ortum,
Conditus in nubem, medioq; refulserit orbe,
Suspecti tibi sint imbres.

Cogere, & ad caulas] id est, ovilia. Virgilius in Sileno *Cogere donec oves stabulis, numerumq; referre Jussit.* *Tempus cogere*] pro cogendi, Græca loquutio, ut:

Et jam tempus, equum fumantia solvere colla.

Hebrus.

Insomnia.

De natura mulierum, inscripta ALPHUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Amissum memorat caprum, puerique furorem
Janus, & ingenium notat hinc Alphus muliebre.

Alphus & Janus.

JAne, caper (video) macer est tuus: esse solebat
Acer, & elatis in cœlum cornibus ire.
Nunc dejectus humi, flaccis piger auribus herbam
Olfacit, & summis attingit gramina labris.
Janus. *Languet, & ex isto languore facetia surgit:*
Quæ, quoties memini, risum ciet; edita nondum est:
Edita cùm fuerit, totus mirabitur orbis.
Alph. *Jane soles narrare sales lepidissimè, & ore*
Suaviloquo: dic ergò tuus cur langueat hircus.
Janus. *Res non ficta, deus testis, sed facta recenter:*
At dulce id facinus non est narrabile gratis.
Quid pretii sperare licet? quæ dona reporto?
Alph. *Jane, ubi congessit nidos Philomena, docebo.*
Janus. *Qui leviter spondet, promissa eludit inani.*
Alph. *Qui non credit, inops fidei: sed pignore tutum*
Te faciam, duo tela meâ de prome pharetrâ.

Jane, caper] Principium hujus Eclogæ ex macie capri captat occasionem facetæ narrationis de pastore mercenario, qui captus amore puellæ, in foveam feris positam incidit: ubi inventus, & à vicinis rusticis extractus, furorem amoris non destituit: occasione cujus, graphicè mulierum ingenia describuntur. *Macer est*, qui *solebat esse acer, & elatis, &c.* Unde quod in Hecyra de hominibus dicitur, etiam quibusdam belluis competit: *Profectò hoc sic est, ut puto: omnibus nobis ut res dant sese, ità magni atque humiles sumus. Flaccis auribus*] id est, auriculis laxis & pendentibus, quia mollibus. *Herbam olfacit*] id morbi indicium est. *Risum ciet*] id est, excitat, à *cieo* secundæ conjugationis; est enim præsentis temporis. *Totus mirabitur orbis*] Rusticâ jactantiâ & garrulitate hoc dicit:

nam si ex persona poëtæ dicatur, verè illi dici posset *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.* Quid enim mirum, si rusticus imprudens in foveam cecidit? *Jane soles narrare sales*] id est, non insulsos apologos. *Ubi congessit*] Latiniùs Maro: *Namq; notavi Ipse locum, aëriæ quæ congessêre palumbes.* Nam quæ ferre aut tendere ad locum significant, ut *convenio, confluo, congero,* adverbium ad locum desiderant, & non in loco: Potest tamen dici, *ubi congessit*] id est, concinnavit & construxit, postquam alla fuit materies, *Qui leviter spondet*] proverbiale est: nam ferè usu venit, ut, qui citò promittunt, difficulter prom exhibeant, & è converso. *Qui non credit*] Alio proverb ex arte Rhetorica respondet: *Qui non credit, inops est fide* quia qualis quisque est, talem judicat quemlibet: & it qui fidus non est, neminem fidum existimat. *Deprome*] est, exime. *Duo tela*] id est, duo spicula, aut duas sagitt quæ sunt pastoribus apta. Virg. *Cùm Daphnidis arcum Fagisti & calamos.*

Telum.

Jan. *Incipiam, Nymphæ Parnassides, ora movete,*
Et memorate mei dira infortunia capri,
Ac Philomenæos Alpho concedite nidos.
Conductus mercede puer, præfectus ovili,
Assiduè pascebat oves, caprum atq; capellas.
Servitium nobis pueri fuit utile, donec
Virgine conspectâ, quæ tum huc veniebat aquatum,
Tabuit: ex illo vecors jam tempore factus,
Frigidiùs curare gregem, contemnere caulas
Cœpit, & exhausto subvertere cuncta cerebro.
Quum sopitus erat, poterat vigil esse videri.
Nugabatur enim quando vigilabat, inerti
Corporis officio, solvebat somnia mente.
Hunc ergò in saltu ludens per cornua caprum
Viminibus validis inter dumeta ligárat,
(Quarta dies hodie) tentans an vincula possit
Vincere cervice, ac præduræ robore frontis.
Quæsitum interea nidos nemus omne pererrat.
Corda subit virgo, dilecta recogitat ora;
Ora, sinus, & quæ fari pudor, omnia volvit.

Lux fugit interea, capri redit immemor, altâ
Nocte recordatus fugit, pavidusq; per umbras
Dum graditur, ruit in foveam, quæ fronde saligná
Captandis obducta feris & stramine ſicco,
Inſtar erat putei fundo irremeabilis alto.
Eſt caper in vinclis, puer eſt in carcere, paſtor
Nullus oves curat: jam tertia luxerat hora.
Miror, oves reſero ac numero: caprumq; requirens,
Obſtupeo; puerum clamo, magalia luſtro.
Vera loquar: magicis nè forte liquoribus unctus,
Extimui, aſcenſo migr âſſet in aëra capro:
Namque ſtrigès tali fama eſt ope, nocte vagantes,
Ad quædam longinqua procul convivia ferri.
Attonitus tandem pecudes ad paſcua duco.
Dumq; nemus ſubeo meditans mecum, ecce, per umbras,
Ecce, procul caper in dumis ſtrepit, atq; reluctans
Cornibus adverſis contra ſua vincula pugnat.

Incipiam] Sic Æneidos ſecundo, *Incipiam: Fracti bello*, &c. *Nymphæ Parnaſſides*] id eſt, Muſæ Parnaſſum frequentare ſolitæ. *Ora movete*] Virg. *Pandite nunc Helicona dæ, cantúſque movete.* Sed quia præcipitur ab Hor. in Arte, *Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus Inciderit*; videbitur quibuſdam non apta invocatio, quia non debet deus invocari aut induci ad difficultatem diſſolvendam, niſi res tanta ſit, ut opibus humanis fieri aut geri nequeat. Verùm poëtæ aliquando ridiculè, aliquando juxta æſtimationem invocantis invocationem faciunt: Unde Juvenal. deſcripturus Rhombum, dicit Satyrâ quartâ, *Incipe Calliope, licet hic conſidere, non eſt Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ Pierides: profit mihi vos dixiſſe puellas.* Hoc autem ridiculè dicit: hic verò loquitur ruſticus, cui quam dicturus eſt res ſummam difficultatem habere viſa eſt. Unde prius dixit, *Totus mirabitur orbis.* *Philomenas*] quos Philomena congeſſit. *Conductus*] ergò mercenarius. *Servitium*] id eſt, famulatus. *Tabuit*] .i. lentâ rabe exhauſtus eſt. *Vecors*] .i. pravi, aut perverſi cordis. *Frigidius*] .i. negligentiùs, ſicut in re diligenti dicit per contrarium Maro, *Fervet opus. Exhauſto cerebro*] nimiâ

Servitium. Tabeſcere.

Exhauſtus.

Sopitus. nimiâ solicitudine efferto. *Quum sopitus erat*] id est,
Nugari. somno obrutus, *poterat videri esse vigil. Nugabatur*
enim] id est, secum inaniter loquebatur: Hor. *Nescio quid*
meditans nugarum. Persius: *Nugari salitos. Ludens*]
id est, ad ludum, ut curam animi premeret. *In saltu*] in
Tentans. pascuis ubi pecudes saliunt. *Tentans*] id est, periculum faciens. *Quæsitum perierat*] id est, perierando ir quæsitum; non enim construitur prius supinum sine motu, saltem latente. *Et quæ fari pudor*] scilicet est, id est, gremium; & infra gremium pudenda. *Fronde saligna*] id est
Saligna. salicum foliis. *Obducta*] id est, obstructa in superficie.
Obducta. *Captandis feris*] id est, ad captandas feras. *Jam tertia*
Refero. *luxerat hora*] scilicet posterioris diei. *Refero*] Recenseo
Magalia. aut separo. *Magalia*] id est, casas, & tuguria. *Striges*
sortilegæ, & magicis utentes. *Ad quadam longinqua*
Id enim sibi persuadent dæmonibus illusæ. *Ecce*] qua
diceret, Præter spem.

Terruit incautum subitò feralis imago,
Et nil tale ratum: firmato pectore tandem,
Nosco animal, subiens sæ rubos, saxa vincula rumpit.
Serò domum rediens, video per pascua longè
Turbam exultantem visu juveniliter acto.
Ut propè constitimus, mea agnovêre salutant,
Et, Tityre, ecce, ainnt, puer hic, ô Faune, luporum
Erutus è fovea, dum nocte perambulat agros,
Incidit in casses. Et sic inventus uterque,
Et caper, & pastor. Caper hæc incommoda passus
Languet adhuc: puer imprudens, insanior hirco est.
Nunc superbivit mox, ut se audivit amari,
Et pueri simulans curam ignorare pudorem
Fingit, ut ad formam faciat pudor: & pro sanumque
Ornat, & in teretem vensis tundit ocellis,
Callida vulpinâ rem simplicitate gubernat.
Hæc studia, hi casses, hæc sunt muliebribus arma.
Ille suâ speratæ Galatææ aliquando potiri,
Contempta mercede, suos fefellit amores.
Propterea plausit, sævâ bobusque, ruditi,
Ad pastoris opus redeo, subjecta futuris

Ista juventutis levitas rura omnia vexat.

Terruit incautum] Rem prosequitur. *Feralis*] id est, terribilis ut fera; id est, mors. Nam si dicatur *imago feralis*, id est, ipsius feræ, non videtur ratio carminis stare: nam *fera* primam corripit, *feralis* producit. Æneïdos quarto: *Soláque culminibus ferali carmine bubo. Incautum Et nil tale ratum. Firmato pectore tandem, nosco animal*] scilicet ubi propiùs accesseram. *Seco*] id est, abrumpo vincula quibus in vepribus alligatus erat. *Incidit in casses*] in foveam, in laqueos. Ovidius: *Incidit in casses præda petita meos. Virgo superbivit*] Principium principalis narrationis. *Et pueri simulans curam ignorare*] Non simulans curam, sed dissimulans se ignorare curam, scilicet amorum. Nam simulamus, id quod non est, esse: dissimulamus, id quod est, non esse. *Pudorem fingit*] id est, simulat, & fallaciter præ se fert. *Ora sinumq;*] in quibus est muliebris species. *In terram vertis*] id enim pudicas decet. Unde Æneïd. primo, *Tum breviter Dido vultum demissa profatur. Hæc sunt mulieribus arma*] *Mulieribus* naturâ antepenultimam corripit, sed necessitate producit. Lucanus: *siqua Deûm soboles, siqua est mulieris origo. Sûd Galateâ*] puella lactea, sed rustica. Unde Maro, *Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat, Nec spes libertatis erat, nec cura peculî. Contemptâ mercede*] scilicet quam à Jano acceperat. *Ista*] scilicet vilis. *Levitas*] id est, inconstantia propter amores & leves mores.

Feralis. *Casses.* *Simulare.* *Dissimulare.* *Galatea.* *Levitas.*

Alph. *Quod nequit ingenium, casus facit: ô stupor! ô sors*
Ingeniosa! ô res risu celebranda bimestri!
Fane, fides servanda tibi Philomena laborat.
Sed quod tam vafro memoras de virginis æstu,
Rettulit in mentem, quæ pallere sæpe solebat
Carmina fœmineis olim de fraudibus umber.
Janus. *Dic, umbri, dic, si quid habes, meditare parumper*
Et verba & numeros; umbri est memorabile carmen.
Alph. *Est, ut ais, sed non gratis memorabile carmen.*
Quas referes grates? & quid mercedis habebo?
Janus. *Accipe, promissis absolve, & spicula reddo.*
Alph. *Dum vado ad ventrem post hæc carecta levandum,*

Fane,

Jane, meum tu coge pecus, nè vitibus obsit.

Janus. *O aries, aries, qui tortis cornibus atrum*
Dæmona præsentas, semper vineta subintrans;
Non sapies, donec fossâ tibi lumina fronte
Eruero. Non sunt porrecta in jugera centum
Pascua sat, nisi pampineos populeris & agros?

Quod nequit ingenium, casus facit] Interloquitur Alphus, nè unius sermo fastidio sit. Sensus autem est, Multa quæ per ingenium excogitare nequeas, casu in mentē veniunt.

Bimestris. *Risu bimestri*] .i. duos menses durante. *Tibi Philomena laborat*].i. nidificat. Unde Maro, *Sic vos non vobis nidificatis aves.*

Umber. *Fœmineis de fraudibus umber*] homo ex Umbria. Sunt qui Antonium Campanum intelligant. *Dic, umbri*] Ordo est, *Die, dic*, inquam, *si quid habes umbri*] .i. de Umbro aut de carminibus ejus. Virg. *Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla.* Et iterum: *Si quos aut Phyllidis ignes, Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.*

Meditari. *Meditare*] exerce, experire. Virg. *Sylvestrem tenui musam meditaris avenâ.* *Et verba & numeros*] Idem: *Numeros memini, si verba tenerem.* *Non gratis*] .i. non sine mercede. *Promissis*] scil. Philomenæ pullis. *Et spicula*] .i. sagittas. *Dum vada ad ventrem*] Hoc profectò nimis rusticè, tametsi rustico congruit; facit tamen poëta ad exprimendum morem rusticum. *Tu coge*].i. compelle in unum nè divagetur. Virg. *Tityre coge pecus.* *Nè vitibus obsit*] depascendo pampinos, aut uvas decutiendo. *O aries, aries*] Alloquutio rustica ad pecus. Sic Maro ad arbores: *Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte, Sic positæ quoniam suaves miscetis odores.* Non abjicitur autem, nec corripitur, *ô*, quia vox monosyllaba in principio carminis posita. *Atrum Dæmona*] .i. spiritum malè callidum, qui, cùm pingi verè non possit, cornutus tamen pingitur. *Non sapies*].i. non eris sapiens & fugitans malorum, *donec ego eruero tibi lumina*].i. oculos, & hac *fossâ*] .i. perforatâ & excavatâ, evulsis oculis.

Lumina. Populari. *Populeris*].i. deprædaberis, spolies. *Et*].i. etiam. *Agros pampineos*].i. vineas, in quibus vites sunt, quarum frondes pampinos vocamus. Dicitur etiam *populo*: Virg. in Æneid. *Non nos aut Libyæ ferro populare penates Venimus, &c.*

Alph.

Alph. *Jane, recordatus redeo: sed plurima forsan*
Nondum nota tibi referam: cognoverat umber
Omnia, quæ fas est homini perdiscere: cœlos,
Sydera, tellurem, ventos, mare, flumina, fontes.
Viderat & Rhodopen, atq; alta Ceraunia, & Ossam,
Gallica regna, Ararim, Rhodanum, Tiberimq;, Padumq;:
Attica Romanis referebat carmina verbis,
Ore utroq; potens, & linguâ primus utrâq;.
Hunc unum nobis invidit Græcia, & ipsa
Arcades, & Thracum saltus, & Thessala Tempe.
Si quid erit quod fortè velis tibi notius esse,
Candidus, illius semper documenta secutus,
Non procul hinc: hæc ille tenet, nos ille docebit.
Sed jam septiformem flatu experiamur avenam.
Antè tamen Nymphæ, precor, ut Libethrides adsint;
Præsertim quæ plus meminisse Polymniæ fertur.

Jane, &c.] Purgatâ alvo redit ad narrationem. *Viderat*] Hac Periphrasi videtur Gregor. Tifernatem dicere, qui eâ Tempestate vixerat. Nam γηγορέω significat vigilo: Vigilantis est autem multa videre. *Viderat & Rhodopen*] id est, Thraciam, ubi Rhodope mons est: *Rhodope.* *atq; alta Ceraunia*] montes Epiri à fulminibus dictos. *Ceraunia.* *Et Ossam*] montem Thessaliæ. *Ossa.* *Ararim*] qui à Lugdunensibus nunc *Sogona* dicitur. Uterque autem, tam Arar seu Araris, quàm Rhodanus, Lugdunum confluit; ad cujus confluentem erat olim illa ara de qua Juven. *Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram.* *Araris.* *Tyberim*] fluvium Hetruriæ, qui Romam perfluit. *Tyberis.* *Padum*] fluviorum regem in Italia, in mare Adriaticum ex Alpibus inferioribus incidentem. Unde Homerus Eridanum, qui & Padus dicitur, ex inferis ad superos tendere dicit. *Padus.* *Attica*] id est, Græca, & petissimùm Attica, quia Attica lingua è quinq; Græcorum linguis cultissima est. *Romanis*] .i. Latinis verbis: nam aliter ea non intellexisset rusticus. *Ore utroque*] & Græco sermone & Latino. *Et primus*] .i. peritissimus utrâq; linguâ. *Hunc unum nobis invidit Græcia*] id est, invidè nobis esse conspexit, cùm similem non haberet: quod in vita Antonii Campani etiam de Turcis com-

commemorant: verùm hîc Tifernatem intelligam. *Et ipſi Arcades*] *ipſi* emphaſim habet, quaſi dicat peritiſſimi muſici, *Et cantare pares & reſpondere parati. Et Thracum ſaltus*] ubi Orpheus, Amphion, aliíque complures verſati ſunt vates. *Et tempe*] .i. amœniſſima loca Theſſaliæ, quibus etiam muſicus chorus verſatus eſt. *Candidus, illius, &c.*] Per *Candidum* credo poëtam intelligi, cujus exterior veſtis, ut Carmelitis cæteris, & mens terè candida eſt. *Hæc*] .i. documenta Umbri. *Sed jam ſeptiforem*] id eſt, ſeptem foramina habentem. Virg. *Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis Fiſtula. Libethrides nymphæ*] .i. Muſæ, aut Libethrum, locum quendam in Thracia; aut Libethram, fontem in Magneſia regione Theſſaliæ adjuncta incolentes. Maro: *Nymphæ noſter amor Libethrides, &c. Præſertim quæ plus*] ſubaudi, cæteris: alioqui dixiſſet, plurimum. *Polymnia*] à πολὺ .i. multum, & μνεία .i. memoria, cujus filiæ Muſæ ſunt. Dicitur etiam *Polyhymnia*, .i. multorum hymnorum, ſeu laudum. Hor. *Nec Polyhymnia Lesboum refugit tendere barbiton.*

Tempe.

Septiformem.

Libethrides.

Polymnia.

Fœmineum ſervile genus, crudele, ſuperbum,
Lege, modo, ratione caret: conſilia recti
Negligit, extremis gaudet, facit omnia voto
Præcipiti, vel lenta jacet, vel concita currit
Fœmina: ſemper hyems, atque intractabile frigus,
Aut canis ardentes contriſtat ſydere terras:
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat;
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.
Si gravis eſt, mœret torvo nimis hernica vultu.
Si ſtudeat comis fieri, gravitate remiſsâ
Fit levis: erumpit blando laſcivia viſu,
Et lepor in molli radiat meretricius ore.
Flet, videt, ſapit, inſanit, formidat, & audet,
Vult, non vult, ſecumq; ſibi contraria pugnat,
Mobilis, inconſtans, vaga, garrula, vana, bilinguis,
Imperioſa, minax, indignabunda, cruenta,
Improba, avara, rapax, querula, invida, credula, mendax,
Impatiens, otioſa, bibax, temeraria, mordax,
Ambitioſa, levis, maga, lena, ſuperſtitioſa,

Deſi-

Desidiosa, vorax, ganeæ studiosa, palatum
Docta, salax, petulans, & dedita mollitiei,
Dedita blanditiis, curandæ dedita formæ;
Iræ odiique tenax, in idonea tempora differt
ulciscendi animos, infida, ingrata, maligna,
Impetuosa, audax, fera, litigiosa, rebellis,
Exprobrat, excusat tragicâ sua crimina voce.
Murmurat, accendit rixas, nil fœdera pendit.
Ridet amicitias, curat sua commoda tantùm,
Ludit, adulatur, defert, sale mordet amaro,
Seminat in vulgus nugas, auditaq; linguâ
Auget, & ex humili tumulo producit Olympum.
Dissimulat, simulat, doctissima fingere causas,
Ordirique dolos, fraudique accommodat ora,
Ora omnes facili casus imitantia motu.

Fœmineum servile genus] Multa in muliebrem sexum superciliosè dicuntur, quæ omnia in malas dici possunt: sed rarissimæ sunt bonæ secundum Lucilium, qui dicit, *Heu! facul est homini inventu bona fœmina nusquam:* ubi *facul*, pro *facile* antiquè dixit. Et Susarion Megarens. antiquæ comœdiæ princeps: *Audite populus, Susarion hæc dicit filius Phylliui Megarensis tripodiscius; Malum sunt mulieres: Sed tamen, O populares, non est invenire domum sine malo.* Multa tamen etiam in sanctis literis in bonarum commendationem dicuntur. *Sed mulierem fortem quis inveniet? Modo*] i. moderatione, de qua Hor. 1. Ser. *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraq; nequit consistere rectum. Extremis gaudet*] quæ ambo mala sunt, quia uni virtuti duo vitia opponuntur; alterum per abundantiam, alterum per defectum peccans. *Aut canis*] id est, canicula, aut *Sirius. Odit*] præteriti est temporis, & ità producitur; nec reperies apud idoneos *odio*, nisi semel in Cicerone *odias. Nimis hernica*] id est, aspera, ut Hernici montes in Italia asperrimi. *Gravitate remissâ, fit levis*] quia *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Ducit enim in vitium vitii fuga, si caret arte. Lepor meretricius*] id est, suaviloquium, & blanditiæ meretricibus dignæ. *Sibi contrarius*] .i. inconstans, unde

Facul. *Modus.* *Canis.* *Hernica.*

unde addit, *Mobilis, inconstans*] Æn. 4. — *varium & mutabile semper Fœmina.* *Imperiosus.* *Imperiosa*] .i. affectatrix imperii. *Indignabundus.* *Indignabunda*] fastidiens frequenter. *Cruentus.* *Cruenta*] cruoris & sanguinis appetens, & maximè, ut Juven. docet, vindictæ. *Improbus.* *Improba*].i.improbanda. *Avarus.* *Avara*] quia, rapax, sed tamen inutiliter expendit. Juv. *Prodiga non sentit pereuntem fœmina censum: Ac velut exhaustâ redivivus pullulet arcâ Nummus, & è pleno semper tollatur acervo, Non unquam reputat quanti sibi gaudia constent.* *Rapax*] ergò ut expendat. *Mucrula*] quia, ut dicit Juven. *Aut odit pueros, aut fictâ pellice plorat.* *Maga.* *Maga*] .i. sortilega, magicæ arti intendens, ut Juv. docet: *Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.* *Lena.* *Lena*] etiam filiarum venditrix. Juven. *Scilicet expectas ut tradat mater honestos, Aut alios mores quàm quos habet: utile porrò Filiolam turpi vetulæ producere turpem.* *Superstitiosa*] quod idem Juven. sexto docet, ut cætera ferè quæ hîc habentur. *Ganeo.* *Ganeæ*] sic & alii Christiani poëtæ, sed ganeo primam producit. Satyr. *Occultas ganeo pultes.* *Salax.* *Palatum docta*] .i. delicata. *Salax*] .i. luxuriosa. *Tragicâ voce*] .i. quali uruntur tragici dum infortunia regum lamentantur. *Litigiosa*] quia nulla fere causa est, in qua non fœmina litem moverit. *Nil*] .i. nihili pendit fœdera. *Ludit*].i.illudit. *Defert*].i. clàm diffamat, & crimen occultum pandit. *Sale amaro*].i. callida reprehensione. *Seminat*] .i. dispergit in vulgus. *Nugas*] .i. res frivolas. *Ex humili tumulo producit Olympum*]id est, nihil sibi non promittit posse efficere. *Ora omnes*] Ordo: Accommodat, inquam, ora imitantia facili motu *omnes casus*, id est, eventa omnia; hoc est, scit se accommodare rebus & ridere cum ridentibus, & flere cum flentibus, imò interdum utrumq; simul.

Non potes insidias evadere, non potes astum
Vincere: tantæ artes, solertia tanta nocendi.
Et, quanquam videas oculis præsentibus, audet
Excusare nefas: potis est eludere sensus
Sedulitate animi: nihil est, quod credere possis;
Et nihil est quod non, si vult, te credere cogat.

His facient exempla fidem. Quæ crimina non sunt
Fœminea tentata manu? Dedit hostibus arcem,
Decepta ornatu brachî Tarpeia sinistri.
Sæviit in natos manibus Medea cruentis.
Tyndaris Ægeas oneravit navibus undas.
Scylla hostem sequitur, patri furata capillum.
Fratrem Biblis amat, subicit se Myrrha parenti:
Concubitu nati longæva Semiramis ardet.
Causa necis vati conjux fuit Amphiarao.
Occidêre viros nocturnis Belides armis.
Orphea membratim Cicones secuêre poëtam,
Cognita luxuriæ petulantia Pasiphaëæ.
Phædra pudicitiam contra crudeliter ausa est.
Decepit Judæa virum Rebecca, suámque
Progeniem, velans hircino guttura tergo.
Porrigit Alcidæ conjux fatale venenum.
Decipit Hippodame patrem. Lavinia Troas
Implicat ancipiti bello. Bryseis Achillem
Depulit è castris: demens Chryseïde factus
Fulminat Atrides & sentit Apollinis iras.
Eva genus nostrum felicibus expulit arvis.

Non potes] Eandem rem prosequitur. *Æstum*] id est, æstuosum. *Nihil est quod credere possis*] quia *Et quanquam* habeas *oculis, &c.* Juven. — *nihil est audacius illis Deprensis, iram atque animos à crimine sumunt.* — *Quæ crimina non sunt Fœminea tentata manu?*] Quasi dicat, nulla non sunt, & ità omnia sunt. *Tarpeia*] virgo quæ ut armillas, quas in brachiis hostium vidit, haberet, tradidit illis arcem Capitolinam: unde armis brachiorum obruta interiit. Dicitur autem hîc *brachî*] pro *brachii*: quia aliter versus non staret. *Sæviit in natos*] Virg. *Nec vetus amor docuit natorum sanguine matrem Commaculare manus:* nam Medea à Jasone spreta, omnes communes liberos præter Thessalum trucidavit. *Tyndaris*] id est, Helena Tyndari (ut putabatur) filia, à Paride rapta, ut ipsum sequuta; mille carinis à Græcis repetita est. *Scylla*] Nisi Megarensium regis filia, abscisso purpureo capillo, quem pater sacratum habuit, ad Minoa hostem per-

Æstum. *Tyndaris.* *Scylla.*

Biblis. pertulit. *Biblis*] ut Ovid. Met. 9. docet, exardet amore Cauni fratris; à quo ſpreta, in fontem ſui nominis converſa eſt.

Myrrha. *Subicit ſe Myrrha parenti*] ſcilicet Cinyræ: de quo lib. 10. Met. quæ etiam in Myrrham arborem illic converſa dicitur. Eſt autem in verbo *ſubicit*, Syncope. Nam ſi (ut debet) *ſubjicit* ſcriberetur, eſſet poſitio brevis. Fecerunt tamen

Semiramis. id alii quoque. *Semiramis*] regina Babyloniæ, & regni Aſſyriorum moderatrix, exarſit amore Nini filii, quem diu ſimulaverat, ut Juſt. docet lib. 1. *Cauſa necis vaconjux fuit*] id eſt, Eriphile. De qua in Thebaïde Statii

Belides. multa leguntur. *Belides*] Beli neptes, filiæ Danai fratris Ægypti regis, quæ quinquaginta nupſerunt totidem patruelibus, id eſt, patrui Ægypti filiis, coactæ ab eo: ſed a patre, qui ab oraculo habuit ſibi cavendum à tali genere perſuaſæ, primâ nocte omnes maritos ſuos interfecerunt præter Hypermneſtram, quæ Lynceo pepercit, à quo Da-

Cicones. naus obtruncatus. *Cicones*] Mulieres Thraciæ, ut autor eſt

Paſiphaë. Virg. in fine Georg. *Paſiphaë*] uxor Minois regis Cretenſium, amore tauri incenſa, ſe in ligneam vaccam a Dædalo effictam includi fecit; ſic cum tauro concumbens & poſtea cum Minoë, Minotaurum genuit. Ordo eſt *petulantia luxuriæ Paſiphaëæ*] id eſt, ipſius Paſiphaës, ſilicet *eſt cognita. Phædra*] Paſiphaës & Minois filia, Hi-polytum privignum, cui deſponſata, ſed non tradita Theſeo fuerat, interpellavit de ſtupro. At cùm ille renueret, nè patri injurius ſit, detulit apud patrem, quaſi ille interpellâſſet ipſam; unde credulus pater, à Neptuno ſive patre Ægeo impetrat, ut à Phocis marinis belluis equis Hippolyti in furorem verſi, ipſum diſſolverent: unde Hi-

Hippolytus. polytus ab ἵππος, quod eſt equus & equa, & λύω, id eſt diſſolvo, dictus præſagio quodam videtur; nam ab Hi-polyte matre id nomen priùs habere potuit. *Decepit*

Rebecca. *dea Rebecca virum*] ſcilicet, Iſaacum, cujus oculi caligaverant. *Suámq; progeniem*] id eſt, filium chariorem Jacob. *Velans hircino tergo*] .i. pellibus hircorum aut caprorum ut piloſus perciperetur, ut erat Eſau. *Conjux*] ſcilicet Deia-

Deianira. nira. *Fatale venenum*] id eſt, tunicam ſanguine venefi-

Alcides. to Neſſi intinctam dedit. *Alcidæ*] id eſt, Herculi Alcei-

poti putativo: Nam Amphitryonides dicitur cùm Jovis sit filius. *Hippodamia*] Oenomai Helidis & Pisæ regis filia, patrem decepit, quia Pelopi in patris perniciem nupsit. Erat enim in fatis tunc patrem decessurum, quando illa nuberet: nupsit autem superata in curuli certamine, dolo tamen Myrtili aurigæ. Dicitur etiam Hippodamia, quasi equorum domitrix. *Hippodamia.* *Lavinia*] filia Latini, Turno desponsata à matre Amata, & Æneæ per oracula & patris assensum. Trojanis multis exitii causa fuit. *Lavinia.* *Bryseis*] quæ Achilli sorte obvenerat: cùm abductâ Chryseïde, quæ Agamemnoni obvenerat, hanc Agamemnon vi abstulisset, effecit ut Achilles iratus armis abstineret, & multos Græcorum interimi sineret, donec Patrocli amici necem ulciscì vellet. *Bryseis.* *Atrides*] id est, Atrei filius, saltem putativus, Agamemnon. *Atrides.* *Fulminat*] id est, irâ & amore æstuat. *Fulminare.* *Factus demens Chryseïde*] id est, per amorem Chryseïdis, filiæ Curysæ sacerdotis Apollinis, qui cùm insulatus in exercitum Græcorum filiam experitam venisset, nec obtinuisset, sævâ pestilentiâ ab Apolline impetratâ, tandem eam abduxit. *Chryseis.* *Sentit ergò iras Apollinis*] i. pestem quâ totus exercitus mulctabatur. *Felicibus arvis*] paradiso.

Credite pastores, per rustica numina juro,
Pascua si gregibus vestris innoxia vultis,
Si vobis ovium cura est, si denique vobis
Grata quies, pax, vita; leves prohibite puellas,
Pellanturq́, procul vestris ab ovilibus omnes,
Thestylis, & Phyllis, Galatea, Neæra, Lycoris.
Dicite, Quæ tristem mulier descendit ad Orcum,
Et rediit? potuit, si non malè sana fuisset,
Eurydice revehi per quas descenderat umbras:
Rapta sequi renuit fessam Proserpina matrem.
At pius Æneas rediit, remeavit & Orpheus,
Maximus Alcides, & Theseus, & duo fratres,
unus equis, alter pugnis bonus atq́, palæstrâ:
Et noster Deus, unde salus & vita resurgit.
Hæc sunt, pastores, hæc sunt mysteria nobis
Advertenda: animi fugiunt obscœna viriles,
Fœmineas loca delectant infamia mentes.

ut semel in scopulos vento contortus, & undâ,
Nauta scit incautis monstrare pericula nautis:
Sic senior longo factus prudentior usu,
Præteritos meminit casus, aperitq; futuri
Temporis eventus, vitæq; pericula monstrat.
Si fugiunt aquilam fulicæ, si retia cervi,
Si agna lupum, si dama canem: muliebria cur non
Blandimenta fugis, tantùm tibi noxia, pastor?

Credite pastores] Convertit sermonem ad pastores, quorum docendi gratiâ hæc de fœminis dixit. *Per rustica numina*] id antiquè, nisi ad Deum & sanctos, quibus arva custodiæ sunt, referamus. *Thestylis, &c.*] Harum enim meminit Virgil. in Bucol. dicens, *Thestylis & rapido fessis messoribus æstu, Allia serpyllumq; herbas contundit olentes.* Et iterum: *Jampridem à me illos abducere Thestylis orat.* Item, *Phyllida mitte mihi, meus est natalis Iola:* &, *Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit.* Item, *Malo me Galatea petit lasciva puella.* Et, *Huc ades, ô Galatea, &c.* Item, *Ille Neæram Dum fovet.* Item, *Tua cura Lycoris, Perq; nives alium, perq; horrida castra secuta est. Dicite*] ingeniosa excogitatio. *Rapta*] Raptæ leguntur mulieres ab inferis, & ferè redemptæ, sed non rediisse. *Eurydice*] Orphei conjux, cùm eam Aristæus pastor insequeretur, à serpente, qui in herbis delituit, extincta, ab Orpheo citharæ beneficio redempta ab inferis fuit, eâ lege, ut ea non respiceret; quod tamen fecit: unde reverti coacta est; quod quarto Georgicôn, ad finem graphicè describitur, & à Boëtio non segniter. *Proserpina*] Cereris filia, à Plutone surrepta, & à Cerere matre inventa, redempta fuisset, si nihil apud inferos gustâsset: sed granum pomi gustavit, ut non rediret. Unde Geor. 1. *Nec repetita sequi curat Proserpina matrem. At pius Æneas rediit*] postquam illùc duce Sibyllâ, patris videndi gratiâ descendisset, ut 6. Æneid. latè dicitur. *Remeavit & Orpheus*] relictâ tamen conjuge. *Maximus Alcides*] id est, Hercules, ut Pirithoum redimeret. Virgil. —*Quid Theseа magnum? Quid memorem Alciden? & duo fratres, Unus equis*] scilicet, Castor: tamen Virg. ponens nomen pro nomine, dixit, *Domitus Pollux*

Eurydice.

Proserpina.

Alcides.

Pollucis habenis. Alter pugnis]scilicet, Pollux. Fratres gemini in cœlum translati, ubi Geminos constituunt: signum tam latum, ut dum alterum occidit, alterum oriri incipiat; unde fabulæ locus est, ut alter mortalis, quippe à Tyndaro genitus, alter immortalis, ab Jove satus dicatur; sed mutuâ charitate ità devincti, ut immortalitatem communicarent, ut altero moriente, alter reviviscat. Unde sexto Æneïdos: *Si fratrem Pollux alternâ morte redemit, Itq́; reditq́; viam toties.* Meliùs autem legitur *alter* quàm *alius*: quia *alter* de duobus, *alius* de pluribus dicitur. *Et noster Deus*] Dominus noster Jesus Christus, qui descendit ad inferna, & tertio die resurrexit à mortuis. *Advertenda*] consideranda. *Animi viriles fugiunt obscœna*] naturaliter quidem usque adeò, ut qui non fugiunt, effœminati dicantur, aut muliebres. Unde est illud Ennii apud Ciceronem in 1. de officiis: *Vos etenim juvenes animos geritis muliebres, Illaq́; virgo viri. Fœmineas loca delectant infamia mentes*] id quidem de turpibus verum est. *Senior*] Vult sibi in ea re experto fidem adhiberi, sicut nautis veteranis de periculis marinis creditur. *Fulicæ*] aves sunt marinæ. Docet autē belluas prudentiores esse in fugiendis nocivis, ac insidiosis, quàm nos sumus.

Alter. *Alius.* *Fulicæ.*

Est in eis pietas Crocodili, astutia hyænæ:
Cùm flet, & appellat te blandiùs, insidiatur.
Fœmineos pastor fugito (sunt retia) vultus;
Non animis, non virtuti, non viribus ullis
Fidito, non clypeo, cujus munimine Perseus
Vidit saxificæ colubros impunè Medusæ.
Monstra peremerunt multi, domuêre gigantes,
Evertêre urbes, legem imposuêre marinis
Fluctibus, impetui fluviorum, & montibus asperis.
Sacra coronârunt multos certamina: sed qui
Cuncta subegerunt, sunt à muliere subacti.
Rex qui pastor erat, fundâ spolioq́; leonis
Inclytus, & natus qui templa Sionia fecit
Primus, & excellens invicto robore Samson,
Fœmineum subiêre jugum: minùs officit ignis,
Saxa minùs, rhomphæa minùs, minùs hasta, minùs mors.
Nec formæ contenta suæ splendore, decorum

Auget mille modis mulier: frontem ligat auro,
Purpurat arte genas, & collocat arte capillos:
Arte regit greſſus, & lumina temperat arte.
Currit, ut in latebras ludens perducat amantem:
Vult dare, ſed cupiens ſimplex & honeſta videri,
Denegat, & pugnat; ſed vult ſuper omnia vinci:
Fœmina Cæciaco (res mira) ſimillima vento eſt,
Qui trahit, expellens mendaci nubila flatu.

Crocodilus. *Eſt in eis pietas Crocodili*] Crocodilus, eſt animal terreſtre, & aquatile; creſcit ex minimo ad decem & ſeptem & amplius cubitos: Quibuſdam Ægyptiorum Crocodili ſacroſancti ſunt; quibuſdam non ſunt, ſed veluti hoſtes exagitantur. Unde Juven. *Crocodilon adorat Pars hæc.* Eſt autem bellua hæc, quæ ova parit inſtar anſerinorum, contra fugaces terribilis, contra inſequentes autem fugax; hebetes oculos habet in aqua, extra aquam acerrimi viſus eſt; conſpecto homine emittit lacrymas, mox appropinquantem devorat; unde factum eſt proverbium, *Lacryma Crocodili*, de his qui ſub ſpecie pietatis homines fallunt.

Hyæna. Graphicè ergò dicit, *Eſt in eis pietas Crocodili. Hyæna*] autem animal eſt in Africa præcipuè naſcens; utramq; ei naturam eſſe nonnulli exiſtimant, & alternis annis marem, alternis fœminam fieri. Hoc Ariſtoteles negat. Collum ei & juba continuatæ ſpinæ porrigitur, flectíq; niſi circumactu totius corporis nō poteſt. Humanum ſermonē inter paſtorum ſtabula aſſimulare dicitur, nomēnq; alicujus diſcere, quem foras evocatum dilaceret; vomitionem etiam hominis imitari ad ſolicitandos canes, quos invadit. Solet præterea id animal ſepulcra eruere, ut corpora inquirat: Hæc Sipontin°; ob quæ rectè dicitur, *aſtutia Hyænæ.*

Fidito. *Fidito*], i. confidito. *Non clypeo*] ſcilicet chryſtallino ipſius Palladis, cujus numine protectus Perſeus Meduſam interemit; è cujus ſanguine natus fingitur Pegaſus equus alatus.

Meduſa. Erat autem Meduſa una trium Gorgonum, quæ unum habuiſſe oculum, quo viciſſim uterentur, dicuntur; hoc eſt, unionem ſeu margaritam: erat autem pulcherrima; unde ſe inſpicientes, in ſtuporem traxit, & ità in ſaxa verterit dicta eſt: Hanc enim viſam Neptunus, ardens amore in

in templum usque Palladis insequutus, illîc oppressit; unde irata dea, ipsius capillos, quibus Neptuno placuerat, in angues mutavit, deditque ut omnes eam inspicientes, in lapides verterentur. Perseus autem dicitur Danaës Acrisii regis Argivorum filiæ, ab Jove oppressæ, filius. *Monstra peremerunt multi*] ut Hercules, Theseus, Perseus. *Domuêre gigantes*] ut dii in bello giganteo, & Hercules Antæum in Libya, & Geryonem in Hispania, Cacum in Italia, & alios alibi. *Evertêre urbes*] ut Scipio Cathaginem in Africa, & Numantiam in Hispania, Græci Trojam, & alii alias. *Legem imposuêre marinis fluctibus*] ut Cæsar, & Augustus, Lucrino lacui: Xerxes, qui pontem super mare extruxit, & cùm dirutum videret, flagellis cædi jussit. *Et montibus asprîs*] ut idem Xerxes, qui Athon montem æquavit solo, & pro parte navigabilem fecit. Juv. *Velificatus Athos.* Dicitur autem *asprîs*, per Syncopen, pro *asperis.* *Sed qui Cuncta subegerunt*] Juv. Sat. 6. *Nunc patimur longæ pacis mala; sævior armis Luxuria incubuit, victumq; ultiscitur orbem. Rex qui pastor erat*] David, *fundâ*] quâ Goliah stravit. *Spolioq; leonis*] quem se adhuc pastorem interemisse dicit. *Et natus*] .i. filius ejus Solomon. *Qui templa Sionia*] id est, Hierosolymitana: Nam Sion principalis pars Hierosolymæ est. De his in libris Regum, & de Samsone lib. Jud. dicitur. *Rhomphæa*] framea, quâ Angelus à Paradiso terruit Adam & Evam. Plebeii ac triviales sunt versiculi: *Adam, Samsonem, Lotb, Davidem, Salomonem, Fœmina decepit: Quis modò tutus erit? Frontem ligat auro*] quod crinale vocant; aut reticulo aureo, seu murato. *Purpurat*] .i. purpureas facit, hoc est, rubicundas. *Cinnabare*] scilicet fucatoriâ. *Lumina*] .i. oculos. *Currit, ut in tenebras ludens perducat amantem*] Unde poëta, *Malo me Galatea petit lasciva puella: Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.* Aut ad eam respicit, de qua Prov. 7. mirum in modum graphicè loquitur Solomon: omitto verba, quia in manibus sunt. *Vult dare*] scil. stuprum, & copiam sui. *Sed vult super omnia vinci*] ut vim sibi illatam dicat. *Aquilone vento*] Cæcias enim trahit ad se nubes, quas alii venti propellunt.

Quisquis es, (expertus moneo) tentare recusa
Dum licet, hæc fragilis quot habet fastidia sexus.
Immundum naturâ animal, sed quæritur arte
Mundities; id luce opus est, ea somnia nocte.
Deglabrat, atque lavat, pingit, striat, ungit & ornat:
Tota dolus, tota ars, tota histrio, tota venenum.
Consilio speculi gerit omnia, labra movere
Discit, & inspecto vultum componere vitro.
Discit blandiri, discit ridere, jocari.
Incedens humeros discit vibrare, nateſq;.
Quid sibi vult nudum pectus? quid aperta supernè
Rimula, quæ bifidam deducit in ubera vallem?
Nempe nihil nisi quò virus penetrabile sensum
Plùs premat, & Stygiæ rapiant præcordia flammæ.
Hi juvenum scopuli, Syrtes, Scyllæ atq; Charybdes.
Hæ immundæ Phinei volucres, quæ, ventre soluto,
Proluvie fœdâ thalamos, cœnacula, mensas,
Compita, templa, vias, agros, mare, flumina, montes
Incestare solent: hæ sunt Phorcynides ore
Monstrifico, extremis Libyæ quæ in finibus olim
Aspectu mutare homines in saxa solebant.

Quisquis es (expertus moneo) Parenthesis est. *Tentare* id est, attentare & periculum facere. *Recusa*] Ovid. *Dum licet, indigno subtrahe colla jugo.* Et iterum; *Principiis obsta: serò medicina paratur, Dum mala per longas invalu-*
Fastidia. *ere moras. Fastidia*] id est, superbos contemptus. *Immundum naturâ animal*] si animo vituperandi hoc dicere ineptiret. Nam si naturâ immundæ, & curâ ac arte mundæ sunt, in hoc venient laudandæ, quòd arte naturam corrigunt: verùm animo dehortandi ab earum illecebris fucatâ venustate, id dicit. *Id luce opus est*] id est, nihil aliud faciunt noctes & dies, sive noctu & interdiu. *Deglabrat* id est, lævem & glabram facit cutem, rugis & pilis amoris. *Striat*] in tricas colligit capillos. *Tota*] scilicet ens & exiſtens dolus. *Tota histrio*] ludicra, & scurrilis. *Tota venenum*] quia urítque videndo fœmina, & tactu infi Unde quidam, *Est tactu viscus mulier, visu basiliscus*. *Humeros discit vibrare*] id nimiùm petulantes faciu

quæ humeros agitant ſicut in amplexu: nam honeſtæ matres ſtudent eſſe demiſſis humeris. *Nateſq;*] id eſt, clunes: Satyricus, *Tremulæ deſcendunt clunes puellæ. Rimula*] id eſt, fiſſura veſtium in ſinu inter mamillas. *Quæ bifidam*] id eſt, in binas partes diviſam. *Virus*] id eſt, venenum, quo viſa inficit. *Flammæ Stygiæ*] .i. infernales: potiùs dixiſſem Phlegethonteæ. *Præcordia*] ſunt tenues membranæ circa cor, quæ dicuntur affectionum, ſive paſſionum ſedes. *Hi juvenum ſcopuli, Syrtes*] .i. brevia vada arenoſa, in quæ qui inciderit, difficulter evadit. Allegoricè ergò ſumma pericula intelligit, ſicut ſunt Scylla & Charybdis, in mari Siculo. *Immundæ Phinei volucres*] .i. Harpyæ, de quibus Æneid. 3. *Excipiunt Strophades, Graio ſtant nomine dictæ Inſulæ Ionio in magno quas dira Celæno, Harpyæq; colunt aliæ, Phineïa poſtquam Clauſa domus, menſáſq; metu liquêre priores. Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla Peſtis, & ira Deûm Stygiis ſeſe extulit undis. Virgineus volucrum vultus, fœdiſſima ventris Proluvies, uncæq; manus, & pallida ſemper Ora fame.* Phineus autem rex Arcadiæ, liberis novercam ſubinduxit, eóſq; ut illi complaceret, excæcavit: ob quam rem irati dii, ei oculos ſuſtulerunt, & immiſerunt Harpyas, quæ illi cibum abriperent; quod & diu fecerunt. Sed quia Argonautas hoſpitio ſuſceperat, miſerunt ad eum Zetem, & Galaim, Boreæ regis ac venti Thraciæ, ac Orithyæ ab eo raptæ filios, juvenes allatos, qui eas ad Strophadas uſque pepulerunt. *Cœnacula*] altiora domûs, aut pro locis in quibus cœnatur. *Inceſtare*] id eſt, polluere, & non caſtum reddere. Æneid. 6. *Et totam inceſtat funere claſſem. Hæ ſunt Phorcynides*] id eſt, Gorgones. Ovid. *Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem, Squalebant latè Phorcynidos arva Meduſæ.*

Bifida. *Virus.* *Præcordia.* *Harpyæ.* *Cœnacula.* *Inceſtare.*

Carmina docti loqui curſim recitavimus umbri,
Quæ ſi viſa tibi nimium prolixa, memento,
Ipſius id rei vitium, non carminis eſſe.
Non longum eſt carmen: mulierum amentia longa eſt.
O memorande ſenex, quo ſe vetus umbria tantum
Jactat, & ipſe tuæ Tyberis conterminus urbi:

Martia non abs re tantum te Roma vocabat.
Ipsa tuas artes, & non trivialia nôrat
Carmina: te vitâ functum flevêre Latinæ
Naiades & Graiæ. Tua molliter ossa quiescant
Semper, & in summo mens aurea vivat Olympo.

Carmina doctiloqui] Hunc, ut dixi, licet aut Antonium Campanum intelligere, aut Franciscum Petrarcham, aut alium quemvis eâ tempestate doctum. *Ipsius id rei*] contra artem producit syllabam: Nam quintæ declinationis nomina non producunt *e* ante *i*, nisi præcedat *i*: & ità rei, spei, fidei, plebei, penultimam corripiunt. Possumus versum emendare sic: *Ipsius esse rei vitium, non carminis, illud.* *Non longum est carmen*] Unde Martial. *Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.* *Martia Roma*] aut bellicosa olim, aut Martem autorem habens: unde Livius in præfatione, *Si cui populo licere oportet, consecrare origines suas, & ad Deos referre autores; ea belli gloria est P. R. ut cum suum, conditorisque sui parentem Martem potissimùm ferat, tam hoc gentes humanæ patiantur æquo animo, quàm imperium patiuntur.* *Et non trivialia*] Non vulgaria. Virg. *Non tu in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen? Te vitâ functum*] id est, defunctum. *Naiades.* *Latinæ Naiades*] id est, fluviorum & fontium Italicorum nymphæ, propter sermonem Latinum. *Graiæ.* *Et Graiæ*] id est, Græcæ, propter Græcum. *Tua molliter ossa quiescant*] unde priùs ubi de sepulchro levi loquuti sumus, disseruimus: hoc ad veterem pertinet superstitionem, nam veriùs Virgilius dicit, *Facilis jactura sepulchri.* Et Sen. *Quid refert, humine an in sublimi putrescam?* *Mens aurea*] id est, pulcherrima. *Vivat Olympo*] id est, cœlo: hoc catholico viro dignum est. *Olympus.* Olympus autem Macedoniæ mons altissimus, pro cœlo à Græcis potissimùm poni solet.

De consuetudine divitum erga Poëtas, inscripta CANDIDUS.

Joann. Murmelii argumentum.

Otia Sylvanus miratur inertia vatis,
Candidus abjectos queritur nunc esse poëtas.

Sylvanus & Candidus.

Candide, nobiscum pecudes aliquando solebas
Pascere, & his gelidis calamos inflare sub umbris,
Et miscere sales simul & certare palæstra:
Nunc autem, quasi pastores & rura perosus,
Pascua sopito fugis, & trabis otia cantu.
Can. *Vos, quibus est res ampla domi, quibus ubera vaccæ*
Plena ferunt, quibus alba greges mulctralia complent,
Cymbia lacte nivent, & pinguia prandia fumant,
Carmina laudatis; si quid concinnius exit,
Plauditis, ac læti placidas extenditis aures;
Pro numeris vanas laudes, & inania verba
Redditis; interea pastor sitit, esurit, alget.
Sylv. *Nónne potes curare greges, & dicere versus,*
Cùm vacat, & positis vitam traducere curis?
Can. *Omnem operam gregibus pastorem impendere oportet,*
Ire, redire, lupos arcere, mapalia sæpe
Cingere, mercari paleas & pabula victum
Quærere: nil supereſt otî; laudabile carmen
Omnem operam, totumq; caput, Sylvane, requirit.
Grande utrumq; opus est, & nostris viribus impar.
Cùm cecini, sitio: sitienti pocula nemo
Porrigit, irrident alii: Tibi penula (dicunt)
Candide trita, genu nudum, riget hispida barba:
Jam sylvæ implumes, & hyems in montibus albet.
Iraſcor, doleo, indignor: fert omnia victus,
Lanitium, fœtúsque mares; non vendimus agnas,
Sed quia lac pascunt, premitur nihil: ubera siccant.

Candide, nobiscum, &c.] Argumentum hujus Eclogæ est detestatio tenacitatis divitum in poëtas; quorum ingratitudine

tudine & avaritiâ, aurea vena in poëtis extinguitur. Per *Candidum* autem mihi verisimile fit, poëtam posse intelligi; per *Sylvanum*, quemvis divitem avarum. Inducit tamen utrumque pastorem, unde dicit *sub his umbris*] quasi dicat, sub quibus sumus; nec quicquam aptius *Sylvano*, quàm esse in *sylvis*. Est autem ferè eadem farrago quæ in Juvenal. Satyr. 7. *Et miscere sales*] id est, lepôres sermonis. *Sopito*] id est, oppresso, & neglecto cantu, quæ res doluit *Sylvano*. Nam divites avari, licèt nihil conferant in poëtas bonos, admirantur tamen eos, & oblectantur eorum carminibus: unde Juven. in dicta Satyra, *Spes nulla ulterior; didicit nam dives avarus, Tantùm admirari, tantùm laudare disertos, ut pueri Junonis avem*, id est, pavonem admirantur & laudant: quia laudato nihil porrigunt, sed, si possunt, plumas auferunt. *Plena ferunt*] Maro significantiùs *distenta* dixit.

Mulctralia. *Alba mulctralia*] id est, mulctras, hoc est, vasa in quæ

Cymbia. mulgetur, lacte albicantia. *Cymbia*] id est, vasa incurva in morem cymbarum facta. *Carmina laudatis*]

Concinnius. sicut jam Juven. dixit. *Si quid concinnius*] id est, modulatius: & ut Persius; *Si quid tamen aptius exit. Plauditis*] id est, applauditis. *Vanas laudes*] quia nihil commodi afferentes. Nam *probitas laudatur & alget. Alget*] quia nudus, & ità algore conficitur. Juven. Sat. 7. *Tædia tunc subeunt animos, tunc sæque suámque Terpsichoren odit facunda & nuda senectus.* Et pòst, *Neq; enim cantare sub antro Pierio, Thyrsumve potest contingere sanus Paupertas atque æris inops, quo nocte dieq; Corpus eget. Satur est cum dicit Horatius, Ohe, &c. Omnem operam gregibus*] Juven. *Pectora nostra duas non admittentia curas, Magnæ mentis opus, &c. Mapalia*] id est, casas & tuguria. *Sepe*] sepimento: Est ablativus à nominativo *sepes. Nil supereſt otî*] pro otii; enumerat autem negotia pastoralia, volens à consimili etiam alia in-

Penula. telligi. *Tibi penula*] .i. vestis exterior, attrita. *Sylvæ implumes*] id est, foliis spoliatæ. *Fert omnia victus*] id est, aufert. Sicut Maro; *Omnia fert ætas, animum quoq; Victus* autem] id est, necessitas edendi ut vivas: aut

victus

victus] id est, cibus quo vivas. *Fert*] id est, absumit. *Lanitium*] id est, lanam. *Fœtúsque mares*] id est, arietes & hœdos, ac coleatos reliquos. *Non vendimus agnas*] quia ad futuram propagationem recipiunt eas. *Lac pascunt*] id est, sugunt & absumunt, dum pascuntur. *Premitur nihil*] id est, non fit caseus mollis. Maro: *Et pressi copia lactis. Ubera siccant*] ex Marone est, ut alia multa.

Pœnitet ingenii, si quid mihi, pœnitet artis,
Pœnitet & vitæ, postquam mihi nulla secundant
Ex tot syderibus quot sunt in nocte serena.
Hactenus, ut nôsti, gratis cantavimus; ætas
Indiga paucorum, merces fuit: altera longè
Conditio senii, quod nunc subit: omnium egenos
Reddit, & extinctis lucri spem viribus aufert.
Mox erit utendum partis, modò quærere tempus.
En! formica brevis, sed provida bestia, condit
In brumam nova farra cavis æstate latebris;
Néve renascantur fruges secat ore sepultas.

Sylv. *Scire genethliacos fatalia sydera dicunt:*
Hi sub Mercurio vates, & sub Jove reges,
Magnatesq; locant: istis dat Juppiter aurum
Atque magistratus; dat Maiæ filius illis
Ingenium, linguam, citharas, & carminis artem.
Hæc tua sors; quid quæris opes? Deus omnia in omnes
Dividit, ut melius nobis videt esse futurum.
Sorte tuâ contentus abi, sine cætera nobis.

Can. *Sunt tibi divitiæ, mihi carmina; quid petis ergò*
Carmen, & invadis partes, Sylvane, alienas?

Sylv. *Non tibi surripio carmen, nec Apollinis arma;*
Sed dare dulcisonis aures concentibus opto.

Can. *Si gaudere meis igitur concentibus optas,*
Nos gaudere tuis opibus, Sylvane, decorum est.

Sylv. *Ille meis opibus gaudet, qui diligit: odit*
Invidus, atque animo bona fert aliena molesto.

Can. *Sic quoque tu nostris absens gaudere camœnis*
Sat potes: hæc artis sat sint tibi gaudia nostræ:
Carmina sunt auris convivia, caseus oris.

Si

Si cupis auditu, fac nos gaudere palato.
Hoc amor, hoc pietas, hoc vult Deus; omnia non dat
Omnibus, ut nemo sibi sit satis, indigeátq;
Alter ope alterius; quæ res conjungit in unum
Omne genus, Gallos, Mauros, Italos & Iberos.

Pœnitet ingenii] Prosequitur *Candidus* querelas suas. *Pœnitet ingenii*] .i. habere ingenium ad carmen aptum. *Si quid mihi*] scilicet est ingenii. *Nulla secundant*] id est, prospera sunt; ut ventus & flatus secundus, id est, sequens, & à tergo veniens navigantibus. *Quot sunt*] id est, apparent. Nam plura sunt. *Gratis*] id est, sine mercede. Sed
Indiga. *ætas*] scilicet juvenilis. *Indiga*].i. indigens paucorum: non enim subjecta est morbis, nec tanto eget munimento contra frigora. *Quod*] scilicet senium. *Nunc subit*] id est, surrepit, non animadvertentibus nobis. *Omnium egenos Reddit*] Unde Juven. *Lucri spem*] id est, spem lucrandi. *Mox erit utendum partis*] id est, acquisitis in juventa. *Nunc quærere*] pro quærendi, id est, acquirendi. *Tempus*] subaudi est. *En! formica*] Solomon, Prov. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam; quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et 30. *Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum suum.* Horat. primo Sermonum; *Sicut Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris; Ore trahit, quodcunque potest, atq; addit acervo: Quem*
Bruma. *struit, haud ignara, ac non incauta futuri. In brumam*] .i. ad brevissimum diem, ut est in solstitio hyberno. Ordo
Condere. est, *Condit*].i. abscondit. *Æstate*].i. per æstatem, *cavis latebris farra nova. Néve*] pro & ne. *Renascantur*] .i. germinent. *Secat ore*].i. germen auferendo, dirumpit. *Fruges sepultas*] id est, absconditas in terris. *Genethliacos*] id est, de genesi & nativitate judicantes, qui inspecto nativitatis horoscopo, futuram vitam prædicunt. *Hi*] scilicet, genethliaci, & mathematici, *locant sub Mercurio*] id est, horâ nascendi, quâ Mercurius dominatur. *Vates*].i. prophetas, & poëtas, & omnes prudentes cautos ac ingeniosos. *Et sub Jove reges Magnatesq;*] Unde secundum Homerum in

Iliad.

Iliad. *Honor autem à Jove est. Maiæ filius*] .i. Mercurius. *Dat illis*] scilicet vatibus sub se natis ingenium, & ità vult eos contentos esse debere suâ sorte; dicens, *Sorte tuâ contentus abi. Sine*] id est, derelinque. *Cætera*] id est, divitias & opes. *Nobis*] id est, qui ingenium & carminis artem non habemus. *Quid petis ergò Carmen?*] subtilis objectio. *Non tibi surripio carmen*] Callida quoque responsio: *Nec Apollinis arma*] citharam scilicet, cujus est inventor, ac cætera instrumenta musica, quia *In medio residens complectitur omnia Phœbus:* est enim princeps musicorum. Horat. *Lyræ solers & cantor Apollo.* Unde, secundum Plinium, carmen Heroïcum oraculis Apollinis debemus. Et ideo Augustus illi ædem consecravit, ad quam carmina Phœbo digna ferantur; de qua Persius, *Ad sacra vatum carmen affero nostrum:* & Juven. *Musarum & Apollinis æde relictâ, &c. Si gaudere*] Rursus actis objectio, & subtilior purgatio, sed subtilissima rursum rejectio. *Carmina sunt auris convivia, epulæ oris*] Pulchrum & proverbiale est. *Quæ res conjungit in unum*] Id verè dicit. Nam propter egestatem, & mutua auxilia, sunt inter varias nationes commercia. *Iberos*] id est, Hispanos.

Sydera jungamus; facito mihi Juppiter adsit,
Et tibi Mercurius noster dabit omnia, faxo,
Pileolum, virgam, citharas, nodum Herculis, alas.
Sylv. *Vana supervacuis inculcas plurima verbis.*
Can. *Vana, inquis, quæ damna tuis inferre videntur*
Divitiis: si vis nostras audire camœnas,
Erue sopitam de sollicitudine mentem:
Vult hilares animos tranquillaq; pectora carmen.
Torpeo ut esuriem patiens & frigora milvus:
Jamdudum squarrosa cutis, sitis occupat ora.
Nec pecus in stabulis, nec in agro farra, nec aurum
In loculis; & vis positis me vivere curis?
Non facit ad nostros talis medicina dolores.
Fac alacrem, tege, pasce, gravi succurre senectæ;
Invenies promptum versu, & cantare paratum.
Plena domus curas abigit, cellaria plena,
Plena penus, pleniq; cadi, plenæq; lagenæ,

Hor-

Horrea plena, greges læti, gravis ære crumena.
Tunc juvat hybernos noctu vigilare Decembres
Ante focum, & cineri ludos imarare bacillo,
Torrere, & tepidis tostas operire favillis
Castaneas, plenoq; sitim restinguere vitro,
Fabellasq; inter nentes ridere puellas.
Tityrus (ut fama est) sub Mecœnate vetusto
Rura, boves, & agros, & Martia bella canebat
Altiùs, & magno pulsabat sydera cantu:
Eloquium fortuna dabat. Nos debile vulgus,
Pannosos, macie affectos, farragine pastos,
Aoniæ fugiunt Musæ, contemnit Apollo.

Sydera jungamus] id est, Jovem cum Mercurio; id est, communica mihi dona Jovis, & communicabo tecum dona Mercurii. *Faxo*] id est, faciam, ut *Mercurius noster*] id est, poërarum pater, & ingenii largitor, *det tibi pileolum*] id est, galerum, qui Mercurio assignatur, quòd semper fere radiis solaribus quasi galero tectus sit. *Virgam*] id est, caduceum. Unde Maro Æneïd. 4. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit: Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat. Illâ fretus agit ventos, & turbida tranat Nubila.* Id autem ex ultimo Iliad. sumptum videtur, qui locus sic versus est: *Tum virgam capit, hac oculos Deus excitat ipse, Hac dulces suadet somnos, & lumina claudit.* Macr. l. 1. Sat. dicit *caduceum* duobus draconibus ornatum fuisse, mare & fœmina in nodum obligatis invicem parte medii voluminis sui: unde Mart. l. 7. *Cyllenes cœliq; decus, fecunde minister, Aurea cui torto virga dracone viret.* *Citharas*] quia tetrachordum invenit, id est, lyram quatuor chordarum; cùm Apollo septem chordarum inveniisset. Unde Hor. l. 1. Car. *Curvæq; lyræ parentum.* *Nodum Herculis*] id est, inextricabilem, qualem Hercules invenit, qui nec principium, nec exitum habere videbatur: qui tamen dissolverat, dives erat. Hunc in caduceo jam ex draconibus consertum diximus. Alii *Herculanum nodum* dicunt, non ab Hercule inventum, sed à Mercurio: verùm ab Hercule dissolutum, non quidem arte, sed vi; quod de Alexandrum

Faxo. *Pileolus.* *Cithara.* *Nodus Herculis.*

Alexandrum Magnum feciſſe dicunt. Uterque tamen, & Mercurius mercium ac mercatorum deus, & Hercules, divitias quibus favent conferre dicuntur. Unde Horat. *Dives amico Hercule.* Et Perſius: *O ſi Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria dextro Hercule!* Antiquitas enim (ut ſcribit Diodorus) fabulata eſt Herculem dixiſſe, poſtquam ad deos tranſlatus erat, qui ſibi decimam bonorum dicarent, vitam felicem ducturos: quod Lucullus ditiſſimus, & alii Romanorum plurimi fecerunt, uſque adeò ut ex decimis illi templum egregium trans Tyberim ædificârint. Per nodum ergò intelligam difficultatem acquirendarum divitiarum quas uterque confert: Mercurius quidem, vafrâ mente & ingenio cauto; Hercules vi quâ aurea mala abſtulit. *Alas*] quibus à diis ornatus mittitur; ut Æn. 4. *Hîc primum paribus nitens Cyllenius alis Conſtitit, &c. Vult hilares animos*] Unde Ovid. *Carmina proveniunt animo deducta ſereno.* *Squarroſa cutis*] Squarroſi dicuntur, quorum cutis exurgit ob aſſiduam illuviem. Lucil. *Verorum ac rapidum ſquarroſa incondita noſtra. Promptum verſu*] id eſt, ad verſum. Videri poteſt dativus antiquus. *Plena domus*] ſcilicet divitiarum. *Cuius abigit*] quod tamen multis contrà evenit: Nam ut dicit Juven. *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit. Horrea plena*] Legam meliùs, hordea plena. *Greges læti*] id eſt, pingues, qui lætitiam afferunt dominis; aut bene curati, & ità revera læti. *Gravis ære crumena*] id eſt, marſupium, ut quidam dicunt. *Ære*] pecunia, quia ærea primùm fuit. Unde *ærarium*, quem fiſcum nunc appellant. *Ludos inarare*] id ſecuri faciunt ruſtici, divinare facientes quem ſulcum tetigerint. *Bacillo*] parvo baculo, ſi dicitur in Nominativo bacillum. *Tityrus*] id eſt, Virgilius. *Farragine*] pulmentario ex farre facto. *Aoniæ*] quæ in Phocidis montibus, quos Aones olim habitaverunt, incolentes ſunt.

Lucullus.

Squarroſus.

Crumena.

Ærarium.

Bacillum.

Farrago.

Aoniæ.

Si ſperata mihi dederit fortuna quod opto,
Candide, præſenti te ſollicitudine ſolvam.
Optatam, Sylvane, foret tibi tanta voluntas,
Quanta eſt hac etiam tibi tempeſtate facultas!

Non

Non ego divitias Cosmi, non Serica posco
Pallia, non Tyrias chlamydas, non prandia regum,
Non patinam Æsopi fameo, clypeúmve Minervæ:
Nil opus est regis laribus, cui ferrea nomen
Tradidit, aut, si mens non fallitur, ænea barba.
Hæc me jampridem memini didicisse sub umbro.
Postulo vestitum, peto victum sub lare parvo,
Certior istud opis toti non defore vitæ;
Sint mihi Pythagoræ mensæ, Codriq; supellex.
Sæpe alios, qui spem dederint, invenimus ore
Magnificos, sed re modicos: tibi fidimus uni.
Tu mihi si fueris mendax, præciditur omnis
Spes, ut solstitio fiam Philomela reverso
Mutus & elinguis: suspendere postibus arma
Tempus erit, clausoq; abigi spectacula circo.

Si sperata, &c.] Graphicè ostendit quod Ovidius dicit, quia *Pollicitis dives quilibet esse potest. Non ego divitias Cosmi*] Alii Cosmæ legunt, illius Florentini ditissimi. Sed & Cosmi multi fuerunt divites; congruúmque est divitibus nomen. Nam κόσμος dicitur ornamentum & mundus: κοσμέω, idem est quod orno. Unde & Latini mundum pro ornamento accipiunt, dicentes *mundum muliebrem*, quæcunque ad mulieris ornatum faciunt. *Non Serica posco Pallia*] *Seres* populi sunt circa Indiam, apud quos sunt arbores lanigeræ sine vermibus, quarum frondium canitiem depectunt aquâ perfusâ, ex quo vellera vestimenta conficiuntur, quæ Serica appellantur, ut auctor est Plinius. Unde & Maro, *Velleráque ut foliis depectant tenuia Seres.* Errat autem Servius qui Serica à bombyce confici vult, cùm bombyces non apud Seras, sed in Arabia, & insula Coo peculiariter proveniant. Qui quidem bombyces vermiculi sunt, telásque aranearum modo texunt, ad vestem luxúmque fœminarum; quæ bombycina appellantur. Juv. *Quarum delicias pannus bombycinus urit. Non Tyrias chlamydas*].i. vestes ex purpura dibapha est, bis tincta, ut apud Tyrum fiebat, & idcirco in magno erant pretio. *Non prandia regum*].i. prædivitum. Pertinet *In luxum, & prandia regum. Non patinam Æsopi*] id est quale

Seres. *Serica.* *Bombyces.* *Bombycina.* *Dibapha.*

qualem procuravit Æsopus; non fabulator ille Phrygius, sed Romanus histrio, qui filiis ex questu histrionico ducenties sestertiûm reliquit, quas opes filii absumpserunt. Unde Horat 2. Sermonum: *Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ, Scilicet ut decies solidûm exorberet, aceto* *Æsopi patina.* *Diluit insignem baccam* .i. margaritam seu unionem pretio decies sestertiûm, aceto liquefecit & absorpsit. Et ità filius hîc notaretur, quia etiam Æsopus dici potuit. Literæ enim omnes diffamant patinam Æsopi. Unde & Beroaldus: *Iam patina Æsopi cedat, jam luxus Apitî, Et Ptolemæorum prodiga luxuries. Clypeúmve Minervæ*] .i. quanti æstimata est ægis in pectore Minervæ, quæ prudentiam denotat, quâ pectora sapientum muniuntur. *Nil opus est regis laribus*] .i. domibus aut ædibus. *Cui ferrea, &c.*] Quidam Pyrrhum intelligerent, qui (ut Servius tradit) cum à *Pyrrhus.* patre vocaretur Neoptolemus, postea dictus est Pyrrhus, à colore pilorum, qui subrufus erat. Ego autem intelligo de Nerone, aut majoribus ejus, qui æneam dicti sunt habere barbam, atq; Ænobarbi vocati. De qua re sic dicit Siponti-nus, *Ænobarbus, hoc est, rutilam & quasi æneam barbam* *Ænobarbus.* *habens, fuit cognomen Domitiorum, ex qua familia Nero fuit. Autorem autem originis paritérque cognominis habuerunt L. Domitium, cui rure quondam revertenti juvenes gemini augustiori formâ apparuerunt, jusserúntq; nunciari Senatui, ac populo Romano victoriam, de quæ adhuc incertum erat: atque in fidem majestatis adeò permulserunt malas, ut è nigro rutilum ærique assimilem capillum redderent; quod insigne mansit & in posteris ejus, ac magna pars rutilâ barbâ fuerunt. Unde Cn. Domitium Neronis atavum, (qui in Tribunatu suo Pontificibus offensior, quòd alium quàm se in patris sui locum cooptâssent, jus sacerdotum surrogandorum à collegiis ad populum transtulerat, ac in consulatu Allobrogibus Alverníq; superatis, elephanto vectus fuerat, barbâ militum quasi inter solennia sacrificii prosequente) Lucius Crassus orator dixit non esse mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset.* Hæc ille, Quia ergò Neronem constat palatium

ſumptuoſiſſimum extruxiſſe, fuiſséque de Ænobarborum familia, de illo intelligendum putem. Unde dicit Sueto. nius in ejus vita, quòd non in alia re damnoſior, quàm in ædificando fuit. Nam domum à palatio Exquilias uſque fecit, quam primò tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitutámque, auream nominavit. De cujus ſpatio atque cultu ſufficert hoc retuliſſe: Vestibulum ejus fuit, in quo Coloſſus ducentorum viginti pedum ſtaret; ipſius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet, item ſtagnum maris inſtar, circum ſeptum ædificiis ad urbium ſpeciem, & reliqua quæ proſequitur Tranquillus ibidem. Dubitat autem an ferrea barba illi nomen dederit, vel quòd ferreus, id eſt, duriſſimus eſſet, vel quòd os ferreum dictus eſt habuiſſe Domitius; vel quòd ruſtico congruit de nominis cauſa dubitare, ſicut ille, *In medio duo ſigna, Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Hæc me jampridem memini didiciſſe*] Valla diceret non eſſe dicendum, *jampridem didiciſſe*, quia perſiſtentem actionem, & præſens tempus efflagitant *jampridem, jamdudum, jam olim*, aut *olim jam*. Verùm, licet duriùs, poſſet dici, *Iampridem memini*: At Agretius negabit rectè dictum, *Memini didiciſſe*. Vult enim *memini* cum præſenti conſtruendum: ſed Valla contrà ſentit, in Raudem. Unde & Perſius, *Nec in bicipiti ſomniâſſe Parnaſſo memini. Sub Umbro*] de quo priùs dictum eſt. Id autem addit, ne contra decorum peritior haberetur paſtor, aut ut præceptori ſuo non ingratus ſit, quem neſcio an Sipontinum dicam, à quo plurima ſumpſiſſe videtur. *Sint mihi Pythagoræ menſæ*] qui carnibus abſtinuit, & ventri indulſit non omne legumen, quia etiam fabis abſtinuit; ſed herbis veſcebatur creſcentibus in hortis: unde *epulum poſſi centum dare Pythagoreis. Codrique ſupellex*] pauperi Poëtæ ac Philoſophi, de quo Juven. Sat. 3. *Lectus erat Codro proculâ minor, urceoli ſex, Ornamentum abaci, necnon & parvulus infrà Cantharus, & recubans ſu eodem marmore Chiron: Iámque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos, Et divina opici rodebant carmina mure*

Pythagoras.

Codrus.

mures. Nil habuit Codrus; Quis enim negat? & tamen illud Perdidit infelix totum nil. Hæc ille. *Ore*] id est, pollicitationibus, *Magnificos: Sed re*] id est, exhibitione pollicitorum, *modicos. Tibi fidimus*] id est, confidimus. *Ego fiam Philomela reverso solstitio*] id est, ut Philomela in solstitio, *quia mutus, & elinguis*] id est, nihil canam, sicut nec Philomela, quæ in vere præcipuè canit. *Suspendere postibus arma tempus erit. Arma*] id est, fistulam & plectra, & cætera instrumenta musica: alludit tamen ad arma pugilum, qui ad postem Herculis figebant arma sua, quando essent emeriti, aut ampliùs exercere nollent, sicut & cæterorum officiorum diis sua, quicunque ampliùs uti nollent, suspendebant arma. *Et tempus erat abigi spectacula*] id est, spectatores, *Circo*] id est, theatro clauso. *Arma.* *Circus.*

Sylv. *Candide, vidisti Romam, sanctúmq; senatûs*
Pontifices, ubi tot vates. ubi copia rerum
Tantarum? facile est illis ditescere campis.
Can. *Deceperis, me velle putans ditescere: vesci*
Et lupus omne animal crudis existimat escis.
Túque putas alios, quo tu pede, claudere possum.
Non ego ditari cupio, sed vivere parvo:
Fac habeam tenuem sine sollicitudine victum;
Hoc contentus eam. Romana palitia vidi.
Sed quid Roma, putas, mihi proderit, ô Sylvane?
Occidit Augustus, nunquam rediturus ab Orco.
Si quid Roma dabit, nugas dabit; accipit aurum,
Verba dat: Heu! Romæ nunc sola pecunia regnat,
Exilium virtus patitur: sperare jubemur
Undique, & in toto vates spe pascitur orbe.
Sylv. *Dic pugnas, dic gesta virûm, dic prælia regum;*
Vertere ad hos qui sceptra tenent, qui regna gubernant;
Invenies qui te de sordibus eruat istis.
Can. *Inveniam qui me deridiat, & subsannet.*
Tempestate istâ reverentia tanta poëti,
Quanta lupanari: Quid me, Sylvane, lacessis?
Sylv. *Non decet obscœnis vatem prorumpere verbis.*

Can. *Non possum non vera loqui: si vera taceri*
Forte velis, levibus me parce lacessere dictis.
Sylv. *Utile consilium præstare, lacessere non est.*

Candide, vidisti Romam?] Disertè describit morem avarorum, qui nè juvent aliò mittunt opem implorantes. *Sanctique senatûs pontifices*] id est, Cardinales, sicut canitur clarè, *senatus apostolorum*, quem Cardinales repræsentare dicuntur. *Facile est illis ditescere campis*] Ubi scilicet tot divites sunt. *Deciperis, me velle putans ditescere*] Non enim quæro ditescere, sed victum, & vestitum, quibus contentus quis sit. *Vesci*] Ordo est, *Et lupus existimat*] id est, censet & judicat omne animal *vesci crudis*] id est, incoctis *escis*] scilicet carnibus, quibus ipse vescitur. *Tuq;*] id est, & tu putas alios *claudere passum*] id est, ingredi, eo pede, *quo tu*] id est, moveri eâ affectione quâ tu (per pedes enim sæpe intelliguntur affectiones) hoc est, quia tu cupis ditescere, censes omnes id cupere. *Tenuem sine sollicitudine victum*] Non ergõ affluentiam petit, sed securitatem, quam tamen Salvator sine sollicitudine à se sperandam docet, vetans, *nè solliciti simus quid bibamus & comedamus.* O *Sylvane*] Spondaïcus versus non ineptus, quia & languorem animi loquentis, & pondus rerum habet *Augustus*] id est, benificus in poëtas, *Virgilium, Horatium, Tuccam, Varum*, cæterósque principes. *Nugas*] Pollicitationes inanes. *Sola pecunia regnat*] Horat. *Et genus, & formam regina pecunia donat.* Ovid. *Dat census honores, Census amicitias: pauper ubique jacet.* Juven. *Quantum quisq; sua nummorum servat in arca, Tantum habet & fidei.* Et rursus Horatius; *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* Et iterum Juv. de Romanis loquens; *Quandoquidem inter nos sanctissima divitiarum Majestas, & si funesta pecunia templo Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras. Ut colitur pax atque fides*, &c. *Exilium virtus patitur.* Idem Juven. *Nude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum. Si vis aliquid: probitas laudatur, & algeri Criminibus debetur honos*, &c. *Vates spe pascimur omnes*] quia nihil recipimus. *Dic pugnas, dic gesta virûm*

Crudus.

Augustus.

Nugæ.

ali

aliud ſubterfugium avari. *Vertere*] imperativè à *vertor*, id eſt, ſis converſus, ſeu verte te *ad hos*] id eſt, ad eos, *qui tenent ſceptra*] id eſt, ad reges. *Et ſub annet*] iterum ſpondaïcus verſus conſimili ratione compoſitus. *Quanta lupanari*] id eſt, proſtibulo, aut proſtitutis. *Lupas* vocabant olim proſtitutas; unde & proſtibula, lupanaria. Hinc fictum volunt Romulum à lupa nutritum. *Non decet*] per alium ſe caſtigat. *Levibus dictu*] non parvis, aut modicis, ſed vanis, aut contumelioſis; ſicut mulieres leves, quibus proſtituta eſt pudicitia; dicuntur & mores leves, qui inconſtantes. *Me parce lacesſere Parce*] id eſt, abſtine, ut Æneïdos primo, *Parce metu Cytherea.*

Lupanar.
Lupa.

Can. *Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri.*
Quî pingas quî gesta virum, quî prælia regum
Dicet inops vates, cui nec quo fistula possit
Aptiùs incidi, fierique foramina, culter?
Aspice, ut excussis laxata manubria clavis,
Ut dentata acies, veterique simillima serræ.
Hoc leve: sed mensæ grave & intolerabile damnum.
Vtile consilium firmat, sed inutile mentem
Frangit & extenuat vires, animúmque retundit.
Magnates dare parva pudet, dare magna recusant.
Adde quòd & nostri curant ità carmina reges,
Vt frondes Aquilo, mare Lybs, vineta pruinæ.
Ipsi ad delicias reges, & ad otia versi,
Quod celebrant, laudari optant: hinc carmina manant
Perdita de studio Veneris, de scurrilitate,
De ganea, de segnitie, de infamibus actis:
Quæ castum capitale nefas, celebrare poëtam.

Conſilii locuples ego, ſed pauperrimus auri] Hor. etiam cum genitivo conſtruxit, dicens, *Horum ego optârim pauperrimus eſſe bonorum.* *Quî*] id eſt, quomodo, aut quare dicet inops vates pugnas, &c. *Cui nec*] ſupple eſt *culter, quo fiſtula poſſit Aptiùs inciſi, & quo foramina poſſint fieri. Aſpice ut manubria*] ſcilicet, cultrorum, i. *Manubrium* e, capuli quibus capiuntur, & tenentur in manibus, *laxa*, ſupple *ſint*] laxa & diſſoluta. *Clavis*] id eſt, clavicu quibus compinguntur. *Excuſſis*] hoc dicens oſtendit

cultrum ſuum. *Et aſpice ut*] id eſt, qualiter, *Acies*] ſcilicet cultri, id eſt, acuta ejus pars, *dentata*] ſupple *ſit* ; id eſt in modum ſerræ, in dentes effracta. Unde addit, *veteriq; ſimillima ſerræ*] quam Dædalum inveniſſe quidam volunt, ad ſimilitudinem maxillæ ſerpentinæ. *Hoc damnum*] ſc. de inſtrumentis, & veſtitu. *Eſt leve*] id eſt tolerabile. *Sed menſæ*] id eſt, victûs, eſt grave & intolerabile. *Magnates dare parva pudet*] quia, ut dicit Horatius, *Magnos magna decent*. Sed hoc vaframento ſcimus nonnullos uſos, dicentes petentibus magna, Indignos eſſe, qui magna recipiunt; & exiguum quiddam orantibus, Se non decere tam exigua munera conferre. *Ut frondes Aquilo*] qui eas nihili facit; *ut Libs*] ventus Libycus, *Curat mare*] in quod ſæpe lævit; Et ut *pruinæ*] id eſt, ros congelatus, aut gelu matutinum. *Curant vineta*] id eſt, vites; quod etiam nihil eſt, quia etiam congelantur. *Ipſi ad delicias*] Ordo eſt, *Ipſi reges*] id eſt, præpotentes, *Verſi ad delicias*] id eſt, delectationes & illecebras carnis, *Et ad otia*] id eſt, deſidiam, *Optant laudari quod celebrant*] id eſt, oblectamenta ſua. *De ſtudio Veneris*] id eſt, amoribus impudicis. *De ſcurrilitate*] id eſt, inhoneſtâ dicacitate. *De ganea*] id eſt, cauponâ, & guloſitate. *De ſignitie*] id eſt, deſidiâ: dicuntur enem ſegnes ſeorſum ab igne, qui activiſſimus eſt, tepidi & ignavi. *De infamibus actis*] id eſt, privatis, cùm geſta ferè ſint publica. Melius autem (autore Vallâ) *acta* quàm *actus*, in hac ſignificatione dicimus. *Quæ caſtum, capitale nefas, celebrare poëtam*] Idem ſanctè & Catholicè ſentit in opuſculo contra impudicè ſcribentes, unde explodenda eſt Catulliana ſententia: *Nam caſtum eſſe decet pium poëtam Ipſum: verſiculos nihil neceſſe eſt: Qui tum denique habent ſalem & leporem, Si ſunt molliculi ac parùm pudici.* Cui tamen multi gentilium ſubſcripſerunt. Unde ad Voconiam poëtam Adrianus Imp. *Laſcivus verſu, mente pudicus eras.* Et Ovid. de ſe, *Crede mihi, mores diſtant à carmine noſtro: Vita verecunda eſt, Muſa jocoſa mihi.* Et Mart. *Laſciva eſt nobis pagina, vita proba.*

Serra inventio.

Pruina.

Vineta.

Ganea.

At qui dura manu geſſerunt bella potenti,
Fortiter utentes ferro, non molliter auro,

Dilexit

Dilexêre graves Musas. Heroica facta
Qui faciunt reges, heroica carmina laudant.
Vt cessêre viri fortes, & mascula virtus,
Dicendum altiloqui nihil invenêre poëtæ.
Occidit ingenium vatum, ruit alta poësis
At si fortè aliquis regum gerat aspera bella,
Et decus armorum studiis belloque paravit,
Nil genus externum, venturáque secula curat,
Laude suæ gentis satur, & præsentibus annis.
Barbarus est, neque carmen amat, vel avarus in auro
Mergitur, atque Midæ curis flagrantibus ardet.
Est & apud reges rudis, invida rustica turba,
Mimus, adulator, leno, assentator, adulter,
Histrio, scurra, quibus virtus odiosa: poëtas
Mille modis abigunt, ut quando cadavera corvi
Invenêre, fugant alias volucrésque ferásque.

At qui dura, &c. *At* particula adversativa, locum habet ubi contraria nectimus jam dictis, ut dicto de Æneæ in fine tertii, *Fatóque hic fine quievit*, subdit de Didone in principio quarti, *At regina gravi jamdudum saucia curâ.* Pulchrè ornat carmen ephithetis, quæ sic construuntur: *At qui gesserunt potenti manu dura bella Fortiter*, &c. *Dilexêre graves Musas; reges, qui faciunt heroica facta, laudant heroïca carmina. Vt*] id est, postquam, *Viri fortes cessêre*] id est, é medio sublati sunt; quia fortes cedere nesciunt. *Et Mascula*] .i. virilis. *At si fortè*] bene occurrit argumento, qnod jam cuivis in promptu est. Nam si heroïca gerentes, heroïcis gaudent carminibus, quæras cur ad illos non abeat, illósque canat Candidus: ad quod respondet, raros quidem esse qui heroïcè vivant, & siqui sint, eos non habere curam de æterno nomine. *Midæ curis*] id est, avaritiâ, quâ ductus petiit à diis ut quicquid contingeret, aurum fieret; quo impetrato, inediâ absumptus est. Nam & cibus, & potus in aurum versus est. *Est & apud reges, &c.*] Alia causa cur apud reges non sit bonis poëtis locus, quia illîc sunt literarum & probitatis hostes, utpote rudis & rustica turba; cùm poëtæ sint pauci, urbani, & eruditi. *Mimus*] id est, gestu corporis morum imitator; cùm

Mascula.

Mimus.

cùm poëta gravis rem more philosophorum se verè narret, *Adulator*] cùm poëta sit severus. *Leno*] cùm verus poëta sit turpitudinis omnis hostis & expulsor. *Assentator*] cùm poëta sit virtutis laudator. *Adulter*] cùm nihil musis sit magis contrarium, quàm adulterium. Nam quæcunq; poëtis aptantur, casta sunt, ut *Pierides, Minerva, Daphne, fontes.* *Histrio*] cùm poëtæ suæ dignitati consulant. *Quibus*] scilicet omnibus virtus est odiosa. *Poëtas mille modis abigunt*] quasi à præda inventa, ut quando cadavera corvi invenêre. Aptior esset similitudo, si honesti à rebus honestis abigantur per inhonestas, ut apes à floribus per araneas.

Sunt etiam vates quidam sine lege petulci,
Qui sine lege aliti, sine præceptoribus audent
Quicquid amant reges, (& amant infamia solùm)
Scribere: nam vates etiam dementia vexat.
Hi se nescio quâ mentis levitate poëtas
Esse volunt, postquam trivialibus ora cicutis
Applicuêre, sibi applaudunt, sua carmina jactant,
Insulsi, illepidi, indociles, improvidi, inepti.
Qui solet his vacuas præbere ambagibus aures,
Id vitium commune putat, doctúsque resistit
Vatibus, à vero indoctus discernere falsum.

Sylv. *Candide, per superos, per Olympica numina juro,*
Me tibi (si venti veniant ad vela secundi)
Laturum auxilium. Meliora in tempora vive:
Nec paulisper adhuc mecum sperare recusa.

Can. *Si mihi sic optas, tibi sit, Sylvane, quod optas.*

Sylv. *Opto equidem, dictúmque fides non sera sequetur.*

Can. *Vade malis avibus, nunquam redituras, avare.*
Et facias subitò quicquid tractaveris aurum,
More Midæ, quando virtus tibi vilior auro.

Sunt etiam vates] Docet tertiam causam, cur poëtis non sit apud reges locus; quæ est, quia multi versiculorum ineptorum factores, & turpis vitæ homunciones, sacrum poëtarum nomen indignissimè sibi usurpant, quod ægerrimè patitur Hor. dicens in arte, *Descriptas servare vices operúmque colores, Cur ego, si nequeo ignoróque, poëta salutor?*

salutor?] *Petulci*] id est, petulantes, audentes quæ non possunt. *Nam vates etiam dementia vexat*] Non quidem graves, sed leves & futiles. *Trivialibus ora cicutis*] Cicuta est herba fistulosa, quâ pastores canere solebant: unde Maro, *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.* Idem: *Non tute in triviis indocte solebas Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?* unde *Trivialia* dicuntur *exodia*, id est, rustica carmina, quæ in compitis & triviis ab indocta rusticorum pube in compitalibus & ambarvalibus cantari solebant. *Sibi applaudunt*] sibi placentes. *Sua carmina jactant*] existentes *Insulsi*] id est, sine salibus sermonis. *Illepidi*] id est, sine lepôre ac venustate sermonis. *Indociles*] quia discere nolunt, & ità incorrigibiles. *Improvidi*] quia non videntes se ad interitum tendere, & alios ducere. *Inepti*] id est, amusi, & ab omni aptitudine tum verborum, tum factorum abhorrentes. *Ambagibus*] id est, verborum inculcationibus, cùm artem veram non habeant. *Id vitium commune putat*] & ità rejicit bonos propter malos. *A vero indoctus*] .i. nescius *discernere falsum. Candide, per juveros*] videns Sylvanus Candidum virtutis amatorem verúmq; poëtam, pollicetur operam cum juramento; nihil tamen confert in eum. *Per Olympica*] i. per cœlestia. *Olympica.* *Si venti*] Proverbiale, .i. si res prosperè mihi succedant, & eveniant mihi quæ opto. *Meliora in tempora vive*] Virg. Æneid. 1. *Durate, & vosmet rebus servate secundis. Paulisper*] per paululum temporis. *Fides non sera*] id est, non tardè faciens quod dixi. Nam *fides* videtur, autore Cicerone, dicta, eò quòd *Fides.* fiat dictum, sive quod dictum & conventum est. Candidus autem non contentus pollicitationibus, imprecatur in abeuntem omnia mala, dicens, *Vade malis avibus*] .i. malo *Malis avibus.* auspicio; quasi dicat, in rem malam. *Nunquam rediturus, avare*] Hoc autem videtur dicere in absentem, quasi obmurmurando, postquam se nihil recepturum speravit. *Et facias subitò quicquid tractaveris aurum, More Midæ*] de quo jam diximus. *Quando*] .i. quandoquidem, *virtus* *Quando.* *tibi vilior auro*] scil. *est*, cùm tamen Horatius in Epistolis contradicat, *Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.*

ECLO-

De civium & rusticorum discrepatione, inscripta CORNIX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Cornix enarrat discrimina ruris & urbis,
Et pergit varios stultorum carpere mores.

Cornix & Fulica.

Ningit hyems, mugit Boreas, à culmine pendet
Stiria, depositis bobus requiescit arator,
Dormit humus, clauso pastor tunicatus ovili
Cessat iners, sedet ante focum fumosa Neæra,
Atque polenta coquit. Priùs intolerabilis æstas
Nunc laudatur, hyems æstu laudata molesto
Displicet, optatum damnant præsentia frigus.
Ful. *Omne bonum præsens minus est, sperata videntur*
Magna, velut majus reddit distantia lumen.
Cor. *Delicias habet omne suas & gaudia tempus.*
Aspice ut impexi, tritâque in veste ligati,
Cæde suum pueri exultent: Inflatur in utrem
Immissus vesica faba, sonat, & micat, acta
Nunc pede, nunc cubito, stricto nunc obvia pugno:
Si cadit, attollunt: cursu labor atque recursu
Brumam abigit; glaciale gelu pila rustica vincit.
Nos tamen hîc melius tepido sub stramine foci
Transigimus tempus, dum lac coit igne recoctum.
Ful. *Pauperiem declarat hyems: improvida certè*
Turba sumus juvenes, securi æstate vagamur
Immemores hyemis; nostrum æs, tibicinis omne est.
Ut redit è Scythia Boreas, nidósque volucrum
Frondibus ostendit nudata cadentibus arbor,
Frigemus nudi scapulas, dorsum, ilia, plantas,
Stultitiam declarat hyems, sapientiùs urbes
Congeriem nummûm accumulant, & ad ilia vulpes,
Melotásque trahunt, maculosáque tergora lyncis.

Ningit hyems] Contentio est inter *Cornicem* pastorem, qui partes rusticorum agit; & *Fulicam*, qui urbanorum; de præ-

præſtantia fortunæ utrorumque: Occaſione cujus multa quaſi ſatyricè dicuntur in mores potiùs civium, quam ruſticorum. Videntur autem tam *Cornix* quàm *Fulica* paſtorum nomina. Uterque enim ſe ruſticum profitetur, & maſculino genere nominat. *Hyems*] id eſt, tempeſtas pluvioſa, & nivoſa. *Hyem.* *Boreas*] ventus frigidus à ſeptentrionali plaga, quæ frigida eſt, flans, *Boreas.* *Mugit*] mugitum imitatur flatu alto. *Mugire.* *Stiria*] id eſt, glacies concreta. *Stiria.* *A culmine*] à tecto. *Dormit humus*] ſopitur nive, & non exercetur. *Paſtor tunicatus*] quia otioſus: unde dictum eſt à poëta, *Nudus ara, ſere nudus: hyems ignava colonis.* *Neæra*] conjux ruſtica. *Neæra.* *Fumoſa*] quia ferè ligna viridia aut malè ſicca comburunt. *Atque polenta coquit*] Ovid. *Quod coxerat antè polentum.* Reperitur tamen & fœminæum, cùm hoc ſolùm inter Latina primæ declinationis reperiatur neutrum. *Polenta.* *Omne bonum præſens minus eſt*] id eſt, minoris æſtimatur, quia nemo contentus ſuâ ſorte; unde Horat. in principio Ser. *Quî fit, Mecænas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors objecerit, illâ Contentus vivat, laudet diverſa ſequentes?* Verùntamen id contrà uſu venit, ubi mini nè opus; quia bona terrena, eò quod præſentia ſunt, plùs nos delectant, quam cæleſtia quæ futura ſperantur. *Minus.* *Aſpice ut impexi*] Docet exemplis, non rerum, ſed animorum eſſe diſcrimen. Nam pueri nudi etiam in hyeme oblectantur variis, ut *Cæde ſuum*] id eſt, porcorum, ut veſicam habeant, cujus agitatione brumale frigus ſuperent: & ruſtici pilam magnam vento inflatum manibus pedibusq; agitantes, glaciale gelu non curant. *Pauperiem declarat hyems*] id eſt, paupertatem. Eſt tamen interdum damnum, ut ſi quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Nos *juvenes ſumus turba improvida*] quia ſecuri æſtate vagamur. *Noſtrum æs*] id eſt, pecunia noſtra *Eſt tibicinis*] ſcilicet canentis ad choream inſtituendam. *Congeriem nummûm*] id eſt, nummorum, per Syncopen: *& adilia*] ſcilicet fovenda, & cooperienda, *trahunt*] id eſt, contrahunt, *Vulpes*] id eſt, pelles vulpinas, *& μηλωτάς*] id eſt, Pelles ovinas. Græcum eſt; cætera nota ſunt. *Melotæ.*

Cor.

Cor. *Desipiunt omnes, nec nos in crimine soli,*
Immò ipsos vexat gravior dementia cives.
Verùm illis mater, nobis fortuna noverca
Nos premit: infelix sors est dementia: fac sim
Fortunatus, ero locuples, ero primus in urbe,
Audiar, assurgent omnes, me vertice nudo
Vulgus adorabit, me plebs, me consulet omnis
Turba, magistratus etiam, populúsque patrésque.
Ful. *O Cornix, Cornix! Non est fortuna, sed ipse*
Quo sapiunt homines animus: fortuna potentem
Non facit, immò Deus: causam recitabat Amyntas.
Cor. *Est fortuna deus: sed quid recitârit Amyntas,*
Dic, precor: in causis erat ingeniosus, & acer,
Antè tamen paulùm pecus & præsepia vise:
Vade, redi; calor est post frigora dulcior; ito.
Ful. *Attingit nix alta genu, vix tecta resistunt*
Tanto oneri; sublimis apex in vertice surni
Pyramidem fecit, metáque assurgit acutâ.
Cor. *Da pecori cordum, stipulísque foramina claude,*
Si paries biat; & rediens lætamine muni
Limina: nulla gregi gravior, quàm frigora pestis.
Iámne ades? Ob! quænam hæc solito properantia major?
Ful. *Sollicitum me reddit hyems in frigore & igni.*
Maxima strenuitas fœno recubare calenti:
Absconditque cavo accubitu post frigora, dulce est.
Cor. *Incipe, & enarra discrimina ruris, & urbis.*

Desipiunt omnes] id graphicè docet Hor. 2. Ser. Nec mirum, quia stultorum infinitus est numerus. *Nos*] scilicet, rustici: unde se rusticos asserunt. *Verùm illis mater*] id lepidè, quod Plinius de natura dicit, quæ nobis multa contulit magnâ & sæva mercede: ità ut non sit facile existimare, parénsne melior, an sævior noverca fuerit. *Infelix sors*] id est, paupertas, & tenuis fortuna, *est dementia*] id est, reputatur demens quicunq; pauper: unde Horatius in epistolis, *Hos solos aiunt sapere & bene vivere, quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.* *Assurgent*] id est, reverentiam & honorem assurgentes impendent. *Vulgus adorabit*] id est, corporis gestu honorabit.

Demens quis.

Assurgere.

Nam

Nam adoramus etiam ſtatuas & crucem Domini; ſed oramus tantùm rationem habentes, & ſenſum. *Conſulet*] id eſt, conſilium poſcet. *Non eſt fortuna*] id verè Juven. *Sed nos Te facimus fortuna deam. Eſt fortuna deus*] id ex falſa opinione, & ruſticè: Nam cùm deam neget noſtra fides, etiam fortunam deum dicit. At id facit poëta, quòd numina putabantur utriuſq; ſexûs. Unde de Venere *Ne*id. 2. *Deſcendo, ac ducente Deo*] Et de Alecto, aut Junone. 8. *Nec dextræ Deus erranti affuit*: Unde in Cypro erat barbatæ Veneris ſimulacrum. Unde dictum eſt, *Pollentémq; Deum Venerem*. Videtur autem Cornix dominus, aut ſaltem major quàm Fulica, quem mittit ad caulas: qui abiturus dicit, *attirgit nix alta genu. In vertice furni*] ubi minimè conſiſtere poſſe videtur propter ignem; quòd panis in eo coqui ſolet. *Pyramidem*] i. cumulum nivis in Pyramidis formam. Eſt autem Pyramis ſtructura ex lapidibus in morem ignis aſcendentis, cujus vertex acutiùs eſt extructus, quales in Ægypto leguntur miræ altitudinis fuiſſe: de quibus Martial. in principio, *Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis*. Addit autem Cornix, *Da pecori cordum*] id autem dicitur fœnum quod autumno ſecatur; ſicut corda frumenta vocantur, quæ ſerò maturéſcunt. *Lætamine muni*] id eſt, fimo. *Iámne ades*] intelligendum eſt aliquantulum moræ interfuiſſe, & interea tacuiſſe Cornicem. Omnia autem faciliora ſunt quàm ut expoſitione egeant.

Adorare. *Orare.* *Pyramis.* *Lætamen.*

Ful. *Hoc igitur tantum ruris diſcrimen & urbis*
Taliter exortum, noſter recitabat Amyntas:
Principio rerum, primáque ab origine mundi,
Cum muliere marem ſociali fœdere jungens
Cœli opifex (ſic namque Deum appellabat Amyntas:
Nomen adhuc teneo) natos producere juſſit,
Atque modum docuit fieri quo pignora poſſent.
Accinxêre operi, mandata fideliter implent;
Sícque utinam de pomi eſu ſervata fuiſſent!
Fœmina fit mater, puerum parit, atque puellam,
Atque puerperio ſimili fœcunda quotannis
Auxit in immenſum generis primordia noſtri.

Poſt

Post tria lustra Deus rediit: dum pignora pectit,
Fœmina prospiciens, venientem à limine vidit.
Adam aberat, securus oves pascebat, adulter
Nullus adhuc, suspectus erat, sed multiplicatis
Connubiis fraudata fides, sine cornibus hirci
Facti, & zelotypo conjux suspecta marito:
Nam quæ quisque facit, fieri sibi furta veretur.
Erubuit mater nimiæq; libidinis ingens
Indicium rata tot natos, abscondere quosdam
Accelerat, fœno sepelit, paleísq; recondit.
Idémq; lares Deus ingressus, salvere penates
Jussit, &, Huc, dixit, mulier, tu pignora profer.
Fœmina majores natu producere mandat.
His Deus arrisit velut arridere solemus.
Exiguis avium pullis, parvísque catellis.
Et primo lætatus ait, Gape regia sceptra,
Rex eris: at ferrum, & belli dedit arma secundo;
Et, Dux, inquit, eris: fascis, populique secures
Protulit, & vites, & pila insignia Romæ:
Iamque magistratus celebres partitus in omnem
Progeniem, humanos tacitus volvebat honores.
Interea mater rebus gavisa secundis,
Evolat ad caulas, & quos absconderat, altro
Protulit, Hæc, dicens, nostri quoq; pignora ventris:
Hos aliquo, pater omnipotens, dignabere dono.
Setosum albebat paleis caput, hæserat armis
Stramen, & antiquis quæ pendet aranea tectis.
Non arrisit eis, sed tristi turbidus ore,
Vos sænum, terram, & stipulas (Deus inquit) oletis.
Vester erit stimulus, vester ligo, pastina vestra,
Vester erit vomer, juga vestra, agrestia vestra
Omnia; aratores eritis pecorúmque magistri,
Fœnisecæ, solifossores, nautæ, atque bubulci.
Sed tamen ex vobis quosdam donabimus urbe,
Qui sint fartores, lanii, lixæ, artocopique,
Et genus hoc alii soliti sordescere, semper
Sudare, & toto servire prioribus ævo.

Tali-

Taliter omnipotens fatus repetivit Olympum.
Sic factum servile genus, sic ruris & urbis
Inductum discrimen, ait Mantous Amyntas.

Hoc igitur] Apologo rusticano discrimen urbanorum & rusticorum commemorat à Deo factum, sicut & mercedum nonnulli sic dicunt institutam differentiam. Nam cùm mechanici à Deo, quantum mercedis exigerent, exquisissent; assignâssétq; sutoribus, crepidariis, & pluribus aliis quotidianâ mercede conducendis denarios binos; latomis autem, & fabris lignariis ac carpentariis senos, disquisiêrunt priores quantum possessionis ex tantula mercede comparārent: respondit, Quantum satis esset ipsis & liberis quotannis jugerum. At reliquis quantum comparārent petentibus, respondit, Quotidie tantum terræ posse comparare, quantum per crura retrorsum bipenni projicerent. Conati autem præ avaritia in locum projicere, in podicem projecerunt; in quem ferè magnæ mercedes nunc quoque projiciuntur. Præterea dicunt ranas & simias sic effectas; cùm muliercula, scilicet Eva, aut alia nimis fœcunda, vereretur venienti Deo omnes liberos prodere, occuluit quosdam in furno, quosdam sub vase elixorio. Reliquis autem beneficio donatis, & negante plures habere, jussit Deus, qui in furno essent in simias converti; qui sub vase, in ranas ac bufones. Talem igitur apologum, ac fabellam anilem hìc prosequitur autor. *Modum docuit*] dicens, *Crescite & multiplicamini*, per coitum scilicet. *Accinxêre operi*] id est, operam dederunt diligenter liberis procreandis. *Mandata fideliter implent*] jucunda narratio, quia hodie quoque ab illud præceptum plus æquo inclinamur. *Post tria lustra*] id est, quindecim annos. Nemo autem sit mihi tam ineptus, ut historiam putet à poëta narrari. *Hirci sine cornibus*] id est, fœdi adulteri. *Nam quæ quisque, &c.*] proverbialiter, & disertiùs quàm illud, *Qui fuit in furno, socium sibi quærit in illo. Salvere Penates*] id est, familiares, & omnes in domo habitantes. *Tua pignora*] id est, natos. Nam *Pignora natorum dicuntur pignora*] *rerum. His Deus arrisit*] .i. annuit & blandus atque affabilis fuit. *Catellis*] .i. canis fœtui, *Et primo*]

Pignora.

Tali-

primo] scilicet omnium. Unde ad primæ genituræ jura alludit. *Fasces*] qui erant ex virgis, in quibus securis erat colligata; ferebantur autem à lictoribus post eos magistratus, qui in corpus & sanguinem animadvertere poterant. *Securis*] à secando dicta, quòd intersecat, ut collum nocentium. *Et vites*] quibus centuriones & cæteri duces milites cædebant. Nam ex vite erat baculus, non ex alia arbore, nè severiores haberentur, saltem in concives. Nam alios virgis cædere licebat. Juven. Sat. 8. *Nodosam post hæc frangebat vertice vitem, Si lentus pigrâ muniret castrâ dolabrâ.* *Et pila*] quæ sunt Romanorum tela, Lucan. *Signa, pares aquilæ, & pila minantia pilis.* *Heserat armis*] id est, humeris. *Stimulus*] quo boves instiguntur. *Ligo*] instrumentum rusticorum, ut *pastinum*] quod bifurcum est terramentum, quo pastinatio & repastinatio vinearum fit. *Fœnisecæ*] id est, secantes fœnum. Persius: *Fœnisecæ pingui vitiârunt unguine pultes.* *Solisossores*] fodientes terram: est autem una vox: nam si duæ essent, *soli* secundam produceret, quam composita corripiunt in mediis syllabis, dummodo etiam in nominativo id habent, ut *fœniseca, solifossor*: quod dico, quia *quanticumq;* à nominativo *quamuscunque* aut *quantumcumq;* producitur, ut *qualicunque a qualiscunq;* *Fartores*] qui farcimen faciunt. *Lanii*] id est, carnifices. *Lixæ*] aquam ferentes. *Artocopi*] panifices, aut panem incidentes. *Et genus hoc alii*] sicut dicimus *id genus*, pro *ejus generis*; sic ponit *hoc genus*, pro *hujus generis*.] *Mantous*] .i. Mantuanus, sed Mantous dicitur à Manto Nympha, matre Ocni, qui Mantuam à matre denominavit. De quo Maro, *Fatidicæ Mantûs & Thusci filius amnis.* *Amyntas* autem is est, de quo in Amynta visum est.

Cor. *Mirabar si quid recti dixisset Amyntas.*
Civis erat, semper nobis urbana juventus,
Cui nihil est præter stulta hæc commenta negoti,
Ludit, in agrestes semper jocularur, & urbis
Talia garrulitas, & vaniloquentia fingit.
At neque de superis pudet has componere nugas:

Iste

Iſte jocus manifeſta gerit convitia ſecum:
Sed tu tam rudis es, tam pleno inflatus omaſo,
Vt neque perpendas iſto te ſcommate carpi?
Nos quoque pauliſper mentem extendamus ad urbis
Stultitiam, nè fortè putes ſapientius illos
Vivere qui ſplendent auro, qui murice fulgent.
His oculis vidi tunicis pleroſque ſuperbis
Veſtiri, atque foro regali incedere greſſu.
Quos ſecreta fames premit, atque domeſtica egeſtas:
Stultius hîs certè nihil eſt: opulentia ficta,
Paupertas; & ſegnities, & inertia vitæ
Vera, quid eſt aliud quàm deſipientia vera?
Vidi etiam patres (ô rem indignam atque nefandam!)
Dum ſegnes dormire volunt, & vivere lautè,
Proſtituiſſe ſuas vulgò cum conjuge natas:
Quid pejus, quid perfidius, quid ſtultius unquam?

Ful. *Quid ſi vitam alio nequeant traducere pacto?*

Cor. *Cùm totidem, quot nos, habeant animáſq; manúſque,*
Dic, cur vitam alio nequeant traducere pacto?
Mirabar, ſi quid rectè dixiſſet Amyntas Quaſi dicat, juvenis ille inſanus amore, & ruſticos odio habens. *Cui nihil negotî*] pro negotij. *Urbana juventus*] id eſt, multitudo juvenum urbanorum. *Convitia*] contumelias. *Omaſo*] id eſt, inteſtino pingui, tarditatem ingenio afferente, ut Hor. & Perſius atteſtantur. *Iſto ſcommate*] id eſt, irriſorio dicterio. *Te*] qui ruſticus es. *Carpi*] id eſt, reprehendi. *Nos quoque*] id eſt, viciſſim. *Qui murice*] id eſt, purpurâ. *Proſtituiſſe*] id eſt, ad turpem quæſtum in lupanaribus & proſtibulis ſtatuiſſe, quaſi pro foribus, ubi luxuriâ perditos expectant. *Quia*] ſcilicet dicas, aut quid faciant? & eſt inanior deſidioſorum purgatio, quàm ut refellatur, Vnde dicit Cornix, Habent cives urbani manus & pedes, ut nos: Cur non quærunt ſibi victum laboribus & parſimoniâ, ut nos?

Eſt etiam, cujus vetors induſtria vanas
Quærat opes, ubi nullus opes invenit ab ævo,
Æs lavat herbarum ſuccis, & vertere in aurum
Æſtimat, ac nigrâ ſemper fuligine pallet.

Est qui, dum tellure latens desiderat aurum,
Dat magicis operam studiis, & tempora perdit.
Quid levius, quid futilius, quid inanius unquam?
Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri,
Omnia pertentant: ut agant nihil, omnia versant.
Semper agunt, nunquam peragunt; ex fœnore victum
Infamem exterquent; vi, fraude, dolisque laborant:
Mille vijs opibus, mille insidiantur honori.
Nos capras, & oves, armentáque pascimus: illi
Accipitres, catulos, & equos, & cercopithecos.
Rusticus est ovium pastor; volucrúmque, canúmque
Civis: Utrum melius, te judice, nobiliúsque,
O Fulica? utilitas unde, aut opulentia major?
Ful. *Si venit ex nostris operis opulentia major:*
Civibus unde igitur tantarum copia rerum?
Cor. *Ex vi, fraude, dolis; vi, fraude, dolisque laborant.*
Nónne vides, insane, ut nos crudeliter urgent,
Quo capiunt astu? Nos irretire loquendo,
Sacrum offerre putant, & opus sublime, piúmque:
Huc aures oculósque adigunt, huc ora manúsque.

Vecors. *Est etiam*] affert alia urbanorum vitia, & fere è opposita segnitiei, dicens: *Est etiam*] scilicet, civis, *cujus vecors*] id est, perversi cordis industria, *quærit opes vanas*] id est, ultra quàm satis sit, & non justâ ratione; ut qui per artem (ut dicunt) Alchimiæ, id est, adjuvaminis, adjuvando naturam, sperant æs aut argentum vertere in aurum: quâ viâ nullus, inquit, hactenus invenit opes; certum est multos inveniſſe pauperiem: dicunt tamen ejus rei studiosi, inventos, qui ad intentum pervenerint. *Fuligine nigrâ*] quia vapore fumeo, *pallet*] quomodo, nisi ad anxietatem referamus, non constat. *Est qui, &c.*] Alius error eorum, qui magicis artibus, & characteribus nescio quibus, sperant posse inveniri thesauros absconditos. *Omnia, nè veniant ad opus telluris & agri, Omnia*, inquam, *pertentant*] id est, experiuntur, nè fiant agricolæ, quo nihil honestius, nec justius. *Semper agunt, nunquam peragunt*] id est, perficiunt nihil eorum quæ incœptant. *Ex fœnore*] id est, usurâ. *Accipitres*] id est, aves ad præ-

Alchimia.

dam.

dam. *Catulos*] ad venationem. *Et equos*] ad venandum, aut avibus, aut canibus. *Cercopithecos*] id eſt, caudatas ſimias. Nam κέρκος, dicitur cauda; πίθηκος, ſimius, aut ſimia. Sunt ergò, quos catos marinos quidam vocant, capite, ut dicit Plinius, ſubnigro, & pilo aſinino, quibus deformitas decori eſt, ſuntque ob cautum ingenium divitibus in deliciis. *Civis*] eſt paſtor volucrum & canum, quia eos paſcit. *Quo aſtu*] id eſt, quâ calliditate, ab ἄστυ, id eſt, ab urbe, ubi aſtutiores ſunt. *Astus.* *Irretire*] id eſt, in laqueos & retia illigare, hoc eſt, circumvenire & decipere verbis, putant *ſacrum offerre*] id eſt, arbitrantur ſe obſequium præſtare Deo, quando nos decipiunt. *Hæc*] id eſt, ad hanc operam, ut nos decipiant. *Adigunt*] id eſt, applicant. *Ora*] id eſt, omnia quæ dicunt. *Et manus*] id eſt, omnia quæ faciunt.

Ful. *Vnde urbanarum tibi tanta peritia rerum?*

Cor. *Hæc didici quondam, ductis in mœnia capris,*
Cum lac vociferans ibam venale per urbem.
Manſi apud artocopum; ſapiens, & ad omnia promptus
Furta erat, & crudum ferro ſubradere panem.
Ipſe, ut erat mores urbis doctiſſimus, iſta
Tradidit, affirmans nihil eſſe nocentius urbe:
Se quoque jurari dediciſſe aiebat ab urbe.
Sunt etiam, qui parta ab avis patrimonia ſundunt
In meretricum uſus: quid fœdius improbiúſque?
Dic ubi mœchandi ars, homicidia, ſeditiones:
Nónne inter cives, atque intra mœnia regnant?
Quid reges, qui regna hominum per vulnera quærunt,
In mortémque ſuos adigunt? quid pectora miles
Objiciens telis, per mille pericula vadens,
Pro ſtipe dat vitam? Nulla eſt inſania major.
Gloria præfertur vitæ. Quid gloria? quid laus?
Quid fama eſt? quid honor? Voces, & opinio vulgi.
Omnia longa dies abolet: cùm vivere ceſſas,
Omnia ſic abeunt, ut lux cum ſola recidit.
Qui mare ſollicitant remis, cùm vivere poſſint
In patria, ſtulti: ventis qui credit & undis,
Stultus: divitiæ cui ſunt, & negligit uti,
Stultus: qui, ut natis cumulet patrimonia, partis

Abſtinet, & genium fraudat, ſtultiſſimus; & qui
Quæ facere ipſe poteſt, natis facienda relinquit.

Vnde urbanarum] Bona interrogatio, ut decorum ſervetur, & veriſimilis narratio. *Artocopum*] ut videtur, accipit pro panifice, ſeu (ut dicitur) piſtore, qui Græcè dicitur ἀρτοποιός, id eſt, artopœus; quia ἄρτος dicitur panis, & ποιέω facio. Sed artocupus, dicitur quaſi labor panis; nam κόπος labor dicitur, ſed accipitur pro laborante. Juvenalis autem videtur accipire pro pane, dicens Satyrâ quintâ, *Salva ſit artocopi reverentia.* Ubi tamen pro piſtore accipi poteſt, ut ſic maneat diſcretio panis, qualem artocopus fecerit, & ità obſervando ejus juſſum ſit ei reverentia. Sed ad Poëtam noſtrum. *Ipſe, ut erat mores urbis doctiſſimus*] Hoc exemplo convincere poſſumus, participia comparari. Nam ſi nomen ſit doctiſſimus, non regeret accuſativum. Quocirca ego quidem *morum* potiùs dicerem; hic tamen verſus *mores* potiùs docet legendum. Neque tamen omnino inauditum, ſi ſuperlativa à participiis accuſativum regentibus deducta, accuſativum regant, cùm adverbia à præpoſitionibus orta id faciant, ut *proxime Hiſpaniam Mauri ſunt*, inquit Salluſtius. *Sunt etiam*] Aliam affert urbanorum ſtultitiam, qui patrimonia ab avis parta cum meretricibus abſumunt. *Qui reges*] Docet & reges & cæteros bella pro domino aut inani gloria gerentes, urbes ferè incolere; ſtipendiarios autem, qui invocati nomina ſua dant, etiam urbanos eſſe, & maximè inſanire, cùm pro modica ſtipe periculum vitæ ſubeunt: quod ruſtici non niſi coacti faciunt pro libertate patriæ, & conjuge ac liberis. *Qui mare ſollicitant*] Rurſus aliud genus ſtultitiæ (quod Perſius quoque proſequitur) eorum, qui cùm ſatis habent, navigant tamen cum periculo vitæ. Item; *Stultus, divitiæ cui ſunt, & negligit uti*] ut avarus: Nam, ut dicit Seneca, *Tam deeſt avaro quod habet, quàm quod non habet.* Unde de ſene avaro, Hor. *Quærit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti* Et primo ſerm. *Congeſtis undiq; ſaccis Indormis inbians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis, Stultus, qui ut natis cumulet, &c.*] quia ſæpe malè abſumunt. Unde

Avarus.

Perſius,

Perſius, *Vt tuus iſte nepos olim ſatur anſeris extis, &c.* Vide Satyram ultimam, ubi totum hoc eſt argumentum. *Et genium*] id eſt, naturam. Eſt enim genius Deus naturæ & loci nativi, quem, qui alimentum naturæ debitum ſubtrahunt, defraudare dicuntur. Terent. in Phor. *Suum defraudans genium. Quæ facere ipſe poteſt*] quod per fabellam, ſeu Apologum de caſſita pulchrè recitat Gellius.

Qui numerant ſtellas, & ſe comprêndere fata
Poſſe putant, ſtulti: verùm dementior iſtis,
Naturam quicunque Dei ſcrutatur, & audet
Figere in immenſam lucem tam debile lumen.
Noſtra fides melior: civis ratione coactus
Difficilè aſſentit; nudis nos omnia verbis
Credimus, & plures faculas accendimus aris.
Civibus eſt infida fides: inquirere nunquam
Mente ſinunt arcana Dei. Si numina ſcire
Eſſet opus, poterant nobis ſe oſtendere: verùm
Quando latere volunt, quid veſtigare neceſſe eſt,
Quæ nos ſcire negant ipſi qui cuncta gubernant?
Noſtra etiam pietas pietate potentior urbis.
Namque viri, qui ſacra canunt, templiſq; miniſtrant,
Quanta legunt ruri paucis alimenta diebus?
Vidi ego quæſitas ex rure, in mœnia plenis
Puppibus inferri (pietas ea ruſtica) fruges.
Stultorum eſt aliud genus immedicabile quoddam,
Cauſidici, latratores, rabulæq; forenſes,
Nummorum aucupium docti, legúmque tyranni:
Ære patrocinium vendunt; producere cauſas,
Et lites pendere diu, vindemia quædam eſt.
Sunt & equeſtre genus medici, qui tangere venas
Nonnunquam illicitas audent, & ponere quædam
Non intellectis temeraria nomina morbis.
His, etſi tenebras palpant, eſt facta poteſtas
Excruciandi ægros, hominéſque impunè necandi.
Qui verò populis præſunt, hominéſque gubernant,
Quò plus juris habent, quantóque licentia major,
Inſanire ſolent tantò ampliùs. O ubi ſancti

Rectores, & justitiæ, & pietatis amici,
Quos patres serò ante focum memorare solebant?
Omnia nunc abeunt pessum: spoliata queruntur
Templa, gemunt inopes, viduæ lacrymantur. Et hujus
Quænam causa mali? Quia stat pro lege libido.

Qui numerant stellas] ut altronomi; *& se comprêndere fata*] ut astrologi, genethliaci, & mathematici. *Naturam quicunque Dei scrutatur*] Unde ille; *Mitte arcana Dei:* Et alius, *Altiora te nè quæsieris:* Et utroque major; *Noli nimis sapere; sed ad sobrietatem. Nostra*] id est, rusticorum. *Civis ratione coactus*] id est, rationibus innitens. *Plures faculas*] id est, tædas & cereos tortos. *Mente sinunt*] id est, desinunt. *Poterant nobis se ostendere*] Argumentum quo verisimile fit, Deum non velle à nobis nosci, cùm se non præbeat noscendum. *Quid vestigare*] id est, inquirere necesse est ea, *quæ ipsi qui gubernant cuncta*] scilicet superi, *negant*] id est, prohibent nos scire: quasi dicat, *Nihil necesse, &c. Quando*, id est, quandoquidem. *Nostra etiam pietas*] id est, charitatis, ut dicunt, exhibitio in eleemosynis erogandis. *Legunt*] id est, colligunt, *Stultorum est aliud*] In pragmaticos & causidicos invehitur, quasi Satyricè. Unde aptè personam Cornicis assumpsit. *Rabulæq; forenses*] id est, forum judiciale, seu causas sectantes. *Rabula*, secundum Festum, dicitur multis intentus negotiis, paratúsque ad reddendum quid, aut auferendum; vel qui est in negotiis agendis acrior, quasi rabiosus. Secundum Marcellum autem, *rabula* à rabie dictus est; quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero; *Non enim declamatorum aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum, atque perfectissimum quærimus*, Sunt ergò *rabulæ* (ut iterum Nonnius attestatur) litigiosi. *Aucupium*] id est, captationem, ab avibus captandis. Comicus; *Hoc novum est aucupium. Legumq; tyranni*] Quia summum jus summa malitia est. *Ære patrocinium vendunt, &c.*] Enumerat causidicorum vitia. *Vindemia quædam*] lucrum, ut vindemia quæ est vini collectio, ut messis frugum. *Sunt & equestre genus medici*] Et hoc quoq; Satyricè, Equestres sunt; quia mulis fere vehuntur medici. *Venæ illicitæ*]

Facula.

Rabula.

Aucupium.

Vindemia.

illicitas] ad femora mulierum. *Nomina temeraria*] id est, rebus non convenientia, quæ fingunt, nè ignari deprehendantur. *Etsi tenebras palpant*] id est, cæsi & ignari sunt. *Et facta potestas*] Quia, morientibus ægrotis inter curandum, in jus non vocantur. *Qui verò populis præsunt*] In primores, & optimates, ac magistratus invehitur. *Insanire solent tanto amplius*] cùm tamen vel leve in aliis scelus, in illis maximum sit. Unde Juven. *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Abeunt pessum*] id est, pessundantur, & pereunt. *Spoliata queruntur*] id est, comburuntur templa.

Ful. *Ista tua, O Cornix, excandescentia fines*
Transit honestatis: scelus omnibus objicis omne.
Innocuos habitare homines & in urbe memento.
Cor. *Non habitant colubri quædam Balearibus arva*
Proxima, (non memini nomen) neque noctua Cretam,
Nec nemus Ægeriæ sonipes, nec vir bonus urbem.
Ful. *Vir bonus est animal rarum, paucisque per urbes,*
Et per rura locos habet: est rarissima virtus.
Cor. *Insanis, Fulica, insanis: Tot in urbibus hostes*
Sunt tibi, quot cives; hi nos tondentque, pilántque,
Non habitâ nostri capitis ratione: coarctant
Nos ad furta, ipsi mox ad suspendia mittunt.
Fas igitur, si quid nostris sese unguibus offert,
Radere, & insidijs, ac nostrâ indagine captos
Deplumare levi tactu sensim, & pede pressim.
Si videt, excusa; si sunt secretâ, negato
Furta: quod occultum est, non est injuria, furtum,
Quicquid habent, nostrer labor est, industria nostra est.

Ista tua, ô Cornix, excandescentia] id est, vehemens ira. *Fines*] i. limites transit honestatis. *Baleares*] insulæ sunt in Hispania, Græcis dictæ à fundarum jactu. Nam βάλλω significat, *jacio*: tollitur autem nunc *l*. Balearicos autem contra glires à senatu auxilium petisse constat, cùm in quibusdam arvis vicinis non possent vivere serpentes; ea autem arva sunt in Ebuso, quæ est insula inter Ophiusam, & Pityusam. Ebusi enim terra serpentes fugat, omnium *Ebusus.*

venenoſorum animalium expers; eadem cuniculos gignit populantes meſſes Baleārium. Dicit autem ſe *nominis immemorem*, ut decorum ſervetur. Nam non congruit ruſtico longinquarum inſularum nomina ſcire, ſicut Maronianus ruſticus oblitus erat nominis Geometræ, dicens, *In medio duo ſigna: Conon, & Quis fuit alter, Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem? Neque noctua Cretam*] ſcilicet habitat; cujus nomen non ignorat, quia ſub Venetorum ditione eſt. Noctua autem, quæ in Creta negatur, plurima Athenis eſt, uſq; adeò ut in proverbio ſit, Γλαῦκ' εἰς Ἀθήνας, id eſt, *Noctuas Athenas*, aut *in Athenas*, ſcilicet ferentis qui merces eò, ubi abundant, inutiliter tranſvehit, ac ſi aquas in mare vehat. *Ægeriæ* autem *nemus* eſt, ubi Numa Pompilius ſecundus Romanorum rex colloquium cum Ægeria nympha uxore ſua, de rebus religioſis habuit; ubi *ſonipes* negatur vivere: Eſt autem equus à ſono dictus, Æneïd. 4. *Stat ſonipes ac fræna ferox ſpumantia mandit, Nec vir bonus urbem*] ſcilicet habitat; ſicut nec Albionem, ſeu Britanniam majorem lupus: *Vir bonus eſt animal rarum*] Mar. *Vir bonus & ſapiens, qualem vix repperit unum Millibus è cunctis hominum conſultus Apollo, Iudex ipſe ſui.* Iuv. *Rari quippe boni, &c. Habet*] id eſt, habitat, reſidet. *Sunt tibi*, ſcilicet ruſtico. *Pilántq;*] Hor. compilo ſecundâ longâ poſuit, *nè me Criſpini ſcrinia lippi Compilâſſe putes, verbum non amplius addam.* Eſt autem notum Gallis vocabulum: quod ſi tractum eſt à pilis, naturâ primam corripit. Indè autem tractum volunt per apologum Æſopi, quo, qui duas uxores habuit, alteram juvenculam, quæ canos decerpſit radicitus; alteram grandem natu, quæ, ut ſibi conformem haberet maritum, nigros capillos ſuſtulit; calvus & depilatus manſit, atq; ità nudatus & privatus intelligitur ſuis: quod efficere pilare eſt. *Coarctant*] id eſt, compellunt nos ad furta, quia exigunt quod ſine furto nos habere non poſſe ſciunt, *& mittunt mox ad ſupendia*] Potuit nôſſe Candidus, quem alij ex agro Parmenſi, alij ex Mantuano oriundum dicunt. *Noſtris unguibus*] Argutè, quia cornices & fulicæ unguibus diripiunt. *Senſim*] i. imperceptibiliter,

ter, hoc est, paulatim, & *pede pressim*] id est, quasi presso pede sine strepitu. *Deplumare*] quia aves id avibus faciunt. *Si videt*] scilicet quisquam furta. *excusa*] dicens videlicet te jocari voluisse. *Si sint secreta, negato. Furtum, quod occultum est, non est injuria.* Quia *quicquid habent*] scil. cives, *est noster labor, est industria nostra*] Hæc autem Cornici potiùs quàm bono pastori conveniunt dicere; quia furta nulli licita sunt; nec sua sibi vendicare sine superioris autoritate permissum. Unde dicit Fulica,

Ful. *Iam longè egrederis metam rationis, & æqui.*
Cor. *O Fulica, improbitas urbana coinquinat orbem,*
Vnde tot in terras veniunt æstate procellæ,
Flumina, venti, amnes, grando? Vidisse recordor
Tellurem tremere, ac postes & tecta labare,
Solem obscurari, noctu obtenebrescere lunam.
Cur segeti lolium, messi dominantur avenæ,
Vva in capreolos transit, caligine verni
Depereunt flores? Mala parturit omnia nobis
Hæc civile nefas; pariet quoque plura deinceps.
Vnde venit furor armorum, bellique tumultus,
Qui genus omne mali secum vehit? Omnibus urbs est
Fons & origo malis. Descendit ab urbe Lycaon;
Deucalion Pyrrha cum conjuge rusticus: ille
Intulit illuviem terris; hic abstulit: ille
Abstulit humanum terris genus; intulit iste.
Si terra (ut perhibent) flammis abolebitur unquam,
Istud grande nefas ulla descendet ab urbe.
Ful. *O Cornix, jam pone modum sermonibus istis,*
Audio jam dudum pueros de pulte loquentes:
Cætera, si quicquam supereſt, post grandia dices:
Pulti indulgendum monet urbibus hora relictis.

Iam longè egrederis metam rationis, & æqui] quia urbanos deplumare, si clàm fore speretur, consulis. *Coinquinat*] contaminat, polluit. *Orbem*] .i. universum mundum. *Vnde tot in terra*] dicit omnem tempestatem importunam, omnémq; calamitatem propter urbanorum scelera à Deo dimitti. *Cur segeti*] Vir. *Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis, Infelix lolium & steriles dominantur*

avenæ

avenæ. Est autem lolium, de quo Salvator: *Nonne bonum semen seminâsti? unde ergò habet zizania? Inimicus homo superseminavit. Uva in capreolos*] id est, acidas quasi chordulas, quibus sese vites palis & ramis alligant, quibus etiam vesci solent divites. *Caligine*] id est, aëre nebuloso & obscuro, atq; ità infecto. *Parturit*] pro parit, id est, provocat. *Civile nefas*] id est, nefandum civium scelus *Descendit ab urbe Lycaon*] quem ob perfidiam Jupiter in *lycon*, id est, lupum transformavit, & occasione cujus sceleris diluvium (secundum Ovid.) superinduxit. *Deucalion Pyrrha cum conjuge*] id est, uxore, *rusticus*] scil. fuit, qui in montibus Thessaliæ habitavit, ubi inter saxa degens, ad sese profugientes tempore particularis diluvii benignè recepit: quocirca humanum genus jactis post terga lapidibus servâsse fingitur. *Ille*] scil. Lycaon, hoc est, scelus ejus. *Intulit illuviem*] id est, inundationem aquarum, hoc est, diluvium. *Terris*] id est, in terras: ut, *inferretq; deos Latio*. *Hic*] scil. Deucalion cum Pyrrha. *Abstulit*] scil. illuviem. *Ille*] scil. Lycaon, *abstulit*] genus humanum terris. *Iste*] id est, Deucalion, *intulit*] scil. in terras genus humanum, quod, secundum fabulas, perierat; aut secundum historiam illîc periisset, si non servâsset. *Si terra, ut perhibent*] id dubitat rusticus: aut ex ethnicis sumptum, quibus non est fides habenda, nisi eadem in sanctis quoq; literis habeantur. Nos autem credimus ignem conflagrationis diem judicij præcessurum. Sed & Ovid. aliquando mundum igne perituram asserit, Matamor. 1. *Esse quoque infatis reminiscitur affore tempus, Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli, Ardeat, & mundi moles operosa laboret. Istud grande nefas*] scil. propter quod mundus ardebit. *Descendet ab ulla*] id est, à quavis una urbe, & non ab agro. *O Cornix, jam pone modum*] id est, finem. *Sermonibus istis*] scil. tuis improbis, & contumeliosis. *Audio jamdudum pueros*] id est, minores famulos, aut liberos. *loquentes de pulte*] .i. instare horam prandii *Si quicquam supersit*] i. reliquum est. Gellius docet *supersse*, supra id quod satis est esse. *Hora*] scil. prandendi. *Monet indulgendum*] .i. operam dandam esse, aut invigilandum. *Pulti*] .i. cibo illi rustico, quo Romani diu vixerunt. *Urbibus*] id est, contumeliis de urbibus *relictis*.

ECLOGA VII.

De conversione juvenum ad religionem, cùm jam autor ad religionem aspiraret,

inscripta POLLUX.

JOANN. MURMELII argumentum.

Galbula pastores ad sydera laudibus effert,
Et canit ut viso versus sit numine Pollux.

Alphus & Galbula.

GAlbula, quid sentis? Pollux doctissimus olim
Fistulicen subitò, quodam quasi numine tactus,
Destituit calamos, tunicas, armenta, sodales:
Bardocucullatus caput, ut campestris alauda.
Quattuor ante dies in religiosa recessit
Claustra; erunt illum, pecudes dum solus in agris
Pasceret, effigiem quandam vidisse deorum:
Cætera non memini; sed tu quid, Galbula, sentis?

Galbula] Si frivolum non sit, dicam non sine ratione in hac septima ecloga agi de conversione juvenum. Non septenarium numerum, qui ex primo impari, & proximè illum subsequenti pari conficitur, constat habere nescio quid mysterij, non solùm in sanctis literis, sed etiam apud poëtas; unde est illud, *O terque quaterque beati, &c. Nam te jam septima portat Omnibus errantem terris ac fluctibus æstas.* Dicunt præterea, septimo quóque anno immutari nobis ætatem: ut primis septem annis simus infantes, proximis pueri, tertiis adolescentes, quartis juvenes; quâ ætate constituendum est nobis genus vitæ, quos & quales nos esse velimus, & in quo genere vitæ. Bene ergò (ut de cæteris ætatibus, quæ pari ordine subsequuntur, taceam) in hac septima ecloga agitur de juvenum ad religionem conversione: unde hactenus *adolescentiam suam* (sic enim inscripsit opus)

opus) poëta ceciniſſe putatur, deinceps cantaturus juventam & virilem ætatem, in duobus videlicet ultimis carminibus, quæ in religione compoſuit. Sed linquamus hæc argutioribus. Per *Pollucem* hoc loco intelligo poëtam. *Fiſtulicen*] id eſt, canens fiſtulâ, ut noſtrâ ætate: ſicut tibicen, canens tibiâ gruis, ut olim factitabant, & nunc quoque nonnunquam. *Quodam quaſi numine tactus*] quia ſpiritus ubi vult ſpirat. *Bardocucullatus caput*] id eſt, habens *Bardocucullum* capiti tegendo aptum: *Bardocucullus* veſtis eſt Gallica groſſioris villi, factâ compoſitione ex Bardis, qui poëtæ erant Gallicani, & cucullo: Cucullus enim veſtis eſt groſſior, capiti tegendo apta. *Bardi* item dicebantur olim ſtulti, apud Gallos, ut poſſis accipere *Bardocucullum* veſtem fuiſſe Gallicam, ſtultorum, & vilium hominum. Unde Martial. in diſtich. *Gallia Santonico veſtita eſt Bardocucullo: Cercopitbecorum penula nuper erat.* *Bardus*] ad hoc, autore Feſto, ſtultus, à tarditate ingenij, appellatur per *Metathefin*: Græcè enim βραδὺς dicitur. Præterea, ut idem inquit, bardus Gallicè cantor appellatur; qui virorum fortium laudes canit, à gente Bardorum. De quibus Lucan. *Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.* Nonius autem dicit bardum eſſe propriâ vi & ingenio tardum. Nam Græci tardum βραδὺν, id eſt, bardum dicebant. Plaut. in Perſa, *Nimis equidem pro barda & ruſtica res habitam eſſe.* Ex his & alijs multis, ut de Alpibus, pater Gallicam quoq; linguam immutatam eſſe: nam multa nunc aliter, quàm olim dicebantur, à Gallis dicuntur. *Vt campeſtris*] id eſt, in campis verſari ſolita. *Alauda*] id eſt, avis cucullata, & plumeam criſtam habens. *Effigiem quandam vidiſſe deorum*] ut in proceſſu patebit. Videtur autem divam Virginem intelligere; aut quæ Herculi occurriſſe à Cicerone memoratur: de qua ſuo loco dicam. *Cætera non memini*] id enim & ruſtico convenit, ut jam ſæpe diximus, & œconomiæ, atque argumento hujus eclogæ. Nam intendit narrando duo facere: colligere videlicet laudes paſtorum, & perfectionem religionis; potiſſimum Carmelitanæ, quæ prima eſt.

Fiſtulicen. Tibicen.

Bardocucullatus.

Bardi.

Bardus.

Alauda.

Gal-

Gal. *Vt dixêre patres, jaciens primordia rerum*
(Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Umber)
Instituit Deus agricolas, pecorísque magistros.
Primus agri cultor rudis, immansuetus, & asper,
Qualis humus segnis, lapidosa, rebellis aratro,
Ast ovium primus pastor, mitissima proles,
Instar ovis, quæ bile carer, quæ lacte redundat,
Mitis erat, nullis unquam pastoribus asper.
De grege sæpe suo sacrum ponebat ad aras,
Nunc ove, nunc pingui vitulâ faciebat, & agnâ
Sapius, & magno divos ambibat honore:
Sic profecit apud superos, sic numina flexit,
Vt fuerit primo mundi nascentis ab ortu
Tempus ad hoc, cœlo pecoris gratissima cura.
Assyrios quosdam (scd nescio nomina: curæ
Diminuunt animum) Deus ex pastoribus olim
Constituit reges, qui postea murice & auro
Conspicui gentes bello domuêre superbas.
Cùm Paris Iliaca tria numina vidit in Ida,
Aut Paris, aut alius; puerum qui obtruncat ad aram,
Pastor erat. Quando cœlesti exterritus igne,
Venit ad ostentum pedibus per pascua nudis,
Pastor erat Moses, Moses à flumine tractus.
Exul apud Graios Amphrysia pastor Apollo
Rura peragravit, posito deitatis honore.
Cœlestes animi, Christo ad præsepia nato,
In caulis cecinêre Deum pastoribus ortum.
Et nova divini partûs miracula docti
Pastores, primi natum vidêre Tonantis;
Et sua pastores infans regnator Olympi,
Ante magos regésque dedit cunabula scire.
Se quoque pastorem Deus appellavit, oviésque
Mitibus ingenijs homines, & mentibus æquis.
Et nè vana putes hæc somnia, nuper ab urbe
Rus veniens, picto perlegi hæc omnia templo.
Sunt pecudes pictæ, parvi sub matribus agni
In tellure cubant, ingens equitatus ab alto
Monte venit, radiant auro diademata divûm,

Et

Et ſuſpenſa tenent vaga lumina prætereuntum.
Non igitur mirum, noſter ſi numina Pollux
Vidit: amant villas, & oves, & ovilia divi.
Simplicibus præſens Deus eſt, offenditur aſtu.

Ut dixêre patres] Ut probet veriſimile eſſe, paſtori eſſe numen viſum, altiùs orditur laudes paſtorum, docétque quod verum eſt, *Abelem* primum juſtum fuiſſe paſtorem, multoſque reges, ut *Abraham*, *David*, & ſimiles fuiſſe paſtores: *Chriſtum* ad hoc ſe appellâſſe paſtorem, dicentem, *Ego ſum paſtor bonus*; & recèns natum primò à paſtoribus agnitum atque viſum, & multa id genus alia, quæ legendo patebunt. *Ut dixêre patres*] Virgil. *Arunci meminêre ſenes.* Ruſtici enim non ex libris, ſed ex majorum relatu hiſtorias diſcunt. *Deus jaciens primordia rerum*] id eſt, in prima hominum geneſi inſtituit agricolas, ut *Adam*, & primogenitum *Cain*. *Pecoríſque magiſtros*] ut *Abelem*: quia autem dicendo primordia rerum viſus eſt altiùs ordiri, bonam facit *Parentheſin*, dicens, *Magna canam, nobis quæ quondam tradidit Vmber*, cui totam doctrinam ſuam ubique acceptam fert. *Primus agricultor*] ſcilicet *Cain*. *Ovium primus paſtor*] id eſt, *Abel*. *Inſtar*] id eſt, in ſtatum & morem, ac ſimilitudinem, quod Valla negat. *Quæ bile*] id eſt, cholerâ amaritiem animo afferente. *Sacrum ponebat ad aras*] Hiſtoria patet in principio Geneſeos. *Vitulâ faciebat*] ſcilicet rem ſacram. Sed *facio*, & *operor* per ſe poſita, de rebus ſacris intelliguntur. Nec dices, *Faciam vitulam*; quia id tauri eſt: ſed *vitulâ*, aut *vitulo*, ſubaudiendo rem divinam; ut in Buc. Maro: *Cùm faciam vitulâ pro frugibus, ipſe venito*. *Divos ambibat*] id eſt, ambientium more venerabundus adorabat. *Sic*] id eſt, uſque adeò numina flexit, ut cura pecoris fuerit à primo ortu mundi naſcentis, ſcilicet uſque *ad hoc*, id eſt, noſtrum *tempus*. *gratiſſima*] id eſt, acceptiſsima, *cœlo*] id eſt, cœleſtibus. *Aſſyrios*] ut *Abraham*, *Iob*, *Iacob*, & cæteros Patriarchas. *Cùm Paris*] Alexander, qui & Paris, paſtor fuit. Nam cùm Hecuba ipſa gravida viſa eſſet geſtâſſe catellum facem geſtantem, quâ tota Troja intendebatur, ídque id Priamum retuliſſet

& ille ad ſomniorum & phantaſmatum interpretes, reſponſum accepit, filium geſtare, qui Trojæ cremandæ occaſionem daret: quocirca pater quicquid pareret interfici juſſit. Mater autem non interfecit, ſed exponendum feris dedit: ubi à paſtoribus inventus, ab illis quoque educatus, in virum crevit, atque ab Oenone Nympha adamatus eſt, judiciúmque inter tres deas dediſſe fertur. Cùm verò optimus eſſet athleta, & cum Hectore congreſſus eum viciſſet, ab eo interemptus fuiſſet, niſi frater agnitus: tandem pro Helena promiſſa in Græciam profectus fatalem attulit prædam. Unde Statius in Achilleïde, *Solverat Oebalio paſtor de littore claſſem Dardanii. Paris* ergò *aut alius*] quia de nomine, ut ruſticus, dubitat: *cùm vidit tria numina*] ſcilicet *Iunonem, Palladem,* & *Venetem* de præſtantia formæ concertantes, *In Ida*] id eſt, ſylvâ ſic dictâ. *Iliaca*] id eſt, Trojana. Quod additur, ad diſcretionem Idæ Cretenſis. *Erat paſtor puerum qui obtruncat ad aram*] ſcilicet Abraham, qui id facere voluit, erat paſtor. *Paſtor erat Moſes---quando cœleſti exterritus igne*] ſcilicet in rubo, qui non comburebatur. *Vexit ad oſtentum*] id eſt, miraculum aliud portendens, ut virginitatem divæ genitricis Chriſti. *Pedibus nudis*] quia juſſus eſt calceamenta exuere. *Moſes*, inquam, *à flumine tractus*] ſcil. à filia Pharaonis regis Ægypti, cùm eſſet in ſiſcella ſuper aquas natans, unde nomen accepit. Apollo ſpoliatus divinitate pavit Admeti regis armenta novem annis, unde *Nomius*] id eſt, paſtoralis eſt dictus: pavit autem apud Amphryſum fluvium Theſſaliæ, ſpoliatus, dico, divinitate propter interfectos Cyclopas; unde in principio 3. Geor. dicit Virg. *Et te memorande canemus Paſtor ab Amphryſo.* Ideo hæc ſecundum Macr. l. 1. Saturn. fingumur, quia Apollo ipſe eſt ſol, qui omnia paſcit. *Deitatis*] Latiniùs diceretur *divinitatis*, ſed carmen id non accipit. *Cœleſtes animi*] id eſt, ſpiritus: unde, *Qui fecit angelos ſuos ſpiritus.* *In caulis*] id eſt, ſeptis paſtorum, ubi faciebant vigilias ſuper gregem ſuum, ut Lucas præclarè memorat. *Ante magos*] i. ſapientes Perſarum & Indorum; quia eâdem nocte quâ natus eſt, cùm ipſis, ad miniſtrium deci-

Iliaca. *Moſes.* *Nomius.* *Caula.*

mo

mo tertio die primùm visus sit. Dico ad minimum, quia controversia est, an eodem anno, an alio. *Ante magos regesque*] Vnde *magos* pro regibus accipimus, propter illud, *Reges Tharsis, &c, Se quoque pastorem Deus appellavit*, dicens, *Ego sum pastor bonus. Ovésque*] Addens, *Agnovi oves meas, & cognoscunt me meæ*] id est, miti ingenio præditi homines. *Picto perlegi hæc omnia templo*] id est, in parietibus fani, ubi picta hæc fuerunt; & ideo dicit, perlegi. Maro in 6. *Quin protinus omnem Perlegeret.* Magna enim est convenientia pictoris & scriptoris : Vnde eos Flaccus æquiparat, dicens, *Pictoribus atq; poëtis, quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Sunt pecudes*] scilicet pastorum, qui Christum viserunt. *Ingens equitatus*] scilicet trium regum. *Diademata divûm*] aut regum, aut angelorum, aut Christi, & parentum ejus; hoc est, matris veræ, & patris legalis, ac nutritij & naturalis à quibusdam putati. *Et suspensa tenent vaga lumina*] id est, oculos prætereuntium, hoc est, cogunt præterire volentes immorari donec picturam perspexerint. *Amant villas*] id est, domus rusticas & oves, & ovilia divi. *Simplicibus præsens Deus est*] Id sanctè & moraliter, si cordis simplicitatem intelligit.

Alph. *Vera refers, pecori si sint innoxia nostro*
Pascua. Vidi asinum, vidi præsepe, bovémque :
Iam memini turbæ venientis, & ora videre
Indica jam videor regum sua dona ferentum.
Vnum oro : Quænam Polluci occurrit imago ?
Galbula, si nôsti, nè sit labor omnia fari.

Galb. *Et novi, & memorare libet ; res digna relatu,*
Res digna auditu ; pia, sancta, imitabile factum,
Durus & immitis pater, atque superba noverca,
Pollucem graviore jugo premere juventæ
Tempore, cùm dulces animos nova suggerit ætas :
Et cùm jam invalidæ longo sub pondere vires
Deficerent, nullâque odium mansuesceret arte,
Constituit tentare fugam : res una volentem
Ire diu tenuit, nimis impatienter amabat.
Error enim communis amor juvenilibus annis.
Res est fortis amor, violentia fortior : ivit.

Et tales abiens (mihi namque ſolebat amores
Enarrare ſuos) mœſto dedit ore querelas:
O virgo, lacrymæne tuis ſolventur ocellis,
Cùm te tam charo cernas ab amante relictam?
Vllâne deceſſu duces ſuſpiria noſtro?
Túne mei crudelis eris fortè immemor unquam?
Vſquè adeóne tuum poterit frigeſcere pectus,
Pectus quod toties tot lumina fletibus implet?
Túne trahes crebros gemitus, & pallida fies?
Cerno oculos, cerno lachrymas cerno anxia corda
Virginis. Heu! tantum quâ diſſimulare dolorem
Fas erit arte? Dolor duplex mea pectora torquet;
Illius atque meus: ſed fas mihi flere, quod illi
Non licet. Occultus longè magis æſtuat ignis,
Incolumem mihi vos diviſervabitis illam,
Vt, quando exilio repetam mea rura peracto,
Fiat amor felix ſaltem ſemel ante ſenectam.

Vera refers] Approbat Alphus. *Vidi aſinum, & bovem, & præſepe.*] ſcilicet, Domini, qui in eo ante aſinum & bovem eſt poſitus. Vidi, inquit, de pictura intelligens. *Iam memini turbæ venientis*, id eſt, in mentem venit, *& videor* mihi nunc *videre ora Indita*] id eſt, Indorum regum, ab India venientium. *Et videor videre ora regum ferentum*] id eſt, offerentium dona, ſc. *aurum, thus, & myrrham. Et novi, & memorare libet*] quia *res* eſt *digna relatu*] id eſt, ut referatur, & recenſeatur; & *factum* ſcil. Pollucis, eſt *imitabile. Durus & immitis pater*] *Eſt mihi navis, domi pater, eſt injuſta noverca.* Videtur autem hæc vera vitæ ipſius poëtæ deſcriptio. *Graviore jugo*] Quia nimis rigidi, & ſeveri erant, ut in prima ecloga docuimus. *Et cùm invalidæ*] Eſt enim ea ætas imbecillis & inops conſilii. *Nullâque odium*] ſc. parentum. *Arte*] ſcilicet filii. *Conſtituit tentare fugam*] id eſt, diſcedere clàm à parentibus tam duris. *Error enim communis*] Unde priùs, *Semel inſanivimus omnes. Res eſt ſortis amor, violentia ſortior*] ſc. *eſt. O Virgo*] Querulota diſceſſio ab amica. *Crudelis*] quæ amantem non redamas, Maro: *O crudelis Alexi! Nihil mea carmina curas, & c. Lumina*] Sic *tot* legendum vi-

detur, ut sit, *pectus*, inquam, *quod implet toties lumina tot fletibus. Dolor duplex, Illius, atque meus*] *Illius*, scilicet virginis, quam occulto æstuantem putat amore. *Atque meus*] qui manifesto absumptus sum igne. *Exilio peracto*) quia in exilium voluntarium, ut patris sævitiam, & novercale odium divitet, abscedere destinavit. *Fiat amor felix*] ut potiatur amicâ saltem semel: id amatoriè & modestè.

Talia pergebat memorans, voluítque reverti:
Tantus amor juvenem vis tanta furoris agebat.
Sed jam jacta fugâ cunctis erit alea notâ.
Fronde super Herculea sessus mœrore sedebat:
Ecce puellari virgo stipata coronâ;
Ora, manus, oculos, habitúmque simillima Nymphæ,
Et talì affata est puerum sermone dolentem:
Chare puer, quò tendis iter? vestigia verte.
Nescis (heu!) nescis quò te via ducat; & audes
Ignotis errare locis, nihil insidiarum
Per campos ratus herbosos, nihil esse pericli:
Omnia tuta putas & quod placet, utile credis,
More juventutis stolidæ. Collectus in orbem
Sæpe latet molli coluber sub graminis umbra.
Est facile incautos offendere: parvulus infans
Innocuos rutilum digitos extendit in ignem,
Nec nisi jam læsus vires intelligit ignis.
Hæc regio intrantes adhuc consuevit amœno
Fallere; delicias offert, & gaudia: verùm
Ingressis, quum triste nihil superesse putatur,
Mille parat laqueos, & mille pericula profert.
Trames hic ut collem gressu superaveris illum,
Ducit in umbrosam sylvam, crudele ferarum
Hospitium, loca tetra situ, & caligine opaca.
Qui, quis eò deceptus abit, remeare vetatur:
Et piceis primùm relatur lumina vittis;
Deinde per omne nemus, dumeta per aspera tractus,
Transit in effigiem monstri: dum volvere linguam
Atque loqui tentat, mugit: dum attollere sese
Credit, humi graditur quadrupes, neque sustinet astra.
Ima tenet vasæ vallis lacus æquore nigro

Oc-

Occupat, & nigris mons plurimus imminet undis.
Huc tracti, in Stygios latices altúmque barathrum
Præcipites dantur: rapidâque voragine mersi,
In Styga, & æternas Erebi rapiuntur in umbras.
Heu! quot pastores istis ambagibus acti
Cum gregibus periêre suis! Ego sedula semper
Monstro iter: hîc ad opem vigilo indefessa ferendam.

Talia pergebat memorans] Commomorat quæ virgo visa sit Polluci, cùm jam fugam facere decreverat. Eam autem, quia in Carmelum ire suadet, & virginum coronam secum duxit, non ineptè putaveris divam virginem Mariam, cujus protectione & nomine insignitur nunc Carmelitana religio, quam autor noster professus est. Quin adeò eclog. 8. id manifestè docet. Alludet tamen ad eam quæ Herculi apparuisse dicitur: Unde dicit apparuisse jacenti *Fronde sub Herculea*] Respexit quoque bivium Pythagoricæ literæ, de qua in opusculo Maroniano abunde diximus. Ut verò sciamus quæ Herculi apparuerit, audiamus Ciceronem 1. officiorum ità differentem: *In primis constituendum est, Quos nos & quales esse velimus, & in quo genere vitæ. Quæ deliberatio est omnium difficillima. Ineunte enim adolescentiâ, cui inest maxima imbecillitas consilii, tunc id sibi quisque genus etatis degendæ constituit quod maximè adamavit. Itaq; antè implicatur aliquo certo genere cursúque vivendi, quàm potuit quod optimum esset judicare. Nam Herculem Prodicus dicit, ut est apud Xenophontem, cùm primùm pubescceret, (quod tempus à natura ad deligendum, quam quisque viam vivendi sit ingressurus, dictum est) exiisse in solitudinem, atque ibi sedentem diu secum multúmque dubitâsse, cùm duas cerneret vias, unam voluptatis, alteram virtutis, utram ingredi melius esset. Hoc Herculi, Iovis satu edito, potuit fortasse contingere; nobis non itidem, &c.* Hæc Cicero. Aiunt autem inter dubitandum duas accessisse matronas, *Virtutem & Voluptatem*; quarum voluptas prior ingressa, accuratissimè erat ornata, & omnes delicias post se trahebat, respectans aliquando cum fastúque omni multa

ostentans, & multa etiam plura pollicens, secum trahere Herculem tentavit. At *Virtus* aspera, & dura, severéque intuens contrà, Non polliceor, inquit, aliquam voluptatem aut quietem; sed laborem, pericula, sudores infinitos terrâ marique tolerandos: sed horum præmium erit, Te deum fieri. Quod audiens Hercules, gravibus verbis *Voluptatem* repellens, *Virtutem* sequutus est. Cujus, ut inquit Maro, primus ingressus difficilis videtur. *Nam via virtutis dextrum petit ardua callem, Difficilémque aditum primum spectantibus offert: Sed requiem præbet fessis in vertice summo.* Sed ad autorem: *volúitque reverti*] scilicet, ad virginem quam constituerat deserere; quia nihil inconstantius amante. *Sed jam alea erat jacta*] id est, jam perfricuerat frontem, hoc est, periculum infamiæ non ampliùs timuerat, & ità erat *extra aleam*, per quam significatur omnis incertus eventus, & omne periculum, ut alea belli, &c. *Erat* autem *jacta fugâ*] id est, per fugam quam paraverat: *notâ cunctis*] id est, omnes sciebant quòd fugere constituerat, & hoc animo sedebat *fessus mœrore*] amore languens & mœrore confectus, *sub fronde Herculea*] id est, sub populo, quæ plurima crescit in ripis Padi. Unde Ovid *Populiférque Padus, &c.* Ea autem arbor dicatur Herculi: unde in Buc. *Populus Alcidæ gratissima*; qui ejus fronde coronatus, ad inferos descendit, ac rediit. Significat autem virtutem, quæ intrinsecus viret, & extrinsecus pallet, ut ipsa frons populea. *Ora, manus, &c.* Synecdoche est: ut Æn. 4. *Omnia Mercurio similis, vocémque colorémque, &c. Per campos herbosos*] id est, virides, & ità adolescentiam notat. *Sæpe latet*] Maro; *Frigidus ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Parvulus infans*] alludit ad Mosen, qui, relicto auro, carbonem ardentem in os suum intulit, quo se innocentem adhuc declaravit. *Aditu*] id est, introitu: *amœno*] delectabili, & voluptuoso. *Transmittit hic*] scilicet tam amœnus. Pronomen *hic*, anceps est: unde hoc loco corripitur; Adverbium autem semper producit vult. *Crudele hospitium*] appositoriè: sicut Æn. 6. *Itur in antiquam sylvam, stabula alta ferarum. Situ*] id est, mucore, & lanugine immundâ. *Remeare vetatur*] Maro;

Facilis

Facilis descensus Averni: Noctes atq; dies patet atri janua Ditis. Sed revocare gradum, superásque evadere ad auras; Hoc opus, hic labor est: Pauci, quos æquus amavit Iuppiter, aut ardens evexit ad æthera virtus, Diis geniti potuêre. Piceis vittis] id est, caligine ignorantiæ & desperationis. *Velatur lumina*] .i. habet oculos velatos; est .n. Græca locutio: *vittis*].i. fasciis, quibus ligari solent decollandorum oculi. *Transit*] id est, transformatur in effigiem monstri. Docet quid Metamorphôses poëtarum sibi velint, quibus Ulyssis socii in feras & pecudes versi finguntur: quia homo voluptati deditus, fit bestialis. *Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritûs Dei.* Vnde *neque suspicit*] .i. sursum inspicit astra: ut Esa. 38.14. *Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelsum. Ima occupat*] id est, semper versatur in limo carnalium desideriorum. *Mons plurimus*] .i. difficultates & pericula, quæ in luxuriosa vita sunt. *Latices Stygios*] .i. obscœnas aquas tristitiæ infernalis. *Altumq;* .i. profundum. *Barathrum*] .i. voraginem. *In Styga*] .i. lacum infernalem, à tristitia dictum. Declinatur autem, *hæc* Styx, *hujus* Stygos: indè *hanc* Styga, Accusativus. *Erebi*] *Erebus* ferè à doctis sine *h* scribitur, dicitúrque lacus obscurus: nam Ἐρεβεννὸς obscurus dicitur *Ego*] scil. Virtus, aut bona inspiratio. *Indefessa*] id est, indefatigabilis. Multa prætereo, quia nota sunt etiam pueris.

Vitta.

Suspicere.

Stygius.

Barathrum.

Erebus.

Tolle moras igitur, mortis fuge blanda propinquæ
Atria, secreti tutam pete littoris oram,
Quâ contra Idalios fluctus mihi tollit in altum
Aëra Carmelus viridi caput arbore cinctum.
Primus hic antiquis patribus spelæa, domósque
Præbuit arboreas, intra nemus ilice densum.
Ex hoc in vestros deducta cacumine montes
Relligio venit, sicut de fonte perenni
Flumina, & ex uno multi genitore nepotes.
Illius in sylvis; abies ubi plurima surgit,
Pinguis ubi piceæ sudat liber & terebinthi,
Innocuum postquam feliciter egeris ævum,
Mox tua mutatis ætas renovabitur annis,
In loca te tollam meliora, virentia semper;
Immortalis eris, divûm comes; ire per astra

Inter

Inter Hamadryades, & Oreadas, atque Napæas
Flore coronatas caput & redolentibus herbis,
Fas erit, ac ſuper & ſubter cognoſcere cœlos.

Tolle moras] Proſequitur verba virginis, quæ Polluci apparuit. *Blanda atria mortis propinquæ*] quia *ducunt in bonis dies uos, & in puncto deſcendunt ad inferna.* Et alibi; *Stulte, hac nocte rapient animam tuam Tutam oram*] id eſt, montis Carmeli, qui *contra Idolios fluctus*] .i. Cypron, protenditur. *mihi*] aut divæ virgini, aut ſanctæ inſpirationi. Nam omnis religioſa profeſſio Heliam & Heliſæum cæteroſque filios Prophetarum habet autores, etiam Hieronymo cenſore. *Hic*] ſc. Carmelus præbuit primus *antiquis patribus*] ſc. jam dictis, *Spelæa*] .i. ſpeluncas, *Domos arboreas*] i ſub arboribus, *Intra nemus denſum ilice*] .i. in nemore ilicibus pleno. Unde dixit, *caput cinctum viridi arbore. Relligio venit deducta ex hoc cacumine*] i ex hoc vertice Carmeli. *In veſtros montes*] qui ſc. in Europa ſunt. Nam duce divo Ludovico primùm in Galliam tranſlati ſunt. *Sicut flumina*] ſc. deducuntur, *de fonte perenni*] .i. per totum annum, & in perpetuum fluente. Flumina enim fere in montibus fontem habent pro capite. *Illius in ſylvis*] Ordo eſt, poſtquam egeris feliciter ævum innocuum *in ſylvis illius*] ſc. Carmeli, *ubi*] .i. in quibus ſurgit plurima abies, *& liber*] i. cortex interior, *Piceæ*] ſc. arboris, *pinguis*] quia picem exudat. *Et liber terebinthi ſudet*] ſc. reſinam & picem. Allegoricôs vult illîc tranquillam, & ſine penuria eſſe vitam: quia *qui omnia derelinquunt, Chriſtum ſequentes, centuplum recipient, & vitam æternam poſſidebunt. Mutatis annis*] ſc. in æternitatem, qui erant tranſitorii. *Ire per aſtra inter Hamadryades*] .i. Nymphas arborum; *Oreadas*] .i. Nymphas montium; *atq; Napæas*] id eſt, Nymphas florum, i. inter cœtus virginum. *Fas erit*] quia & ipſa virgo. *Hi ſunt qui ſequuntur agnum quocunq; ierit, &c. Ac ſuper & ſubter*] quia in medio erit.

Hamadryades.
Oreadas.
Napæas.

Sic effata leves virgo diſceſſit in auras.
Tum ſua juravit Pollux mutata repente
Pectora, & extemplo victum expirâſſe furorem;
Nor aliter quam flamma cadit, ſi ardentibus agris

Effluat,

Effluat, & totas præceps Padus evomat undas:
Sic abiit crudelis Amor, qui sæpe pharetram
In juvenem, dum principiis obstaret amandi,
Dum tepet, ac timide insanit, consumpserat omnem.
Sic igitur Pollux in claustra silentia venit.
Alph. *Sunt quibus aspirent etiam nolentibus ultro,*
Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint.
Galb. *Quod nos in pecudes, in nos id juris habent dii.*
Horæ scire satis est: sapiant sublimius urbes.
Sic docuit rediens aliquando ex urbe sacerdos
Ianus & in magno dixit sibi cædice lectum.
Alph. *Sol cadit, & Baldi vix summa cacumina tangit;*
Nos quoque jam sero cum sole recedere tempus:
Galbula sarcinulas nè sit tibi ferre molestum;
Pera levis, levis est & canistrus: omnia parvus
Ferre labor serò; grave manè, sed utile pondus.
Ipse pecus ducam: mihi pars erit ista laboris.

Sic effata] Bene effata, quia sic dicuntur oracula. *Virgo*] aut Virtus, aut diva Virgo, *discessit in leves auras*] id est, evanuit. *Tam sua juravit Pollux*] ideo juravit, quia difficile creditu. Simile D. Th. Aquinati contigisse fabulantur, qui accinctus lumbos, postea Venerem ardorem non sensit. *Et extemplo*] i. illico, è vestigio: tractum ab auguribus volunt, qui, designato templo, dicebant, Ex templo, quo dicto subitò abscesserunt. *Furorem*] id est, amores. *Non aliter*] scilicet ut aqua extinguet ignem. *Qui consumpserat in juvenem omnem pharetram*] .i. omnes vires suas: *dum principiis obstaret*] .i. obstare vellet aut deberet: juxta illud, *Principiis obsta, &c. Dum tepet*] i. *dum animus in dubio est, facili momento huc illùc impellitur. Ac timidè insanit*] id est, adhuc timore & pudore afficitur, & nondum consentit in illecebras. *Sic igitur Pollux in claustra silentia venit*] ubi impeditam habet venam, nè liberè canat. *Sunt quibus aspirent*] quia *Spiritus ubi vult spirat. Sunt quibus infensi sine causa & crimine dii sint*] id impiè, nimisque rusticè: quia consilia Dei sæpe occulta sunt, nunquam autem injusta. Videntur autem dii infensi bonis, & insontibus, quando maximè amici sunt,

Extemplo.

hoc est, quando eis tribulationem, ut meliores evadant, immittunt. Nam *virtus in infirmitate perficitur.* Quia ergò rustici id non animadvertunt, videntes bonos affligi, dicunt Deum eis infensum, cùm minimè sit: Veruntamen si sit, non tamen injustus est, quia non habet præscriptam legem. Unde dicit Galbula, *Quod nos in pecudes*] Ordo est, *dii habent id jurisin nos, quod nos* scil. habemus *in pecudes. Hoc rus scire sat est*] scil. rusticos. *Sapiunt sublimius urbes*] id est, urbani. *Sic docuit redieus*] id est, veniens, cùm illìc habitent ferè prædicatores. *Et Janus dixit sibi lectum in magno codice*] scil. Decretorum, aut Bibliorum. *Sol cadit*] Pro more suo finem parat eclogæ, docens esse discedendi tempus. *Galbula, sarcinulas*] Ordo est, *ô Galbula, ne sit tibi molestum*] .i. grave, *Ferre*] id est, auferre & colligere, *sarcinulas*] id est, parvas rerum pastoralium sarcinas. *Pera*] scil. nostra, in qua panis, & cætera edulia ferri solent, *est levis*] Unde dicunt Æsopum, cum aliis accinctum ad iter, libenter subiisse reticulum panis, licèt ponderosius esset; quia novit in itinere imminutum iri *Cantharus*] id est, poculum quo Silenus est usus, ut dicitur in Buc. Virg. *Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ* Cantharus ergò sc. *levis*, quia exhaustus. *Parvulus labor est ferre omnia*] cibi & potûs repositoria, *Serò*] id est, vesperi; & *grave pondus, sed utile* est ea *omnia ferre manè, Ipse.*] scilicet ego, *ducam pecus*] .i. gregem nostrum.

ECLOGA VIII.

De religione rusticorum, inscripta RELIGIO.

JOANN. MURMELII argumentum.

Ille canit montes, rura hic campestria: Nymphæ
Polluci visæ laudes & festa canuntur.

Candidus & Alphus.

HOrrida solstitio tellus sitit, Alphe, reverso:
Ad solitos montes, ubi ros in gramine, & æstus
Mitior, hæc armenta monet deducere tempus.

Alph.

Alph. *Aereos montes, & summa cacumina longè*
Prospicio; quid sint montes (tibi vera fatebor)
Nescio: semper enim campestria rura, lacúsque
Incolui. Montanus ager quâ fruge redundat!
Cand. *O rude & illepidum ingenium! prope flumina semper*
Versatus, fulicæ in morem, limosa per arva,
Sunt ubi ranarum, culicum, pulicum, cimicúmque
Lustra inter salices, ulvas, viridésque papyros,
Videre audes, & nauci pendere montes,
Unde fluunt amnes, templis ubi tanta locandis
Marmora cæduntur, fulgens ubi nascitur aurum?
Quæ parit antennas tellus? medicamen ab herbis,
Dic, quibus est nisi montanis? De vertice Baldi
Sæpe melampodion legi: medicina capellis
Nulla magis præsens: quondam Valsasinus Ægon
Tradidit hoc, dum vere sues castraret, & agnos;
Tradidit, & dixit, Solus medicamen habeto.
Dic, Ubi castaneæ plures? ubi copia major
Glandis? in excelsis fontes & pascua vidi
Montibus, artocreas, & pingue polenta comedi.
Sunt populi fortes illic, robusta juventus,
Lata pedes, callosa humeros, nervosa lacertos,
Hispida, dura manus, moli indefessa ferendæ.
Torrida solstitio tellus sitit:] In hac ecloga, quæ inscribitur *De religione rusticorum*, habentur primò laudes montium, quas Candidus, nactus occasionem ex calore solstitiali, quo urgente montes petere suadet, accumulat, non immemor (si rectè sentio) Carmeli sui, quem incœpere jam animo constituerat, & cujus laudes prosequi intendit. *Solstitio*] scilicet æstivali, non brumali. Est enim duplex; Alterum quo sol stare dicitur, quòd altiùs assurgere in epicylo suo nequit; alterum, quia profundiùs descendere non potest, ut in bruma. *Ad solitos*] scilicet Candido, & gregi ejus. Nam Alphus montes ignorat. Ordo est, *Tempus monet deducere* (Dicerem *perducere* ut *producere*: nam *deducere in altum*, inusitatum est) *et armenta ad montes solitos, ubi ros est in gramine, & æstus mitior*] id est, temperatior; quia in summis montibus

montibus tempore æstivo frigus opacum est. *Montanus aër quâ fruge redundat?*] Ex hac quæstione nanciscitur occasionem montium describendorum. *O rude ingenium? versatus*] Constructio ad rem respiciens, non ad vocem, sicut apud Comicum, *Scelus, qui me perdidit. Publicum*] primam communem habet hæc vox. *Cimicum*] Cimices sunt vermes fœtidi, parietibus & lectis inhærentes; &, ubicunque vapor est aquarum, frequentes ut culices, pulices, muscæ, & id genus bestiolæ. *Lustra*] potiùs ferarum sunt. *Inter salices*] quæ in locis humidis nascuntur. *Ulvas*] id est, herbas palustres; & *papyros*] id est, arundines quæ in Ægypto tantæ nascuntur, ut ex singulis internodiis faciant naviculas. Habent autem membranam tenuem, in qua olim scriptitabant. Unde nunc abutuntur vocabulo, *papyrum* pro chartis dicentes. *Et nauci pendere*] id est, non pluris facere, quàm nauci: quod aut putamen est nucis, ut Priscianus & Tortellius sentiunt; aut granum fabæ cùm se aperit, ut Servius vult; aut, ut nonnulli, mucor nucis priusquam condensatur in nucleum. Ponitur autem pro nihilo, aut re minimi pretii & valoris. *Unde fluunt amnes*] quia ferè in montibus ortum habent. *Ubi tanta marmora cæduntur locandis*] id est, constituendis templis, id est, ad constituenda templa. *Antennas*] id est, malos transversos. *Sæpe melampodion*] Melampodion genus nigri hellebori. à Melampode quodam, qui eo uti in divinationibus solebat. Dictum autem à pastore ejusdem nominis, qui primus hanc herbam invenisse dicitur, dum capras eo purgari animadvertit, datòque earum lacte furentes Prœtidas sanari. Unde Maro dicit Georg. 4. *Inventæque nocint artes: cessêre magistri Phillyrides Chiron, Amithaoniúsque Melampus.* Intrpretatur autem Melampus *nigri pedis*. Dicitur enim Græcè μέλας nigrum, & πὺς pes. Fuit & alius *Mantis*, id est, vates insignis. *Medicina capellis. Nulla magis præsens*] id est, præsentiùs, & citiùs sanans. *Quondam Valsanius Ægon*] Nè contra decorum medicinæ peritus censeatur, dicit se accepisse ab Ægone, quem Valsasinus à loco nominat. *Dic, Ubi castaneæ plures?*] videlicet, quàm

Cimex.
Lustra.
Ulva.
Papyrus.
Nauci pendere.
Antennæ.
Melampodion.
Melampus.
Mantis.

in montibus; quasi dicat, nusquam. *Artocreas*] .i. panem cui caro includitur. *Pastillum* vulgò vocant ἄρτος enim dicitur panis, & κρέας caro. *Lata pedes*] id est, habens latos pedes. *Callosa humeros*] id est, habens humeros callosos ex labore, aut pulposos. *Nervosa lacertos*] i. habens lacertos nervosos. *Hispida*] .i pilosa. *Moli ferendæ*] id est, *ad molem ferendam*] id est, quodvis onus portandum. *indefessa*] id est, indefatigabilis.

Artocreas. *Pastillus.* *Hispidus.*

Vallibus ex illis, operæ ut navalia curet,
Confluet huc: nullum est hominum genus aptius urbi.
Sive velis castrare pecus, seu scindere fagos,
Sive fimum ferre è stabulis, haurire cloacas,
Latrinas curare, viámque aperire coactis
Sordibus, & scalis puteos discendere in altos:
Ingenio callent, & duro robore pollent.
Sed quid opus multis? Subeunt opus omne: popinis
Inservire focos lignis cumulare, verúque
Artifici versare manu, dare libera fumo
Spiramenta, boum ventres ad flumina ferre,
Verrere humum immundam scopis dedissima gens est.
Quódque magis miror semper sub pondere currunt:
Cotibus in duris oriuntur & ardua vivunt
Per juga, cum capreis habitant spelæa ferarum.
Adde quòd in cœlum brevis est è montibus altis
Transitus; erectum caput ut quæ ad nubila tollunt;
Nubila transcendunt aliqui; puto, sydera tangunt;
Esse locum memorant, ubi surgit ab æquore Titan,
Qui (nisi dedidici) contingit vertice Lunam,
Et vixisse illîc hominem, sed postea abactum
Improbitate gulæ, quòd scilicet omnia poma
Manderet, & magno servaret nulla Tonanti.
Hinc divi, sanctíque patres in montibus altis
Delegêre domos tacitas: Carthusia testis,
Carmelus Garganus, Athos, Laureta, Laverna,
Et Sina, & Soractis apex, umbrosáque vallis,
Et juga Nursini fato senis inclyta, & altis
Abietibus turrita caput Camaldula sanctum.
Cætera prætereo: nec enim sermonibus istis

Omnia

Omnia complecti ſtatuo. Montana frequentant
Culmina cœlicolæ: ſedanæas, & mergus, & anſer,
Ibis, onocrotalus, milvi, fulicæq́, paludes.

Vallibus ex illis] i. inter montes ſitis; aut loquitur de planitie, quæ eſt in montibus. Enumerat autem ſordida miniſteria, ad quæ ferè aptiores ſunt in montibus orti, ſicut ad omnem laborem. Unde Juven. Sat. 3 *Et illud monte-num poſitis audiret vulgus aratris.* Poſſet tamen videri loqui de natis in planitie, & in convallibus: ut illis det honeſta miniſteria, his ſordidiora. Sed de his, qui in montibus naſcuntur, totus eſt ſermo; quia dicit, *Cotibus in duris oriuntur*] Credam de illis loqui, qui in Franciam veniunt purgaturi cloacas & fumaria, idque quaſi Satyrico morſu, ut neſcias an laudet, an verius irrideat eos, niſi quia ruſticè dat partes laudandi, cui etiam vile miniſterium, dum ſtrenuè fit, laudabile videtur. Ex illis igitur vallibus, quæ ſunt ſub vertice montium, inter montes tamen, *Confluit huc*] .i. ad hæc plana loca, ſubauditur, ex ſuperioribus, *robuſta juventus; ut curet opera navalia*] id eſt, nauticum expleat munus. *Caſtrare*] .i. emaſculare aut excolare; *ſcindere*] .i incidere, & amputare *fagos*] arbores glandiferas; à φάγειν, .i. comedendo dictas. Non aurem intelligo ut toreumata faciant aut cœlaturas, ad quas fagus apta, unde eſt, *Tibi poſcula ponam Fagina, cœlatum divini opus Alcimedontis.* Cloacæ ſunt cryptæ ſubterraneæ, per quas ſordes in fluvium demittuntur. *Sordibus coactis*] .i. congregatis & compactis, ut æquæductus claudantur. *In altos pecoris*] eorum purgandi gratiâ. *Popinis*] .i. culinis, *Dare libera fumo Spiramenta*] id eſt, purgare fumaria; vulgus caminos vocat. *Ventres ad flumina ferre*] aut ſordes animalium, aut inteſtina pecorum mactatorum. *Semper ſub pondere currunt*] quod in vallibus ortis non congruit, & multò minùs quod ſequitur. *Cotibus in duris oriuntur*] id eſt, inter cautes, & ſaxa aſpera. *Speleæ*] id eſt, ſpelunca, ſed Græcum eſt. *Adde quod in cœlum*] id ſcommate notaret, aut ruſticâ ſimplicitate; quaſi verò animæ ſpatio feruntur in cœlum. *Nubila tranſcendunt aliqui*] Athos enim eſt ultra mediam regionem aëris, uſque adeò ut in eo neque

Cloacæ.

Popinæ.

Speleæ.

neque nubes, neque venti ſint, ſed cineres ex ſacrificiis derelicti reperiantur, anno peracto, indiſperſi. *Eſſe locum memorant*] ſcilicet paradiſum terreſtrem, quem quidam ſub lunari globo ponunt. *Quòd ſcilicet omnia poma*] id quoq; paſtorali joco non caret. *Hinc divi ſanctiq; patres*] Hoc videtur principaliter intendiſſe, ut tandem Carmelum laudet. *Carthuſia*] non longè à Gratianopoli, in Delphinatu, prima domus Carthuſianorum, virorum profectò cœleſtium, quibus, ut ſolidis tibicinibus, Chriſtiana fulcitur religio. *Carmelus*] antiquitate omnes excellens, & obſervatione candidæ religionis cæteris non inferior. *Garganus*] divo Michaëli mons inſignis. *Athos*] mons Thaciæ in confinibus Macedoniæ, miræ altitudinis, in quo eſt Pocidæa religione inſignis, quia cineres in aris derelicti, illic diſturbari negantur. *Laureta*] ubi diva Virgo habet ædem excellentiſſimam, & miraculis ac donariis clariſſimam. *Laverna*] dea quæ à furibus colebatur, cui ædes erat juxtu Lavernalem portam, quæ in Chriſtianum converſa eſt uſum. *Et Sina*] mons eſt (ut dicitur Gal. 4.) in Arabia; ſepulcro divæ Catharinæ religioſus, & Præceptis Moſi datis olim jam illuſtris. *Apex Soractis*] Apollinis obſervatione olim præclarus. Virg. *Summe Deûm, ſancti cuſtos Soractis Apollo.* Nunc quoque, quòd illic ſub Conſtantino nondum converſo delituit Sylveſter Romanorum Pontifex, inſignis, & *vallis* dicitur *umbroſa*, in qua ille delituit. *Et juga Nurſini fato ſenis inclyta*] à Nurſia oppido in montibus poſito. Æneïd. 7. *Et montoſæ miſêre in prælia Nurſæ, Ufens, inſignem famâ, & felicibus armis. Et Camaldula turrita caput ſanctum*] id eſt, habens ſanctum caput *Turritum*] id eſt, quaturribus inſignitum, *abietibus*] quæ arbores in montibus naſcuntur, ſuntque quas *ſapinos* vocant. Eſt autem non longè à Florentia. *Cœlicolæ*] ut Michaël, & cæteri Angeli in Sina auditi. *Anas*] avis immunditiâ aquarum gaudens, *& mergus*] ad limum tendens, *& anſer*] etiam paluvie aquarum paſtus, & *Ibis*] ut Ciconia, cui ſimilis eſt, ſerpentibus nutrita. *Onocrotalus*] etiam obſcœnitatem arguens, nam ab *ὄνος*, quod eſt inquino, deduci videtur. *Milvi*]

Carthuſia. *Carmelus.* *Garganus.* *Athos.* *Laureta.* *Laverna.* *Sina.* *Soractis.* *Onocrotalus.* *Milvus.*

vi] aves rapaces & obscœnis viventes. *Fulicæ*] aves circa littora turpem victum quæritantes. *Paludes*] scilicet frequentant.

Alph. *Inter montanæ tantos regionis honores,*
Cur de messe nihil, nihil est de palmite dictum?
Hæc tamen humanæ duo sustentacula vitæ
Maxima. Monticolæ veniunt è rupibus ad nos
Hordea mercatum torvi, suligine tincti,
Setosi, macie affecti, laceri, ac situosi.
Indigenæ ostendunt, quæ sit natura locorum:
Sed quod montanis de relligionibus inquis,
Rettulit in mentem, quæ de Pollace feruntur.
Quæ dea, si nôsti, visa est? quæ, Candide, nympha?
Dic agè; nam cœptum certamen inutile nobis;
Utilior sermo de relligione tenendus.

Cand. *Galbula, qui solitus pecudes in pascua tecum*
Ducere, te satis hoc potuit docuisse, quod optas.

Alph. *Plura quidem Polluce super narrata: sed ipsam*
Nec docuit nympham, nec me quæsîsse recordor.
Tunc subiit mentem, cùm relligionis oborta est
Mentio, & illarum visa est mihi maxima laudum.

Cand. *Non erat illa Dryas, neque Libethris, nec Oreas:*
Venerat è cœlo superûm regina, Tonantis
Mater, anhelanti pacem latura juventæ.
Huic Tethys, huic alma Ceres famulatur, & ipse
Æolus æquoreis ventos qui frænat in antris.
Hanc Deus, astrorum flammas super, atque volantes
Solis equos, supra fulgentem Cassiopeam
Extulit, & sacram bisseno sydere frontem
Cinxit, & adjacet subter vestigia Lunæ.

Inter montanæ] Objicit Alphus nullam esse mentionem factam de frugibus, quas uberiores in æquore, seu planitie nasci contendit. *De messe*] id est, de frugibus: *de palmite*] id est, vitibus. *Mercatum*] Supinum à *mercor*, id est, emptum. *Torvi*] quia immiti ferè sunt fronte, usquè adeò ut immites dicantur *in cotibus orti*. Unde Maro in Buc. *Nunc scio quid sit Amor; duris in cotibus illum Ismarus aut Rhodope, aut extremi Garamantes, Nec nostri generis puerum,*

puerum, nec ſanguinù edunt. Fuligine] .i. pingui fumo. *Setoſi*] .i. hirſuti. Juven. *Hiſpida membra quidem, & duræ per brachia ſetæ Promittunt atrocem animum.* *Setoſ.* *Situoſi*] Val. la docet, *ſiticuloſi* eſſe in uſu: licenter autem hîc uſurpatur *ſituoſi*; quia per regulam fieret *ſitoſi*. *Indignæ*] indè geniti, hoc eſt, ut hîc accipitur, *incolæ*. *Indignæ.* *Sed quod*] Tendit ad principale, quod eſt, declarare divam Virginem eſſe viſam Polluci, hoc eſt, poëtæ, ejúſque laudes accumulare, & poëtæ in religione vitam paucis ſignificare. *Galbula*] de quo in Polluce ſatis dictum eſt, videtur per diminutionem dici à *Galba*, de quo Juven. *Nec vilis Galba tuliſſet.* *Galbula.* *Polluce ſuper*] i. de Polluce. *Eſt enim Anaſtrophe. Super* autem accipitur cum Ablativo pro *de*, ut Æneïd. 1. *Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Nunc ſubijt mentem*] id eſt, venit in mentem. *Non erat illa Dryas*] i. Dea arborum, & præcipuè quercuum, ut diximus; *Dryas.* *Neque Libethris*] id eſt, una Muſarum, quæ Libethrum incolunt; *Libethris.* *nec Oreas*] id eſt, dea montium. Nam ὄρος mons dicitur. *Orcas.* *Tonantis*] id eſt, veri Jovis, cujus eſt tonare; hoc eſt, Jeſu Chriſti filii Dei. *Mater*] ſcil Maria. *Iuventæ anhelanti*] id eſt, laboranti in periculo vitæ. *Pacem*] .i. tranquillitatem mentis. *Tethys*] id eſt, magna dea maris, uxor Oceani; facítque Tethyos in Genitivo, & utramq; producere poteſt, ut in Georgicis; *Teq́, ſibi generum Tethys emat omnibus undis.* *Tethys.* *Ceres*] dea frugum dicta, regina Siciliæ. *Alma*] quia nos ſuo *Ceres.* invento alit. *Et ipſe Æolus*] rex ventorum dictus, quòd *Æolus.* illorum uſum mari fecit, abſciſsâ ſylvâ quæ impedimento erat. *In antris æquoreis*] id eſt, vicinis æquori: Æneïd. 1. *Æoliam venit loca fœta furentibus auſtris, &c. Frænat*] ibidem; *Illa ſe jactet in aula Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet.* *Deus extulit hanc*] ſcilicet divam Virginem, ſuper flammas aſtrorum. Unde canitur, *O gloriosa domina excelſa ſuper ſydera, quia aſſumpta es Maria ad etherium thalamum. Atque volantes*] .i. pernicies: *equos ſolis*] quos quatuor Ovid. in principio 2. Metam. ponit, ut alibi diximus. *Supra fulgentem Caſſiopeam*] quæ eſt *Caſſiopea.* in circulo arctico; effigies tamen corporis ad æſtivum circulum pervenit, quem capite & dextrâ manu tangit, quam

quam propè mediam dividit circulus lacteus, non longè à Cephei circulo locatam, ubi occidit cum *Scorpione*, exoritur cum *Sagittario*. Hanc Euripides, & Sophocles, & alii multi scripserunt gloriatam olim fuisse, quòd Nereïdas corporis pulchritudine superaret, propter quod in siliquastro conspicitur sedens, & vertente se mundo resupinato capite ferri videtur. *Bissenos videre*] ut Apocalyps. 12. *Mulier amicta sole; & luna sub pedibus ejus.*

Alph. *Candide, mira canis, nullis pastoribus unquam*
Cognita. Quid Tethys? quid fulgens Cassiopea?
Æolus æquoreis ventos quis frænat in antris?
Qui sunt solis equi? magna atque ignota recenses.

Cand. *Sydera sunt partim, partim sunt nomina prisca.*
Omnia quæ Pollux mihi cùm narrâsset, in ædem
Duxit, &, Ista sacer paries, ait, omnia monstrat.
Pictum erat pariès signis, & imagine multâ.
Omnia non memini; mens est mihi debilis: ista
Vix tenui, dum sæpe animo volvo, atque revolvo.
Sæpe recordari, medicamine fortius omni.
Ista potest nigro depellere nubila cælo;
Ista potest siccis fluvios dare frugibus imbres,
Cùm volet; ista novos duris emittere campis,
Cùm volet; emissos poterit restringere fontes.
Qui modò sunt steriles, & nudi gramine campi,
Si volet, in pingues poterit convertere glebas.
Frigida Saturni cùm sydera suscipit atro
Scorpius hospitio, non auferet hordea grando,
Nec domus ardebit; Nam tunc hæc omnia cœlum
Dicitur iratis in terram effundere ab astris.
Si volet, hæc nobis custodiet omnia virgo.
Si favet hæc nobis, complebunt horrea messes,
Adjicietq; gregi semper fœtura gemellos
Si pecus infelix erit, & sine vellere, solo
Ipsa potest nutu dare lac, dare vellera, & agnos,
Et curare greges, omnemq; avertere morbum.
Nil opus est modò Pana sequi, neque cætera ruris
Numina, quæ veteres frustra coluisse feruntur.

Vidi ego circum aram nymphæ pendere capellas,
Plaustra, boves, & oves; hîc Iani vidimus bircum.
Et memini inscripam versu hoc legisse tabellam,
VOTUM pro salvo Iano breve reddidit hirco.

Candide, mira canis] Nè contra decorum majora, quàm quæ pastoribus conveniant, ecciniſſe putetur, castigat poëta, dicens se à Polluce didicisse. *Sydera sunt partim*] ut Cassiopea. *Ille sacer paries*] scilicet qui erat in æde sacra. *Sæpe recordari*] subaudi *est*, *fortius omni medicamine*. *Fluvios imbres*] i. effluentes & abundantes. *Novos fontes emittere*] quod usu veniſſe varia loca prædicant. *Frigida Saturni*] id enim prognosticon est futuræ *calamitatis*] id est, culmorum per grandinem dejectionis. Unde dicit Maro Georg. 1. *Hoc metuens cœli menses & sydera serva, Frigida Saturni sese quò stella receptet.* Quia, ut autor noster interpretatur, dum in *Scorpium* venit, grandinem generat Saturni Sydus; sed divâ Virgine intercedente, *non auferet hordea grando, Nec domus ardebit*] i. est, comburetur fulmine. *Fœtura*] id est, fœcunda productio fœtûs. Maro: *Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.* *Fœtura.*
Adjiciet] scilicet, ad gregem. *Gemellos*] id est, geminos fœtus. *Si pecus infœlix*] id est, morbidum & miserabile fuerit: bene autem convertit sermonem ad rem pastoralem. *Solo nutu*] solo indicio capitis. *Pana*] Deum pastorum. De quo Maro, *Pan curat oves, oviumque magistros.* *Pana.* *Cætera numina*] ut *Palem*, *Apollinem*, *Faunos*, *Sylvanos*, *Ægipanas*, *Satyros*, *Cererem*, *Bacchum*, &c. *Nymphæ*] id est, divæ Virginis, æterni Patris sponsæ. *Capellas*] id est, capras cereas. *Hircum Iani*] id est, quem Janus putârat amissum, cùm à puero in vepribus alligatus esset, ut priùs vidimus: Est autem artificiosè hoc dictum. Nam sic priùs dictam veram historiam asserit. Erat autem *bircus* cereus, aut depictus, ut patet ex carmine. Moris est autem Italorum, in tabellis votivis depingere casus suos, & miraculosas liberationes aut recuperationes. Unde & Amasius poëta,

Nunc Dea, nunc succurre mihi: Te posse mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Dumq; ea perlegerem, Pollux hæc carmine supplex,
Ante aram genibus positis in marmore, dixit:
O Dea, quæ servas urbes, & rura, precamur
Nè Padus exundet, nè strix nocturna per umbras
Haureat infantes, nec eant per compita larvæ.
Diva, fave agricolis: talpas occide, malignam
Aggeribus pestem: gelidis sata læta pruinis,
Quando bruma venit, conspergere, diva, memento;
Nè tineæ rodant anno frumenta sequenti.
A Boreæ flatu pingues defende mariscas,
A gruis ore fabas, & ab anseris arma palustri,
A serpente boves, à vulpe & fure cohortem,
A brucho erucas, à bruma & grandine vites,
A vi & fraude lupi pecus, à rubigine fruges,
A rabie catulos, à flamma & fulmine villas,
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris, pigris, (Heu! cætera nescit
Mens oblita sequi; numerus me in verba reduxit
Sæpius: in numerum redeus, oblivia forsan
Mente abigam; retro gradior, numerumq; recurro)
A murum insidiis petasonem, à milite pernas,
A campe, & pigris viridis limacibus hortos,
(Alphe vidén' quæ vis numeri? jam cætera cerno)
A tonitru reboante calos, à frigore fætas,
A gravibus vitulos æstris, à gutture porcos
Anginoso: operas pubes ne rustica perdat,
Adsis ô Dea; nec lædant examina fuci,
Neu milium furentur aves, neu vellera sentes
Succida, nec lappas apprendat lana sequentes.
Diva gubernatrix hominum, custodia vatum,
Diva laborantum requies, medicina dolentum,
Et tutela gregum, nostris, precor, annue votis.
Talibus orabat Pollux. Ego postibus hærens,
In baculum pede porrecto recitata notabam
Altiùs, ac memori condebam singula mente.

Dúmque ea perlegerem] Ostendit Pollucem in religione memorem pastorum, atque orare pro rerum rusticarum conservatione: Unde carmen ejus deprecatorium recenset.

ſet. *Perlegerem*] ſcilicet oculis, non ore. Nam (ut dixi) picturæ ſunt indoctorum libri. *Ea*] ſcilicet, quæ depicta dixit: *in marmore*] ſuper marmor pavimentitium. *Nè Padus exundet*] quia ſæpe, ut Maro dicit, *Fluviorum rex Eridanus, campóſque per omnes Cum ſtabulis armenta trahit. Nè ſtrix nocturna*] id ex ruſticorum ſuperſtitione, qui putant ſtriges & lamias noctu volare, quæ infantes auferant edendos: quod fictum eſt ad terrorem puerorum nè noctu vagentur. Autor eſt Porphyrio, ad illud Horatii in arte Poëtica; *Lamiæ*

Nè quodcunque velit, poſcat ſibi fabula credi,
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Perottus autem dicit de ſtrigibus ſic. Striges non à ſtringendis infantium corporibus, ut quidam falsò exiſtimant, ſed à ſtridore nomen habent: fabuloſumque eſt, quòd eas tradunt ubera infantium labris immulgere. Aves ſunt nocturnæ: Lucan. *Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna querantur.* Conſtat tamen & in maledictis jam eſſe, & etiam apud veteriſſimos fuiſſe, accipique pro maleficis mulieribus, quæ noctu gradientes, infantium corpora ſanguinem ſugendo exhauriunt. Hæc ille. *Strigibus*

Hauriat igitur] id eſt, exhauriat ſanguinem ſugendo: *nec larvæ*] id eſt cacodæmones, ac lemures, hoc eſt, nequam ſpiritus, qui vagari putantur; & dum innocui ſunt, lares dici. *Larvis*

Talpas] appoſitoriè; *malignam peſtem aggeribus*] id eſt cumulis terræ. *Nè tineæ*] ſcil. nivales, aut alii vermiculi, ut limaces, bruchi, tineæ, blattæ. *Mariſcas*] id eſt, ficus. *Anſere paluſtri*] id eſt, indomito, in paludibus verſari ſolito: *à ſerpente boves*] id eſt, quia in alvum immitti ſolent. *Cohortem*] id eſt, gregem: *à brucho*], i. vermiculo, caules, & erucas, quæ ſalaces ſunt herbæ, depaſcere ſolito: *à bruma*] id eſt, brumali frigore: *à rubigine*] infeſtâ pluviâ, quæ rubiginem inducit: *catulos*] i. catellos: *villas*] id eſt, domos in agro: *peta ſonem*] id eſt, anteriora crura ſuum: *à milite*] id eſt, ſtipendiario. Franci arcitenentem Francum appellant: *à campe*] id eſt, vermiculo illo, hortenſes maximè herbas & arborum frondes erodere ſolito: Unde Columella, *Nec ſolùm teneras audent erodere*

Mariſcas
Anſere paluſtri
à ſerpente boves
Cohortem
à bruma
à rubigine
catulos
villas
peta ſonem
à milite
à campe

dere frondes, Implicitus conchæ limax, hirſutáque campe. Fingit autem ruſticum oblitum carminis, ut decorum ſervet. *Quæ vis*] id eſt, virtus, *numeri*] id eſt rhythmi & metri, quia *metra juvant animos*] id eſt, memoriam. Unde ille; *Numeros memini, ſi verba tenerem.* *A tonitru reboante cados*] id eſt, vaſa vinaria, in quibus per vehemens tonitru vina obverti ſolent, & in vappam mutari. *Fœtas*] id eſt, gravidas oves: *æſtris*] quos Latini aſilos vocant. Maro Georg. 3. *Cui nomen aſilo Romanum eſt: æſtrum Graii vertêre vocantes:* vitulos ardente ſole nimiùm excruciant, & in fugam quaſi furentes vertunt. *A gutture anginoſo*] Is enim ſuibus peculiaris eſt morbus: *operas*] .i. labores diurnos. *Fuci*] veſpæ ſunt inutiles apes, aut muſcæ non mellificantes, ſed mella furantes. Unde dicit Maro de apibus, *Ignavum fucos pecus à præſepibus arcent. Examina*] autem ſunt apum ſeu apium fœtura: Juven. *Examénque apium longâ conſederat uvâ.* *Milium*] legumen, ut quidam volunt, à *mille* dictum, quòd *milleſimam* reddat: tamen primam corripit, ut Georg. 1. *& milio venit annua cura.* *Vellera ſuccida*] id eſt, cùm lana nondum lota. *Sentes*] id eſt, ſpinæ & vepres hirſuti. *Lappas*] id eſt, nodulos hirſutos in lappa herba creſcentes. *Memori mente*] ut vero ſimile faciat.

Cadus.
Fœtas.
Oeſtrum.
Anginas.
Operæ.
Fuci.
Examen.
Milium.
Sentes.
Lappa.

Alph. *Candide, Polluci pro ſollicitudine tanta,*
Pro precis officio, pro religione putáſne
Dandum aliquid? Nobis pietate peculia creſcunt.
Can. *Quid ni aliquid dandũm eſt? Opus eſt perſolvere crates*
Alph. *Ruſticus es, crates etenim pro gratibus inquis,*
Cand. *Crates & grates parvo diſcrimine diſtant:*
Dandum aliquid: neu bis detur, ſine paſcha reverti,
Quando ſacerdotes commiſſa piacula ſolvunt.
Alph. *Quid dabimus? (vituli gravis eſt jactura) vel agnum,*
Vel leporem: pietas etiam laudabilis, anſer.
Cand. *Dona docet tempus. Leptres brumalia dona;*
Quandó nive hybernâ currendi erepta facultas.
Anſer ad Autumni finem, nonáſque Calendas
Pertinet: æſtatis, coryli, nova poma, racemi
Munera: lactentes hædi ſunt veris, & agni.

Tum

Tunc si de cordis aliquem conspexeris ægrum,
Ac tenuem, qui nec vendi nec vivere possit,
(Munus erit solenne satis) donabimus agnum.
Ipse mihi, cùm jam regredi post prandia vellem,
Carmina de Nymphæ solennibus eruta fastis
Tradidit, & dixit, Si quando gravabere curis,
Hæc cane: pro mentis medicamine carmen habeto.

Candide, Polluci] Ostendit poëta hoc figmento pastorum animum ad gratitudinem, ut ad eum invitet, non immemor professionis suæ. *Pietate*] id est eleemosynis piè exhibitis: *peculia*] id est, possessionis. *Opus est persolvere crates*] ut risum excitet, facit rusticum *crates* pro *grates* dicere. *Dandum aliquid*; sed *nè bis detur, sine*] id est, permitte pascha reverti. *Piacula*] .i. peccata expiatione digna: *solvunt*] .i. absolvunt. *Jactura*] id est, amissio. *Etiam anser est pietas*] i. eleemosyna laudabilis. *Dona docet tempus*] id est, pro tempore danda sunt dona, quia habent & opsonia sua tempora: Unde *lepores* etiam debent dari in media hyeme, quando nix alta impedit aufugere. *Anser* ad autumnum & Calendas Novembris pertinet. *Coryli*] id est, avellanæ, & *nova poma, & racemi* sunt munera æstatis. *Hædi & agni lactentes*] id est, adhuc lac sugentes, *sunt munera veris*] id est, verni temporis. *De cordis*] id est, fæno autumnali. *Qui nec vendi, &c.* Morem rusticorum satyricè describit, qui donant quod retinere non possunt. *Carmina*] scilicet sequentia, *de Nymphæ solennibus eruta fastis*] id est, Fastorum libris.

Pietas. *Peculia.* *Piacula.* *Coryli.*

Quando Molorcheo Titan descendit ab astro,
Pronus et astrææ jam limina virginis intrat,
Virgine lætetur pubes, & cana senectus:
Transiit ad superos, & Olympica regna petivit.
Ogdoas ut toto jam tertia fluxerit orbe,
Festa dies iterum: natalia virginis aras
Ignibus illustrant, offert nova liba sacerdos.
Libra tedit, noctes properans æquare diebus:
Exultat Picenus ager, vehit Adria puppes
Illyricas, & Chaonias; cum mercibus adsunt
Thusci, Umbri, Veneti, Siculi, Lauretica templa

Cum donis turmatim adeunt, votísque solutis,
In sublime jugum læti ad commercia tendunt.
Et cùm Thessalicas cursu breviore sagittas
Sol subit, & frigent urentibus arva pruinis:
Clausa gynæcei sacris penetralibus, hausit
Corde Deum teto, proprios oblita parentes.
Et cùm semiferi fugiens Chironis ab arcu
Languet, ad hyberni glacialia limina capri:
Induat ornatas & mas & fœmina vestes,
Lætitiáque diem celebrent, quo sevire sacro
Conjugis annosus gravidam pater imbuit alvum.
Illa dies etenim sanctæ primordia Nymphæ
Fecit, & in nostras vetuit descendere sordes.

Quando Molorcheo] Docet quibus temporibus agantur solennia festa divæ virginis: ut festum *Assumptionis* in medio *Augusti*, quando sol derelinquit *Leonem*, & ingreditur *Virginem*. Unde idem in Parthenice Mariana: *Terga feræ Titan Nemeææ extrema tenebat, Fulgentem cratera inter clarámque coronam.* Sequitur autem in hac re opinionem Nigidii, qui hunc *Leonem* tradidit à Luna jussu Junonis in terra Arcadica, & regione Nemeæ educatum, & deinde in exitium Herculis demissum, quem Hercules jussu Eurysthei clavâ quam à Molorcho hospite acceperat, interfecit. Itaque postea clavâ pro gladio, pelle pro scuto usum Herculem fuisse, *Leonem* verò à Junone inter sydera relatum: qui ad occasum spectans, supra caput *Hydræ* constitutus est. *Quando igitur Titan*] id est, sol, descendit pronus, *ab astro Molorcheo*] id est, à *Leone* clavâ Molorchi interempto. Est autem longè petitum epithetum: *Et intrat jam limina virginis Astrææ*] id est, Justitiæ virginis, quæ *Astræa* dicta cælum petiit; sed, ut dicit Ovid. *Ultima cœlestum terras Astræa reliquit.* Tunc scil. *pubes*] .i. juvenes pubescentes, *& senectus cana*] .i. senes canescentes, *lætetur virgine*] sc. Mariâ: quia sc. tunc transiit ad superos, & petivit *regna Olymp*] .i. cœlestia. *Ogdoas*] describit festum Nat. D. Virg. dicens, *Ut*] id est, postquam *tertia Ogdoas*] .i. octava, aut tertius octonarius numerus. Est enim ὀγδοὰς ἄδος numerus oct. quo ter replicato pos-

Ogdoas.

Assum-

Assumptionem, habetur natalis Virginis, *fluxerit jam toto orbe, iterum* (scil. est) *festa dies*] quia *natalia virginis illustrant aras virginis, ignibus*] scilicet luminibus. *Sacerdos offert nova liba*] id est, libamina. *Libra*] scil. signum redit, *properans*] id est, festinans, *æquare noctes diebus*] quia paulò pòst est æquinoctium autumnale. Unde Maro, *Libra die somnique pares ubi fecerit horas. Ager Picenus exultat*] sc. festo solenni. *Adria*] id est, mare Adriaticum, *vehit puppes Illyricas & Chaonias*] id est, Epiroticas, id est, vehentes Illyricos & Chaonas, seu Epirotas Lauretum visentes. *Thusci adsunt cum meritibus*] id est, rebus venalibus. *Umbri, &c*] *In sublime jugum*] ubi ædes est divæ Virginis. *Et cùm Thessalicas*] describit festum *Præsentationis* ejusdem Virginis, quod celebratur, cùm sol subit cursu breviori, quia tunc bruma est, *Sagittas Thessalicas*] i. *Sagittarium* signum, quod Chiron Thessalicus constituere dicitur: quia tunc *Clausa sacris penetralibus*] scil. templi: *Gynæcei*] id est, secreti virginum. Est enim γυναικεῖον (i. *Gynæcium*) locus ubi mulieres versantur ubi *clausa hausit deam toto corde, obita proprios parentes*] quia soli contemplationi divinæ vacabat, *nil terrenum sapiens*. Hoc autem festum celebratur undecimo Calendas Decembris. *Et cùm semiferi fugient Chironis, &c*] Describit festum *Conceptionis* ejusdem divæ Virginis, sequens ordinem Calendarii, non rei gestæ; quia priùs concepta, quàm præsentata fuit. *Et cùm sol fugiens ab arcu Chironis*] scil. Sagittarii, *semiferi*] id est. Centauri. *Centauri* enim sunt populi Thessaliæ, qui primi equos illìc ascenderunt: unde procul visi, crediti sunt umbilico tenus equi. Unde fabula orta, ut infernè equi, supernè homines dicantur. *Languet*] quia parum habet coloris: *ad limina glacialia*] id est, ad ingressum frigidi *capri*] id est, *Capricorni: hyberni*] id est. hyemalis signi, *tum* scilicet *& mas & fœmina induat ornatas vestes*] id est, ornant se, & *celebrent lætitiâ*] scil *cum*, id est, lætentur: *diem quo pater*] scil. Joachim, ut potior est sententia, *annosus*] i. avus, *imbuit semine sacro*] id est, prævento ab originali macula. *Alvum conjugis*] scil. *Annæ gravidæ. Etenim illa dies fecit*

Gynæcium.

Centauri.

primordia] id est, conceptum, *sanctæ Nymphæ*] id est, sponsæ altissimi Patris, *& venuit descendere in nostras sordes*] scilicet originalis peccati, in quod omnes de viri semine nati descenderunt.

Cum volat imbriferâ lampas Phœbea sub urna,
Ad vernos reditura dies, jam proxima veri,
Ite rurus omnes, sacros altaribus ignes,
Thura focis, faculas manibus date, ducite pompam:
Attulit in templum nova dona puerpera virgo.
Quando gregis princeps, aurato vellere fulgens,
Incipiet Zephyris aperire tepentibus annum,
Et dare majores luci quàm noctibus horas,
Aliger occultam redeat paranymphus in ædem,
Et nova miranti referat mandata puellæ:
Festa dies Thuscis populos de collibus omnes
Cogit, & Arnicolas vocat ad Florentia templa.
Tum quoque, sed tenui virgo prius intervallo
Nupsit, & hæc teneris lux est celebranda puellis,
Quando sub extrema Cancri testudine Phœbus
Volvitur, & revehit vicina Canicula morbos,
Thura piam celebrata diem; redit hospita mater
In proprios à matre lares: altaria circum
Primitias Cereris geminæ suspendite matri.
Ista dedit Pollux, vigilans quæ in montibus olim
Fecerat ad pecudum caulas, dum nocte serenâ
Militiam cœli, sparsosque examinet ignes.
His quoque plura dedit: sed carmina plura referri
Non sinet, extremum deponens vespera solem.

Cùm volat] Docet quando celebrandum sit festum *Purificationis*, aut verius *Præsentationis* & *Apparitionis* Christi, quo præsentatus est à diva Virgine in templo. Ordo est, *Cùm lampas Phœbea*] id est, sol, *volat sub urna imbrifera*] id est, sub Aquario adhuc existens. *Reditura ad dies vernos*, qui incipiunt in Martio. *Iam proxima veri*] scilicet existens. *O rurus*] id est, nuptæ *omnes ite, date sacros manibus ignes, date focis thura, date manibus vestris faculas, ducite pompam*] .i. lætas supplicationes, seu processiones: *quia virgo puerpera*] .i. quæ vir-

go permanens puerum peperat, *attulit in templum nova dona*] quia puerum, qui datus est nobis, hoc est, Deum incarnatum, & de Virgine natum: quæ duo maximè sunt nova, nec priùs visa, nec deinceps videnda. *Quando gregis princeps*] Describit festum *Annunciationis*, & *Incarnationis* dominicæ, quod in Martio celebratur, sole existente in principe gregis, id est, Ariete. *Paranymphus*] id est, pronubus Gabriel Archangelus: *aliger*] quia alati pinguntur angeli. *Miranti*] quia turbata est in sermone ejus, Luc. cap. 1. *Nova mandata*] quia *Ecce, concipies in utero, & paries filium. Arnicolas*] id est, Arnum amnem colentes, cujus accolas quidem Fluentinos volunt appellandos; unde non semel pro Florentia Fluentia, & pro Florentinis Fluentini leguntur. Id autem festum Florentini præcipuè celebrant. Non est autem legendum *arvicolæ*, quasi arva colentes: quia illi ubique sunt; *Arnicolæ* in Thuscia tantùm. *Tum quoque*] Tangit festum nuptiarum; quia priùs nupserat. Nam cùm esset desponsata, missus est angelus, &c. *Tenui*] id est, modico: *intervallo*] id est, spatio temporis. Est autem spondaicus versus: *& hæc lux*] scilicet nuptiarum: *puellis teneris*] nubere sperantibus. *Quando sub extrema Cancri*] Disertè docet festum, quod visitationis nomine celebratur sexto nonas Julias, potiùs dicendum reversionis: quia statim, ut concepit, abiit cum festinatione in montana, & mansit illic menses tres, usque post nativitatem divi Joannis præcursoris Domini. *Quando igitur Phœbus*] id est sol, volvitur *sub extrema testudine Cancri*] id est, extremâ parte, quæ testudinata videtur: *& Canicula*] scilicet cælestis. *Vicina*] id est, mox oritura, revehit morbos, *celebrate diem piam*] .i. pii officii thure: *quia mater*] id est, prægnans virgo, quæ etiam ab Elisabetha Mater vocata est, quia dixit, *Unde mihi hoc, ut mater Domini mei, &c.* quod de ea potiùs quàm de alia prægnante dicitur: quia per eum quem gestabat certa erat etiam partu futura mater. *Hospita*] scilicet Maria, redit *à matre*] scil. Joannis *in proprios lares*] .i suas ædes: *suspendite* ergò *circum altaria geminæ matri*] scil. Mariæ & Elisabethæ: qui à quibusdam vocatur festum Elisabethæ.

Paranymphus.

Arnicolæ.

Pri-

Primitias Cereris] id est, novas fruges, quæ nunc maturæ sunt. *Ista dedit Pollux, &c. dum examinat ignes*] id est, dum virtutem scrutatur astrorum. *Vespera*] id est, *vesperus*, aut *vesper*, aut *hesperus*, & *vesperugo*, stella illa vespertina quæ manè *Lucifer* dicitur.

ECLOGA IX.

De moribus curiæ Romanæ post religionis ingressum edita, inscriptáque,

FALCO.

JOANN. MVRMELII argumentum.

Faustulus expertus Romani frigida tractûs
Pascua, pastorum mores exponit iniquos.

Faustulus & Candidus.

CAndide, quo casu patriis procul actus ab oris
Hæc in rura venis? hîc pascua nulla, nec amnes,
Nec liquidi fontes, nec ovilia tuta, nec umbræ:
Et tamen assiduos gregis hæc pascuntur in usus.

Cand. *Faustule, me noster Coridon, qui plurima quondam*
His armenta locis habuit, magnámque peculî
Congeriem fecit pecori, me credere adegit
Esse salutares istis in montibus herbas.
At postquam segnes agros, & inertia saxa
Vidimus, & siccis arentem fontibus undam,
Pœnituit longæq; viæ, patriæq; relictæ.

Faust. *Postquam te incolumem saltus intrare Latinos*
Contigit, antiqui potes hæc mea tecta subire
Iure sodalitii; sunt hîc mihi pauperis agri
Iugera pauca, meæ vix sufficientia vitæ.
Quicquid id est, commune puta. Tibi forsitan ulla
Prospera sors aderit: fortuna simillima vento est:
Cariceæ succede casæ, dum præterit æstus.
Dam grex in gelida procumbens ruminat umbra,
Pone pedum, discumbe parûm; recreabere potu:
Potu opus est; potu iste gravis compescitur æstus:

Pocula

Pocula prende ; fluit melius post pocula sermo.
Cand. *Pocula quis tantâ demens æstate recuset?*
Faust. *Vina sitim minuunt, animique doloribus obstant ;*
Vina ut amicitias, vires ità corporis augent.
Cand. *Hæc parit ora bonos (si patria vina) racemos.*
Faust. *Funde iterum : Potare semel, gustare. Secundus*
Colluit os potus. Calefecta refrigerat ora
Tertius. Arma siti bellumque indicere quartus
Aggreditur. Quintus pugnat. Victoria sexti est.
Septimus (Oenophili sentis hæc doctrina) triumphat.

Candide] Inscribitur hæc ecloga *Falco*, quòd composita est in gratiam Falconis Simbaldi patricii Romani, Protonotarii, Apostolicique fisci custodis, de quo in epigrammatis mentio frequens : éstque de moribus curiæ Romanæ. Inducitur autem *Candidus* persuasus à Coridone cum pecore Romam proficisci, relictis patriis pascuis : cujus incæpti eum serò pœnitet. Occasione cujus multa dicuntur in detestationem avaritiæ Romanæ curiæ. *Hæc in ruta*] id est, Romana : Prætermbo enim quæ nota sunt. *Iure antiqui sodalitii*] id est, sodalitatis, & hospitalitatis. *Fortuna similima vento est*] id est, maximè incerta, & inconstans. *Caricea casa*] id est, tecta carice, quæ est herba acuta : Maro ; Et *carice pastus acutâ*. *Pone*] id est, repone, aut depone, ut quiescas. *Pedum*] id est, virgam pastoralem, quâ pedes ovium capiunt, & dirigunt : Invitat autem ad potandum ; nec abnuit *Candidus* : ut siqua petulantiùs in curiam Romanam dicta sint, à potis dicta censeantur. *Animique doloribus obstant*] Unde *Bacchus, Lyæus*, quòd curas solvat, & *Liber*, quòd ab eis liberet, dictus est. *Vina ut amicitias*] quia compotando trahitur magna familiaritas. Comicus : *Quia compotrix ejus est.* Solomon & Cicero comparant vina & amicitias in hoc, quòd utraque, quò veteriora, eò meliora putentur. *Hæc ora*] id est, regio, parit bonos racemos, *si* hæc *vina* sint *patria*] id est, in hac patria nata. Unde *Faustulus*, potui magis quàm verbis intentus, inquit, *Funde iterum*] quia *Potare semel*, est *gustare*] id est, pit stare duntaxat. *Secundus potus*] id est, haustus, *colluit*] id est, irrigat penitus os. *Tertius*

resti-

refrigerat ora calefacta. Quartus aggreditur indicere siti adhuc prædominanti *bellum. Quintus pugnat. Victoria est sexti*] scilicet *haustus. Septimus triumphat*] scilicet de siti. Hæc doctrina est senis *Oenophili*] id est, amatoris vini; ut priùs docuimus.

Cand. *Res est consiliis secura fidelibus uti:*
Utile doctrinis præbere senilibus aures.
Victa sitis: mens ægra manet, curæq; supersum.

Faust. *Ut sedata sitis, sic mens sedabitur ægra:*
Funde merum; bibe: Cardiaco medicina dolori hæc.
Utitur ad curas isto medicamine Roma.

Cand. *Omne opus, atque labor vult intervalla: quiescat*
Obba parùm; contra muscas impone tabellam.
Non madet imbre dies, nec habet nox humida rorem,
Crescere nec duris possunt in cotibus herbæ:
Importuna fames, labor improbus, aëris ardor
Confecêre gregem macie: vix debile corpus
Spiritus æger agit; vacuâ cute porrigit ossa
Clunis, & exilia cava contrahit ilia venter.
Hic aries, qui fronte lupos cornúque petebat,
Nunc ove debilior, pavidóque fugacior agno est.
Hæc mihi (sed nimiùm me ardentia vota ferebant)
Omnia divino prædixerat omine cornix:
Vix egressus eram limen, cùm tristia portans
Auguria, à dextra venit, tegetíque sinistræ
Culmine consedit, pressóq; minaciter ore
Vociferans, iter auspicio prohibebat aperto.
Heu pecus infelix, quod lacte & prole solebas
Affluere, in nostris licuit dum pascere campis!
Gramina dum quæris, succi plus perdis eundo,
Quàm referas pastu. Simul hîc tabescimus ambo:
Tu tenui victu, curis ego victus amaris.

Res est consiliis] Graphicè docet, quid curæ valeant. Quia *victa sitis*] sc. est, sed *mens ægra manet, curæq; supersunt.* Ad quod Faustulus, *Ut sedata sitis* est, *sic mens sedabitur ægra. Cardiaco medicina dolori hæc*] Hæc medicina, sc. frequens potus, est medicina dolori *cardiaco*] i. cordis, quem qui patiuntur, nimiùm sitiunt. Unde Juven. *Cardia-*

Cardiacus dolor.

co

co nunquam cyathum missurus amico. Dicitur autem ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, quod Græcè dicitur *cor. Quiescat obba*] id est, lagena lato fundo. Unde à Persio dicitur *sessilis obba. Impone tabellam contra muscas*] Tege, nè à muscis inquinetur. *Importuna fames*] quæ importuna est de via sessis. *Labor improbus*] id est, assiduus, & ità improbandus Maro: *Labor omnia vincit Improbus. Et aëris ardor Confecêre gregem macie*] id est, emaceraverunt: sed plus est *confici macie*, quàm *emacerari*: quia quod *conficitur*, deficit. *Venter exilis*] quia vacuus. *Divino omine*] .i. à diis portento, aut divinandi vim habente Maro: *Sæpe malum hoc nobis, si mens non læva fuisset, De cælo tactas memini prædicere quercus: Sæpe sinistra cavâ prædixit ab ilice cornix. A dextra venit*] Cicero tamen lib. 1. de divin. scribit *corvum* à dextra, à sinistra *cornicem* facere ratum. Unde hîc potius videtur dicendum, *à læva:* verùm addit, *tegetisq, sinistræ Culmine consedit*] ubi sc. visa est. *Teges.* Et quia sola, infausti est augurii, ut Plin. docet. *Teges*] dicitur tugurium. *Vocifer erans*] Est enim infelicis garrulitatis avis. *Auspicio aperto*] .i. manifesto. *Prohibebat iter*] id est, profectionem. *In nostris*] sc. Mantuanis. *Quàm refertas pastu*] .i. è pascendo; est enim Nomen. *Simul hîc tabescimus ambo: Tu*] scilicet infelix pecus, *tabescis* scilicet tenui victu, id est, penuriâ victûs, & inediâ: *Ego*] scilicet *tabesco*, victus curis amaris.

O nostræ regionis opes! ô florida prata!
O campi virides! ô pascua læta, feráxque
Et nunquam sine fruge solum, currentia passim
Flumina per villas, rivi per rura, per hortos!
Hinc pecus, Hinc agri pingues, subsydere Cancri,
Cùm tritura sonat passim, cùm Iulius ardet,
Arva virent, textæ lento de vimine sepes
Poma ferunt, redolent ipsis in vepribus herbæ.
O nemorum dulces umbræ, mollesque susurri,
Quos tecum memini gelidis carpsisse sub umbris,
Turturis ad gemitus, ad hirundinis ac Philomelæ
Carmina, cùm primis resonant arbusta cicadis!
Aura strepens foliis nemorum veniebat ab Euro,

Et

Et baccata ſuper tendebat brachia cornus.
Ipſe ſolo recubans pecudes geſtire videbam,
Atque alacres teneris luſtari cornibus agnos.
Poſt ſomnos, per gramen humi nunc ore ſupino,
Aut flatu implebam calamos, aut voce canebam:
Pectore nunc prono rutilantia fraga legebam.
Fauſt. *Vivere tum felix poteras, dicíq; beatus:*
Sed bona, quód nondum fueras expertus acerbam,
Vilis erat tibi, téque ideo fortuna reliquit.
Quando iterum veniet, (veniet ſi forſitan unquam)
Sicut capreolis ſurſum nitentibus hærent
Stipitibus vites, ſtringúntque tenaciter ulmos;
Sic illam tu prende manu, neu deſere prenſam:
It, redit, effigiem mutat, nec imagine conſtat,
Par Laviis, quas nocte ferunt errare per umbras.
Mobilis ut facies; ità ment deludere gaudens,
Quod dederat, tollit: penſi nihil; omnia caſu.
Qui nimiùm metuunt ſapiúntve, repellit, & odit.

O noſtræ] Continua ſunt verba *Candidi*. Nam Fauſtulus ſe Latinum ſignificavit, atque in ſua patria eſſe. O nnia autem uſque adeò facilia ſunt, ut vel minima expoſitio videatur inanis: nihil tamen eſt abjectiùs dictum quàm huic ſtylo congruat. *Arva virent*] Virgilius; *Ut quantum longis carpent armenta diebus, Exiguus tantum gelidâ roret nocte reponat. Sepes poma ferunt*] Miram narrat fertilitatem, ſed non raram Italiæ, ubi in unis hortis, poma, vitem, fruges, & legumina non ſemel uno anno colligas. *Redolent ipſis in vepribus herbæ*] Id quoque verum eſt; quia roſæ naſcuntur. *Molléſque ſuſurri*] ſcil. fontium, & aquæ. Maro: *Sæpe levi ſomnum ſuadebat inire ſuſurro.* Eſt autem *ſuſurrus*, raucum & lene murmur. *Gelidis ſub umbris*] Idem: *Hic inter flumina nota, Et fontes ſacros frigus captabis opacum. Turturis ad gemitus*] quia ejus cantus eſt gemitus. Idem: *Nec gemere æria ceſſabit turtur ab ulmo. Ad hirundinis ac Philomelæ carmina:* Hæ enim aviculæ dulciter canunt. Maro: *Hinc alta ſub rupe canit frondator ad auras:* quod de Philomela intelligi poſſe docet Servius. *Cùm primis*] Idem: *Sole ſub ardente reſonant*

Suſurrus.

resonant arbusta cicadis. Ab Euro] id est, oriente. *Cornus baccata* aut *brachia baccata*] id est, baccis ornata, hoc est, cornis. Idem : *Victum infelicem baccas, lapidosáque corna Dant rami.* Et in eodem 3. Æneïd. *Baccatámque jugis Naxon. Solo recubans*] Idem : *Recubans sub tegmine fagi. Gestire*] id est, gestu alacritatem prodere, aut voce. Idem : *Nec calamis solùm æquipares, sed voce magistrum. Rutilantia*] quia matura. *Fraga legebam*] Idem : *Qui legitis flores, & humi nascentia fraga. Vivere tum felix poteras, dicíque beatus :* sed *bona fortuna* erat tibi tamen vilis, quod nondum lucras expertus *acerbam,* Id vero verius est: Unde dici solet, *Dulcia non meruit, qui non gustavit amara.* Et sic, *Dulcia non sapiunt, cui non gustantur amara.* Et ideo, quia despecta tibi fuit fortuna *reliquit te*] Id quoque moraliter: quo suadet præsenti uti fortunâ; quia multis dilatio nocuit. Unde Lucan. *Tolle moras : nocuit semper differre paratis. Quando iterum venis*] scilicet fortuna. *Veniet si forsitan unquam*] Bona *Parentheſis* : quâ incertitudinem fortunæ significat. *Sicut vites hærent stipitibus*] id est, palis, hoc est, ad palos. *Capreolis*] id est chordalis quibusdam ad hoc natis. *Nitentibus*] i. tendentibus sursum. *Sic prende manu*] illam, scilicet fortunam : *neu,* id est, néve *desere prensam*] .i. semel comprehensam *Fortuna it & redit, & mutat effigiem, nec constat imagine*] .i. nec servat semper eandem imaginem; *Par*] id est, similis, *Lamiis*] id est, mulieribus, quæ se transfigurare dicuntur : *Pensi*] .i. excogitati & deliberati *nihil,* scilicet, *habens. Omnia casu*] scilicet faciens : *repellit, & odit, Qui nimiùm metuunt*] Unde dictum à Marone, *Audaces fortuna juvat :* aut ut alii legunt, *Audentes. Ve*] pro *vel: qui nimium sapiunt*] quia, ut Philosophus docet, quanto plus est sapientiæ, tanto minus fortunæ : quia sapientes sunt prudentes, omnia prospicientes priusquam eveniant, & ità pauca eis à casu & fortuna obveniunt. *Baccatus.* *Capreolus.*

Cand. *Delicias patrii quoties reminiscimur agri,*
Ferre tot ærumnas animo non possumus æquo.
Sed quò mente feror? Casu afflictatus acerbo,

Unde

Unde magis crucier, felicia tempora volvo.
Maja adest; florent vites, humilesque geniſtæ,
Jam ſpicata ſeges, malus jam punica multo
Flore rubet, redolens ſepes albente ſabuco
In patria, per rura Padi, per paſcua Minoî:
Hîc verò nec dum incipiunt pubeſcere montes,
Quòd ſi vere ſolum torpet: Quid frigora brumæ,
Solſtitiúmque feret, gelidis cùm terra pruinis
Albicat, & rabido cùm cœlum incanduit æſtu?
Sunt tamen hîc armenta, quibus cutis uvida, cervix
Non ſignata jugis gemino frons ardua cornu,
Luxuriánſque toris pectus: niſi pabula carpant,
Non erit hac tantâ humectum pinguedine corpus.

Fauſt. *Hæc armenta quibus caput à tellure levatur*
Altiùs, & cui ſunt longa internodia crurum,
Cuncta vorant, herbas primùm; mox ore ſupino
Arboreas frondes, ſummæque cacumina ſylvæ.
Hoc imbelle pecus, quod humi naſcentia tantùm
Gramina decerpit, vacuis jejunat in arvis.

Cand. *Quid verbis opus eſt? Cunctis animantibus una eſt*
Conditio. Semper majora minoribus obſunt:
Agna lupo, mites aquilis ſunt præda columbæ?
Innocuos delphin venatur in æquore piſces.
Unde fit hoc? Certè res prodigioſa videtur.
Hæc loca ſi procul hinc videas è rupibus altis,
Pingue ſolum, & multo veſtitum gramine dicas:
Quò magis appropriat, tantò magis omnia ſordent.

Fauſt. *Hoc eſt Roma viris, avibus quod noctua: trunco*
Inſidet, & tanquam volucrum regina ſuperbis
Nutibus a longè plebe vocat: Inſcia fraudis
Turba coit, grandes oculos mirantur, & aures,
Turpe caput, roſtríque minacis acumen aduncum;
Dúmque ſuper virgulta agili levitate feruntur
Nunc huc, nunc illùc, aliis veſtigia filum
Illaqueat, retinent alias lita vimina viſco,
Prædáque ſunt omnes verubus torrenda ſalignis.

Delicias patrij] Permanet querulus *Candidus*, ut tandem perveniat ad mores curiæ Romanæ notandos. *Unde magis*

magis crucier] quia ſummum infelicitatis genus eſt, *Fuiſſe felicem. Maius*] ſcilicet menſis floridus. *Iam ſpicata*] id eſt, in ſpicas formata. *Malus punica*] id eſt, quæ aurea mala ferat. *Sabuco* pro *ſambuco albente*] ſcilicet floribus, cùm acinos nigerrimos habeat. *Per paſcua Minci*] pro *Minci*, per *Apocopen*, aut *Synæreſin*. *Pubeſcere*] id eſt, frondeſcere. *Quòd ſi vere*] id eſt, verno tempore: de quo dictum eſt, *Nunc omnia parturit arbos. Torpet*] conſtrictum frigore jacet: *quid frigora brumæ*] ſcilicet *ferent? Quid ſolſtitium?* ſcilicet æſtivale *feret?* Bruma, inquam, *gelidis cùm terra pruinis Albicat*: Solſtitium autem, *rabido cùm cælum incanduit æſtu. Cutis uvida*] id eſt, glabra & nitida: Horatius; *Me pinguem & nitidum & bene curatâ cute viſes. Cervix non ſignata jugis*] id eſt, quæ nondum portaverat jugum. *Luxuriáſque toris pectus*] quod indicium bonum indicat Virgilius. Allegoricôs autem vult divites omnia ingurgitare, ut docet manifeſtè *Fauſtulus*. Unde addit *Candidus*, *Semper majora minoribus obſunt: Agna eſt lupo præda, mites columbæ ſunt præda aquilis, Delphin*] quia *Balænas & Cete* alere dicitur, quia intrat eorum ora, & egreditur, cùm ſequentes piſciculi in alvum Balænæ demittantur. Unde quidam latronem appellant: *venatur*] id eſt, inſidiis capit, quia nihil eſt pernicioſius eo. Multa autem per *Allegoriam* dicuntur. *Hoc eſt bona viris*] id eſt, captatrix. Oſtentat enim ſe placidam & opulentam: & adventantes inediâ confici finit. *Quo lucta avibus*] quæ admirationi eſt eis: & ità circumvolantes capiuntur aut viſco, aut reti. *Lita*] id eſt, illita, à lino: *Vimina*] id eſt, virgulæ aut petticæ parvæ. Sunt præda torrenda *verubus*] alii *verubus* legunt: Sed & Maro *veribus* dixit, *Pars in fruſtra ſecant, veribuſque trementia figunt. Salignis* autem] id eſt, ex ſalicibus: quia talibus utuntur ruſtici.

Card. *O bellum hoc! Poterit dici nihil aptius unquàm:*
Sed procul (en!) coluber tortos in pulvere greſſus
Flectit, & exertis ſitiens ferit aëra linguis.

Fauſt. *Candide, quæ moneo memori ſub pectore ſervâ.*
Quando inter ſylvas graderis, defende galero

Luxina: namque rubi prætendunt ſpicula longis
Dentibus, & curvus diſcerpit pallia mucro.
Nec depone pedum, multâque armare memento
Cote ſinum, nè te ſubitò novus opprimat hoſtis;
Et perone pedem tegito; ſpineta colubris
Plena, hominum vitæ morſu inſidiantur amaro;
Et nunc longa dies æſtu facit acre venenum.
Mille lupi, totidem vulpes in vallibus iſtis
Luſtra tenent, & (quod dirum ac mirabile dictu eſt,
Ipſe homines (hujus tanta eſt violentia cœli)
Sæpe lupi effigiem moréſque aſſumere vidi,
Et ſuum ſævire gregem, multâque madere
Cæde ſui pecoris. Factum vicinia ridet,
Nec ſcelus exhorret, nec talibus obviat auſis.
Sæpe etiam miris apparent monſtra figuris,
Quæ tellus affecta malis influxibus edit.
Sæpe canes tantam in rabiem vertuntur, ut ipſos
Vincant cæde lupos: & (qui tutela fuerunt,
Hoſtiles ineunt animos, & ovilia mactant.

O bellum hoc!] Aſſentatorum more, ut Perſius indicat, laudat dictum *Fauſtuli*; quod tamen hîc amicè fieri poteſt: verùm oſtendit colubrum inſidiari cantantibus. *Exertus linguis*] ab *ex* & *ſero*, Maro; *& linguis micat ore triſulcis. Deſende galero*] id eſt, largo pileo ruſtico. *Curvus mucro*] id eſt, pugio ſpinarum. *Nec depone pedum*] id eſt, baculum paſtoralem. *Multâ cote*] id eſt, duris lapidibus. *Novus hoſtis*] id eſt, improviſus, & inexpectatus ſerpens. *Et perone*] id eſt, calceamento ruſtico, crudo corio crura ambire ſolito: *Spineta*] id eſt, loca ſpinis & vepribus conſita. Maro: *Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos. Sæpe lupi effigiem*] Maro; in pharmaceutria: *His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſylvis Mœrin, &c.* Id autem Arcadibus dictum eſt evenire ſolitum: ſed ſic intelligo lupos fieri, ut ſocii Ulyſſis facti ſunt & urſi, & leones, ac porci, quòd eorum mores aſſumpſerunt: unde furaces, & rapaces ſignificat. Sed ad fabulam quoq; reſpicit: nam effigiem dicit & mores. Auguſtinus docet in Italia viſum eſſe quibuſdam, quòd in aſinos eſſent verſi, & ita ſubirent

Galerus.
Pedum.
Pero
Spinetum.

ſubirent onera à conjugibus impoſita, more aſinorum. *Malis influxibus*] malis influentiis. Acri profectò aceto conſpergit Romanos, quaſi verò cœlum id faciat. *Canes ovilia maſtant.*] Nota allegoria in prælatos, qui ſubditos ſpoliant.

Fama eſt, Ægyptum coluiſſe animalia quædam:
Et pro numinibus multas habuiſſe ferarum.
Iſta ſuperſtitio minor eſt quàm noſtra: ferarum
Hîc aras habet omne genus, contraria certè
Naturæ res atque Deo, qui dicitur olim
Præpoſuiſſe hominem cunctis animalibus unum.
Sæpe etiam morboſa æſtas, & peſtifer annus
Ingruit: & paſſim languens pecus omne per arvi
Sternitur; extinctæ dum balat ad ubera matris
Agnus obit; moritur duro ſub pondere taurus.
Nec modus eſt morbo, non eſt medicina veneno:
Sed vicina domus vicino à limite mortem
Haurit, & aſſiduè ſumunt contagia vires.
Iſta feras rarò peſtis rapit: utile ſemper
Fert pecus, extinctas caulas epulantur atroci
Dente lupi, noſtráque feræ jacturâ opuleſcunt.

Can. *Heu; heu! Quàm præceps miſerum me inſania traxit!*
Credere fallaci gravis eſt dementia famæ.
Romuleos colles, Tyberim, Romanáque tecta
Audieram: & ſtudio mens oſt accenſa videndi,
Ducendíque bonis in tot præſtantibus ævum.
Acceſſi cum parte gregis: tentoria demens,
Totumque penè larem cum paſtoralibus armis
Trans juga ſumma tuli, mulctralia, cymbia, aheña,
Et cacabos, &, quo formatur caſeus, orbem
Fagineum, impenſam, atque operas amiſimus omnes.

Fama eſt, Ægyptum] Docet omne genus ferarum habere aras ſuas Romæ, id eſt, omne genus vitioſorum eſſe in honore & pretio: quod Juvenal. Sat. 1. graphicè dixit, aſſerens, non niſi flagitioſos exilio & carcere dignos ſublimari, & ideo inquit, *Aude aliquid brevibus Gyaris aut carcere dignum, ſi vis eſſe aliquid. Fama eſt, Ægyptum*] Idem docet Juven. Sat. 15. *Quis*

neſcit, Volusî Bithynice. qualia demens Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin, &c. Multas ferarum] id eſt, multas feras. *Iſta*] ſcil. Ægyptorum ſuperſtitio: Superſtitioſorum & delirantium religio minor eſt, *quàm noſtra*] id eſt, Romana. Quia *ferarum Hîc aras habet omne genus. Præpoſuiſſe*] ut in paradiſo, Gen. 1. *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram Sæpe etiam morboſa æſtas*] hoc quoque verum: *pecus omne*] Id quia paſtor dicit, ſed & homines plurimi peſtilentiâ abſumi illîc quotannis ſolent. *Dum balat*] id proprium eſt ovis, ut boare bovis, & mugire tauri: *moritur duro ſub pondere taurus*] Hæc omnia nimis graphicè habentur Georg. 3. *Ecce autem duro ſumans ſub vomere taurus Concidit, &c. Nec modus* [id eſt, finis eſt morbo, *non eſt medicina veneno*] id eſt, infectioni venenoſæ. Ibid. *Quæſitæq; nocent artes: ceſſêre magiſtri Phillyrides Chiron, Amythaoniúſq, Melampus. Iſta feras rarò peſtis rapit*] id quidem verum: & tamen non ità multiplicantur, ut pecudes. *Opulescunt*] id eſt, opulentæ & divites fiunt; ut *ferè* ſit Nomen.] Nam, ſi *ferè* ſcribitur, refertur ad lupos. *Credere fallaci gravis eſt dementia famæ*] Proverbiale: ſenſus autem eſt, ſe tractum famâ quæ erat, omnes qui Romam accederent, ditari, illùc cum pecore commigrâſſe, & cum armis paſtoralibus, quæ graphicè enumerat. *Mulctralia*] vaſa in quæ lac trahitur & mulgetur. *Cymbia*] vaſa in morem cymbarum, in quæ transfunditur lac. *Abena*] id eſt, lebetes ex ære factos, *& cacabos*] aliud genus vaſis, quidam *caldaria* vocant *Et, quo formatur caſeus, orbem*] .i. vas rotundum quo imprimitur. Unde à forma *formagixem* vocat Apuleius. Unde Gallicum vocabulum. Hunc ut charum oſtendat, *fagineum*] .i. ex fago commemorat tornatum. *Impenſam*] ſcilicet pecuniam. *Atque operas amiſſimus omnes*] quæ erat vox corvi aliquando Romæ venum expoſiti.

Quid faciam? quò me vertam? Sperata negantur
Pabula: tot caſus, tot ubique pericula: cogor
In veteres remeare caſas; & cœpta fateri
Conſiliis egreſſa malis, iterúmq, per æſtus.

Et

Et montana pati longos per ſaxa labores.
Heu pecus infelix! o lævo ſydere paſtor
Huc avecte! Fuit multò præſtantius iſtud
Ignorâſſe ſolum, patrióque in limine tutos
Conſumpſiſſe dies, gelidis ſenuiſſe ſub antris
Atque Padi circum ripas, Athesíſve per agros,
Aut ubi per virides campos & paſcua nota
Mincius it, vel quà vitreo natat Abdua curſu,
Conſediſſe, gregem paviſſe ſalubribus herbis
Fauſt. *Te tua credulitas, & me mea fallit in horas.*
Vidi ego ſupremæ qui proſperitatis habebant
Culmina, dum laudata petunt, recidiſſe, nec unquam
Emerſiſſe malis. Facit experientia cautos.
Hi priùs explorant, & non laudata ſequuntur
Omnia; laude carent quæ ſunt meliora: fuerunt
(Non nego) quæ famam retinent, ac nomina ſervant.
Cuncta ſuis pollent vicibus. Luna, Adria, Troja,
Salvia quas nobis memorabat ſæpius Umber,
Nomine ſunt ſolo: delevit cætera tempus.
Si minor eſt patriæ (forſan modò) gloria noſtræ,
Res tamen eſt melior: laudatæ gloria Romæ
Quanta ſit, in toto non eſt qui neſciat orbe:
Fama quidem manet, utilitas antiqua receſſit.
Illi, priſca quibus maduerunt paſcua, fontes
Nunc humore carent, venis aqua defuit hauſtis.
Nulla pluit nubes, Tyberis non irrigat agros.
Tempus aquæductus veteres contrivit; & arcus,
Et caſtella ruunt: procul hinc, procul ite capellæ;
Hîc jejuna fames, & languida regnat egeſtas.
Quid faciam?] Deſperantis vox. *Et cœpta fateri Conſiliis egreſſa malis*] quod ſummè dolendum innuit Virgiliana Juno, Æn. 1. *Méne incœptis deſiſtere victam? O lævo*] id eſt, ſiniſtro & inimico *ſydere, paſtor huc avecte*] potiùs quàm *advecte* dicit; quia à bonis paſcuis ad ſterilia migrâſſe dolet. *Iſtud*] ſcilicet ſterile & ſceleratum: *Patrióque in limine tutos Conſumpſiſſe dies*] repete, Fuit nul ò tutius. *Athesíſve per agros*] qui fluit ex Tridentinis Alpibus. Tridentum alluit, & Veronam dividit. *Mincius*] *Lævus.* *Athesis.*

Mincius. *Abdua.*

Mincius] fluvius Mantuanus, non longè à Mantua, in Padum fluens, sæpe commemoratus. *Abdua*] qui à Strabone *Adua* dicitur, fluvius ex *Verbano* lacu ortus, in Padum quoque incidit. *Verbanus* autem, ut *Larius*, & *Benacus*, ex Alpibus ortum habet atque incrementum. *Consedisse*] à consido, id est, locum habitationis cepisse; ut Æn. 1. *Vultis & his mecum pariter considere regnis? gregem pavisse*] repete, ut dixi, Fuit multò salubrius. *Tua credulitas*] docet non facilè credendum. *In horas*] & non *in oras*, legendum. Sed secundum Vallam, quia non ponitur nota incrementi, potiùs diceret *in horam*. *Vidi ego*] à certitudine argumentatur, quia *Plus valet oculatus testis unus, quàm auriti decem.* Ordo est: *Ego vidi eos qui habebant culmina*] id est, summitatem, *supremæ*] id est, summæ prosperitatis: Alludit ad rotam fortunæ: *Cecidisse, dum petunt laudata*] quia sæpe, quæ bona & læta, vertuntur in pejus. Unde dici solet, *Dii bene vortant. Nec unquam*] scilicet postquam semel inciderant, *emersisse malis*] id est, caput extulisse è malis, quibus obruti erant. *Facit experientia cautos*] & ideo senes difficulter inducuntur ad credendum: quia multam experientiam fraudis habent. *Hi*] scilicet cauti. *Explorant*] .i. exquirunt & examinant priùs: *& non sequuntur omnia laudata*] sed quæ compererint bona: quia sæpe *laude carent quæ sunt meliora*] scil. laudatis. *Non nego*] .i. fateor: *fuerunt*] sc. multa *quæ retinent famam, ac servant nomina*] cùm nihil habeant rei. Sed *Cuncta pollent suis vicibus*] vicissitudinibus: Unde Comicus, *Omnium rerum vicissitudo est. Luna, Adria. Troja, Salvia*] hæ urbes, *quas Umber*] sc. doctus ille, cujus sæpe meminit, *memorabat nobis*] hoc semper, nè contra decorum plus quàm ut pastori competat sapere dicatur. *Sunt*] sc. nunc *solo nomine*] quia tempus delevit cætera; quia omnia senescunt, & labascunt in tempore. Unde *tempus edax rerum, &c. Luna*] civitas olim Hetruriæ, ad Macram fluvium; de qua Lucanus, *Hæ propter placuit Thuscos de more vetusto Acciri vates, quorũ qui maximus ævo Aruns, incoluit desertæ mœnia Lunæ.* Interiit enim nunc: sed regio adhuc *Lunensis* nominatur.

Luna.

Adriq

Adria] quoq; urbs Italię fuit, quę mari, cui vicina eſt, nomen dedit: quod *Adrianum* ſeu *Adriaticum* dicitur, & interdum etiam *Adria* genere maſculino, mare ipſum, quod ſuperum vocant, quia orientem verſus, in qua ora Venetiæ ſunt. *Troja*] notior eſt, quàm ut de ea quicquam dicendum ſit. *Deleta eſt Salvia*] ut aliæ multæ: ut *Saguntus* in Hiſpania, *Carthago* in Africa, *Corinthus* in Peloponneſo, &c. *Si minor eſt patriæ (forſan modò) gloria noſtræ*] Ergò & *Pauſtulus* ſe Mantuanum indicat: quia ait, *Res tamen eſt melior. Illi priſca, &c.*] Per *fontes*, beneficos in poëtas intelligit; ut *Mecœnatem*, *Auguſtum*, *Meſſalam*, *Pollionem*, & ſimiles. *Aquæductus veteres*] manifeſta eſt *Allegoria*. *Hîc jejuna fames & languida regnat egeſtas*] Selecta & apta epitheta: Nam ideo fames, quia jejuna; & ideo languidus quis ferè, quia egenus. Egeſtas, n. languorem parit, ſicut & inedia: ut patet in apologo, quem Livius recitat de membris, quæ in ventrem conjuraverunt. *Adria.*

Hîc tamen (ut fama eſt, & nos quoque vidimus ipſi)
Paſtor adeſt, quadam ducens ex alite nomen,
Lanigeri pecoris dives, ditiſſimus agri,
Carmine qui priſcos vates atque Orphea vincat,
Orphea, qui traxit ſylvas & ſaxa canendo.
Hic alios omni tantum virtute Latinos
Exuperat, quantum Tyberim Padus, Abdua Macram,
Lenta ſalix juncum, tribulos roſa, populus algam.
Credimus hunc illi ſimilem, cui Tityrus olim
Bis ſenos ſumare dies altaria fecit.
Hic ovium cuſtos, ipſo vigilantior Argo,
Daphnide nec ſolùm, ſed eo, qui dicitur olim
Admeti paviſſe greges per Theſſala rura,
Doctior: omne pecus Solymi curare magiſtri
Dignus, & antiquo dignus ſuccedere patri,
Qui fuit Aſſyrii pecoris poſt retia paſtor.
Iſte poteſt ſervare gregem, depellere morbos,
Humectare ſolum, dare paſcua, ſolvere fontes,
Conciliare Iovem, fures arcere, lupóſque.
Si favet iſte, manet: quòd ſi negat iſte favorem,
Candide, coge pecus, meliorâq; paſcua quære.

Hîc tamen, ut fama [Huc tendit principale institutum, ut videlicet Falconem Sinibaldum à largitate laudet, aut ad eam invitet, cujus gratiâ videtur tota ecloga composita. *Ut fama est* [quæ sæpe mendax. Unde Maro, *Tam ficti pravi, tenax, quàm nuncia veri.* Ideo addit, *Et nos quoque vidimus ipsi. Pastor adest*] aut quia etiam imperatores vocant pastores, ut sermo sit pastoralis; aut quia datarius, &, ut dicunt, eleemosynarius est, & ità multorum pastor. *Quadam ducens ex alite nomen.* Dicitur enim Falco, quod & avis notę nomen. *Falco.* *Lanigeri pecoris dives.* Maro in Bucol. *Quàm dives nivei pecoris, quàm lactis abundans! Ditissimus agri*] Idem Æn. primo: *Huic conjux Sichæus erat, ditissimus agri Phœnicum. Carmine qui priscos vates, atq, Orphea vincat*] More Maroniano principem ab exercitu separat, ut egregium significet. Nam *Orpheus* unus priscorum est vacum: sicut Æneid. primo; *Reliquias Danaûm, atq, immitis Achili:* ubi Achilles non exclud tur à Danais, sed excellere atque egregius esse significatur *Orpheáq, in medio posuit, sylváq, sequentes. Et saxa*] quod Amphioni ascribit Horatius, dicens in arte poëtica, *Sylvestres homines sacer interpresque deorum Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus. Dictus ab hoc lenire tigres rabidósq, leones. Dictus & Amphion, Thebanæ conditor urbis, Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ Ducere quò vellet, &c. Tyberim Padus*] est enim Padus longè maximus fluviorum Italię, quinq; ostiis in mare Adriaticum prorumpens. Unde Georg. 1. *Fluviorum rex Eridanus, &c. Abdua*] fluvius latus, de quo jam dixi. *Macram*] fluvium exiguum, cujus meminit Lucilius, dicens, *Nullásq, vado qui Macra moratus Alnos. Macri* autem campi sunt in medio Bononiæ, & Ravennæ, & aliarum civitatum, per quas itur Romam. *Lenta salix juncum*] scil. exuperat. *Populus*] arbor frequens ad Padum. *Algam*] herbam, quam projicit aqua, quæ ad populum sæpe jacitur. Marò: *projectâ vilior algâ. Credimus hunc illi*] scil. Augusto Cæsari. *Cui Tityrus*] id est, Maro: *Bis senos*] ut in eclog. 1. *Hîc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis, Bis senos cui nostra dies altaria fumant. Ipso vigilantior Argo*] cui tamen

Padus. *Abdua.* *Macra.* *Alga.* *Argus.*

men centum erant oculi, quorum bini duntaxit somnum acceperunt. Verùm *Falco* quoque privigil est avis. Unde in Epigrammatis alludit de eo ad summum Pontificem; *Ducere sopitis, pastor, potes otia curis: Falco tuas Argi more gubernat oves. Daphnide*] quem tamen Theocritus & Maro doctissimum, & divinandi peritum inducunt. *Nec solùm*] scil. *Daphnide doctior*, sed eo, scil. *Apolline Nomio*, qui ob interfectos Cyclopas novem annis spoliatus divinitate, pavit armenta Admeti regis Thessaliæ juxta Amphrysum, ut alibi diximus. *Per rura* ergò *Thessala*] id est, per Amphrysum. *Omne pecus*].i. totam Ecclesiam catholicam: *magistri Solymi*] i. Hyerosolymitani, videlicet Petri: *& dignus succedere patri* [scil. Petro Papæ, qui pater dicitur, qui scil. pater fuit. *Pastor pecoris Assyrii*].i. Judaici, & totius Ecclesiæ, quæ prima fuit in Assyria. *Post retia*].i. relictis retibus factus est piscator hominum. *Conciliare Iovem*] aut Deum, aut summum Pontificem. *Si favit iste, mane*] Omnem ergò spem in *Falcone* collocandam censet: quod ut significet, hoc argumentum excogitavit.

ECLOGA X.

De Fratrum Observantium & Non-observantium controversia, post religionis ingressum, inscripta BEMBUS.

JOANN. MURMELII argumentum.

Nunc veræ & falsæ discrimina relligionis
Narrat, oviqque pias Carmeli separat hœdis.

Candidus, Bembus, Batrachus, & Myrmix.

Maxima pastores agitat discordia, Bembe,
Qui Solymos colles Galilæáq; rura colebant.
Batrachus hinc, Myrmix illinc certare parati,
Iudice te: paucis, si non audire recusas,
Et nisi te revocant majora negotia, dicent.
Tu pater es vatum, tu scis componere lites,

Iur-

Iurgiáque, & blandis convitia tollere verbis.
Te quoq, Pierios fama est potâsse liquores,
Et vidisse deas, quibus est custodia sacri
Fontis; & Eurotæ campos, ac Phocidis arva,
Ipse ubi fronde suâ tibi tempora cinxit Apollo,
Dona dedit, citharam, nervos, & eburnea plectra.

Bemb. *Dicite, quandoquidem tepidos admovit ad ignes*
Nos hyberna dies, dum non sinit ire per agros
Bruma gregem, flatu Boreas dum sævit acuto,
Dum riget omne solum, tectis dum plurima pendet
Stiria, dum torpent sub aquis glacialibus amnes.
Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant.

Maxima pastores] Hac ultimâ eclogâ, quam, ut superiorem, in religione composuit, agitur *Carmelitarum fratrum Observantium*, quorum partes *Batrachus* agit, & *Non-observantium*, quos *Myrmix* defendit, controversia, fictis non absre contendentium vocabulis. Nam βάτραχος, rana dicitur, cui ferè similem habent *Carmelitæ De observatione* interiorem tunicam, quia piceam, aut, ut dicunt, griseam. Μύρμηξ autem formica, quæ nigra est, ut *Non-observantium* tunica. Maro: *It nigrum campis agmen.* Præterea, ut in fabulis est, ranæ elegerunt regem, ut *Observantes* sub uno communiter vivunt patre. Formicæ autem in una quidem domo multos habent magistratus, ut *Non-observantes* diversas habent culinas. Litem proponit *Candidus*, per quem ferè autorem intelligo. *Pastores*] id est, *Carmelicolas*, aut fratres de *Carmelo* profectos. *Solymos*] id est, *Hierosolymitanos. Tu pater es vatum*] Forte *Generalem Ordinis* hoc nomine apellat, *qui pater est vatum*, quia *Carmelitarum*; qui filii olim erant prophetarum, & prophetæ, qui & vates dicuntur. *Tu scis componere*] id est, finire: ut, *Ante diem clauso componet vesper Olympo.* Et in Bucolicis: *Non nostrum inter vos tantas componere lites.* Unde qui pacto litem terminant, se composuisse, aut compositionem fecisse dicunt. *Pierios liquores*] id est, haustus musicos, quibus poëta evaserit. *Et vidisse deas*] id est, musas: quibus visis, & ab iis ad *Hippocrenen* ductus Hesiodus, poëta evasit. Unde Ovid. *Ecce*

deas

deas vidi, non quas præceptor arandi Viderat, Ascreas cùm sequeretur oves. Neutro autem modo dicit se Persius evasisse poëtam, in principio sic: *Nec fonte labra prolui caballino, Nec me in bicipiti somniâsse Parnasso Memini, ut repentè sic poëta prodirem. Et Eurotæ campos*] Eurotas fluvius est Laconiæ laurifer: Unde illîc Phœbus fingitur docuisse lauros. In Bucolicis Maro: *Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus Audiit Eurotas, jussítq; ediscere lauros, Ille canit. Ac Phocidis arva*] in quibus Parnassus est mons, totus Musis consecratus. Ovid. *Separat Aonios Actæis Phocis ab arvis, Terra ferax.* Et paulò pòst: *Mons ubi verticibus petit arduus astra duobus, Nomine Parnassus, superátque cacumine nubes. Fronde suâ*] id est lauro. Maro in Buc. *Phœbo sua semper apud me Munera sunt lauri. Dona dedit*] scil. suam citharam, quàm a se inventam Orpheo dedit. *Nervos*] .i. chordas, & *eburnea plectra*] .i. lyram heptachordam, quam invenit, cùm tetrachorda Mercurii dicatur. Horatius in arte: *Nè fortè pudori Sit tibi Musa lyræ solers, & cantor Apollo. Dicite*] Sic Palæmon Maronianus: *Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba, Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos.* Quod hic ex industria mutat, quasi per legem *Amœbæi* carminis contrariũ dicens. *Tepidos admovit*] Persius: *Admovit jam bruma foco te, Basse, Sabino. Boreas*] ventus septentrionalis, dictus rex Thraciæ, quòd illinc ubi regnat ad nos veniat: flatûs est acuti. Unde Maro, *Et boreæ penetrabile frigus adurit. Dum rigit*] scil. gelu. *Stiria*] gutta in longum congelata: *Torpent*] stagnantium more. *Otia damnantur, quæ nulla negotia tractant*] Unde Cicero principio tertii Offic. *Publium Scipionem dicere solitum scripsit Cato, nunquam se minùs otiosum esse, quàm cùm otiosus; nec minùs solum, quàm cùm solus esset. Magnifica verò vox, & magno viro ac sapiente digna, quæ declarat illum, & in otio de negotiis cogitare, & in solitudine secum loqui solitum.* Vbi scias velim *otiosum* dici, qui muneribus publicis vacuus operam dat rerum cognitioni: unde poëtica studia *otia* vocantur. Non ergò *otiosus* nihil agit, sicut cessator.

Myrm.

Myrm. *Pastores, genus infelix, æstate vagamur*
Pro grege solliciti: sed, cùm nos frigidus imber
Continet in stabulis, lites & jurgia surgunt.
Batr. *Qui veteres audent ritus mutare, suóque*
Arbitrio, & nullis ducunt sub legibus ævum,
Hi sunt, ô Myrmix, qui bella domestica gignunt.
Bemb. *De veteri ritu, de consuetudine patrum*
Rixa igitur vobis? Leges moresque parentum
Batrache dic; dic, cur nostrum venisti in orbem
Ex Phœnice solo? Nos pascua vidimus illa!
Vidimus herbosos felici vligine campos,
Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis
Fons cadit, & rauco densum nemus irrigat amne.
Vidimus & Iordanis aquas, ubi maximus olim
Pastor oves mergens, scabiem resecavit avitam.
Amnis hic à Libano veniens, Galilæa per arva
Transit, & ampla lacu consurgit in æquora magno.
Unda cohit rursum; rursum mare fundit apertum.
Urbs ubi Romani de nomine dicta Tiberi,
Unda coit rursum: tandem lerichunte relictâ
Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.
Hinc satis est, nos oram omnem vidisse, probatum:
Dicite, & hinc tandem vestras demergite lites.
Myrm. *Batrachus audaci semper sese ingerit ore,*
Et mihi se præfert magno temerarius ausu.
Batr. *Non ego me ingessi: processi à judice jussus.*

Pastores, genus infelix] proponit *Myrmix* litem, detestans cò quòd qui *De observatione* non sunt, quia molliorem ducunt vitam, vellent in suo statu sine controversia & molestia permanere: Contrà, *De observatione* vellent omnes sui similes esse. *Æstate vagamur pro grege solliciti*] Allegoricòs, pro victu. *Sed cùm nos frigidus imber continet in stabulis*] Maro Georg. 1. *Frigidus agricolam si quando continet imber.* Non exire autem stabulis, tunc dicit ibidem sic: *cùm propiùs stabulis armenta tenerent. Lites & jurgia surgunt*] Argutè: quasi in odium jurgiorum, litem refugit. Unde *Batrachus, Qui veteres audent ritus mutare*, &c. *Hi sunt, ô Myrmix, qui bella*

bella domestica giguunt] Quasi dicat, Non nos sumus in culpa, qui velimus in pace sine injuria vivere; sed qui ordini, & professioni nostræ injuriam inferunt per novos ritus: interloquitur autem *Bembus*, significans se peritum locorum, & observationis veteris, ut idoneus comprobetur judex arbitrarius. *Leges moresque parentum*] id est, patrum & majorum tuorum, ad quos revocare vis. *Dic, Cur nostrum venistis in orbem?*] id est, in Europam. *Ex Phœnice solo*] id est, ex Galilæa, quam *Phœnices*, secundum Strabonem, habitant, & quæ est in *Phœnicia*. *Nos pascua vidimus illa*] Ut pastoralem agere rem videantur, & non impertinentem ad Bucolicum carmen, dicit *pascua*, non *claustra*: *Felici uligine*] Uligo, inquit Servius, est naturalis terræ humor ab ea nunquam discedens: unde uliginosus ager semper humidus est; humidus, aliquando siccatur. *Vertice Carmeli vitreis uberrimus undis Fons cadit*] id est, defluit. *Ubi maximus olim pastor*] Non tam de *Helisæo*, qui illic *Naaman Syrum* à lepra mundavit, quàm de divo *Ioan. Baptistâ* loqui videtur, qui scabiem avitam, id est, originalem maculam resecavit baptizando. *Amnis hic*] id est, *Iordanis*. *Libano veniens*] per duos fontes qui dicuntur *Ior* & *Dan*, unde *Iordanis* nomen. *Rursum mare fundit apertum*] scilicet Tiberiadis, de quo Joan. 6. *Abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. De nomine dicta Tiberî*] pro *Tiberii*, scil. *Tiberias. Tandem Ierichunte relictâ*] Declinatur, hæc *Ierichus*, hujus *Ierichuntis*; sicut *Amathus*, *Amathuntis*, & multa alia. *Intrat in infames Asphalti gurgitis undas.* Asphaltus est, quod mare mortuum vocant, in quod urbis illæ quinque infames absorptæ sunt igni & sulphure propter abominabile crimen, quod ab illarum una *Sodomiticum* vocant. *Hinc*] .i. ex his quæ dixi, *satis probatum est, nos vidisse omnem oram*] .i regionem illam. *Dicite* ergò *& demergite*] .i. obruite: *& sopite*] hoc est, finite tandem: *hinc*] .i. de hac re vestras lites. *Et mihi se præfert magno temerarius ausu*] Volunt enim *De observatione*, ut sunt, præstantiores haberi. *Processi à judice jussus*] dixerat enim judex *Bembus*, *Batrache, dic, &c.*

Uligo.

Asphaltus

Bemb.

Bemb. *Pone pedum Myrmix, & tu quoq, Batrache : Non est*
Orandum armatis manibus, sed mentibus æquis.
Batrache, dic : Myrmix animi compesce furorem
Interea, ut venias magis ad responsa paratus.
Qui furit, insanit : qui verò insanit, amaro
Impatiens animo, nec corda, nec ora gubernat :
Quicquid ait, vanum est ; quicquid molitur, ineptum.
Batr. *Bembe, genus nostrum, generisque exordia dicam.*
Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris :
Est pater Helias nobis, qui sustulit armis
Pastorum genus omne malum, qui traxit Olympo
Flammigeros ignes, qui ascendit in æthera curru.
Bemb. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago.*
Batr. *Pastores alii, quotquot per rura vagantur*
Omnia, sunt rivi nostris à fontibus orti.
Nos dedimus leges, pascendi ostendimus artem.
Quò magis hi, peccant, qui cùm sint ordine primi,
Primatum amittunt, studia inconsulta sequendo.
Nos radix, alii rami : sed nos quoque rami,
A veteri radice patrum jam ætate caduci.
Tradidit Helias certam pastoribus artem,
Quâ curare greges, quâ noxia pabula fas est
Discere, & occultos imbres, ventósque latentes :
Quive salutaris foret, & qui pestifer annus,
Signa dedit ; nihil obmisit quod ovilia tangat.
Sed fons ille fluens Carmeli è rupibus altis,
Tam nitidus quondam, tam dulci limpidus undâ,
Tramite mutato (patet id) modò currit in austrum :
Sed priùs (extat adhuc vetus alveus) ibat ad ortum.
Hi cursus fecêre novos : liquêre priores,
Quos dederat rivo veterum prudentia patrum.

Pone pedum Myrmix] Quia acris lis est ; nè ex verbis ad verbera prorumpant, monet tela deponi: prò quibus pastores pedum habent. *Et tu quoq, Batrache*] Bonâ phantasiâ priorem compellat eum, qui *De observatione* non est, quasi ardentior sit ad arma. *Non est orandum*] id est, causæ non sunt ab oratoribus dicendæ coram judice armatis manibus : id enim vetant leges. *Sed mentibus æquis*]

Quia

Quia disturbatis animis, facilè veritas læditur. *Batrache, dic*] Repetit & confirmat quod suprà dixit. *Ut venias magis ad responsa paratus*] Bona admonitio, quia ardentes ità raro se purgant ut decet, intenti ad ingerenda potiùs convitia: ut patet apud Virgilium in Palæmone. *Nec corda nec ora gubernat*] Unde Horat. *Ira furor brevis est : animum rege, qui, nisi paret, Imperat. Quicquid molitur*] id est, cum molimine & difficultate conatur attentare. *Bembe, genus nostrum*] ut gratiam & benevolentiam judicis captet, compellat eum proprio nomine, pollicetúrque exequi ipsius jussa. *Venimus Assyriis, ut Candidus inquit, ab oris.* Dixerat enim. *Qui Solymos colles, Galilæaque rura colebant.* Judæa enim in Assyria est, cujus caput olim Babylonia. *Est pater Helias nobis*] scilicet Thesbites, de quo 3. & 4. Regum abundans mentio fit. *Qui sustulit armis*] Nescio an legendum sit, *arvis*. Quòd si legendum est *armis*, intelligam *de armis Zeli*, aut *de ignibus cœli*, quibus armatus, duas quinquagenas sustulit: *Qui traxit Olympo Flammigeros ignes*] ut 4. Reg. 1. *Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos.* Idem. 3. Reg. 18. *Invocavi ignem qui devoravit holocaustum. Qui escendit in æthera curru*] ut habetur 4. Reg. 2. *Nobile & antiquum genus hoc, & clara propago*] Quia monasticæ vitæ princeps est Helias, & sanctis literis perquam illustris. *Propago* autem quando *progeniem* significat, primam corripit, quando *vitem*, producit. *Pastores alii*] id ut dixi, divus Hieronymus quoque sentit. *Nos dedimus leges*] quia primi fuerunt, qui religiosorum more simul viverent, & monasticam vitam in Carmelo agerent. *Pascendi ostendimus artem*] .i. normam simul vivendi. *Quo magis hi*] qui nova nuttituta appetunt; & vetera, quæ digniora, & meliora sunt, immutare volunt. *Primatum amittunt*] quia dicunt se ultimos mendicantium approbatos, cùm primi sint, qui jussi sunt in solido statu permanere. *Sequendo studia inconsulta*] i. inconsultorum, quibus novitas placet *Sed nos quoq; Pavi A veteri radice*] i. pullulavimus à patribus nostris: sed alii quasi per imitationem collateraliter, nos per propagati-

gationem ex vera radice: *caduci ætate*] id est, antiquitate, à prima perfectione decidentes: quod dicit, propter *Non-observantes Tradidit Helias certam pastoribus artem*] id est, formam rectè vivendi exemplo vitæ suæ reliquit. *Quâ curare greges*] ut rem pastoriam (ut dixi) agere censeatur, omnia ad pastores refert, ostendens officia pastoris ovium, cùm *Allegoricòs* intelligat animorum. Pastorum enim est, curare greges, vitare pabula noxia; quia certis diebus saltem abstinent à carnibus; *& occultos imbres*] id est, infectiones: *& ventos latentes*] murmura, ni fallor, intelligit. Maro autem in Georgicorum primo dat verorum ventorum prognostica: *nihil obmisit*] more suo *Positione* in *obmisit* primam producit, cùm Horatius, & ferè alii *omisit*, primâ brevi, scribant. *Sed fons ille fluens*] *Allegoricès*, vita religiosa. *Tam limpidus*] id est, purus & clarus. *Tramite mutato (patet id) modò currit in Austrum*] id est, in meridiem, qui amantibus, in Italia præsertim, est pestifer: quia corrumpit etiam obsonia. Juven. *Tamen hîc properat velut urgeat Auster.* Horatius: *Præsentes Austri coquite horum obsonia, &c. Allegoricòs*, vult bona instituta esse inversa atque depravata. *Sed prius ibat ad ortum*] scilicet solis, id est, ad Orientem: quia Eurus & Boreas salubres sunt venti. *Allegoricòs* intelligit, ad cælum. *Extat adhuc vetus alveus*] per quem scilicet fons ille fluere solebat: id est, adhuc reperiuntur reliquiæ veteris religionis. *Extare* enim est *superstitem esse* aut *superstare*, dum reliqua occiderint. *Hi*] scilicet novi qui *Non observant.*

Myrm. *Quid tibi, sive novo currat, seu tramite prisco,*
Dummodo fœcundis humectet pascua lymphis?
Et quid de cœli quereris regione? Per Austrum
Solis iter: melior vitis, quæ respicit Austrum,
Et melior legitur Libycis de collibus uva.

Batr. *Et melior taxus Boream quæ respicit: ergò*
In Boream melius poterat decurrere rivus.
Pastores: Et curâ pecoris, malesane, relictâ.
Sermonem de vite facis; quasi legibus iisdem
Grex & vitis eant; nec quod discrimen in undis,

Graminéque

Graminéque, & ventis nósti, & quàm nóxius Auster
Sit pecori. Dísce à Roma: Si innoxius Auster,
Cur Mutinenſes agri pecudes ſunt vellere fuſco?
Cur Clitumnus habet niveas? cur Mantua molli
Lanitio excellit; Veronáque proximá Manto?
Unde hæc multiplici rerum variantia formâ?
Non aliunde niſi à cœlo, à gramine, & unda. (*auſer*,
lem. *Candide, utrumq, pedum procul hinc* (*rogo*) *protinus*
Inter eos hodie video bellum acre futurum.
Clàm cape, & auferto: ſubiter ſarmenta reconde.

Quid tibi] Ruſticè reſpondet *Myrmix*, ut doceat *Non-ob-ſervantes* ferè indoctos eſſe, & non literis, ſed perditis ſtudiis vacare. *Quid tibi*] id eſt, ad te: ſicut in Evangelio; *Quid tibi & mihi, mulier? Dummodo fœcundis*] id quidem verum, ſi eam fœcunditatem pariat quam *Batrachus* deſiderat. *Per Auſtrum ſolis iter*] quia ſemper eſt in *Zodiaco: melior vitis*] ſcilicet *eſt*, quæ reſpicit Auſtrum: quia reſpicit ſolem incumbentem: Unde dictum eſt, *Denique apertos Bacchus amat colles. Et melior legitur Libycis de collibus*] id eſt, *Libyam*, hoc eſt, meridiem reſpicientibus; aut revera de *Libycis* intelligit, ob eandem rem. *Et melior taxus*] Docet *Batrachus*, non eſſe reſponſum ad rem; quia licèt ad *Auſtrum* verſa vitis ſit melior, non tamen continuò melior eſt pecori *Auſter* quàm *Eurus*: ſicut licèt *taxus*, quæ frigore, ſecundum Maronem, amat; (dicit autem 2. Georgicor. *apertos Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi*) præſtantior eſt ad *Boream*: non ſtatim tamen ad *Boream* eſt melius pecus. *Sermonem ſi vite facis*] Argutè taxat eos ebrioſitatis & vitioſitatis: quia *ex abundantia cordis os loquitur. Quaſi legibus iiſdem*] ſcilicet *paſcuis* iiſdem. *Grex & vitis eant*] quod eſſe negat; quia ſæpe ubi maior vini copia, minor eſt pecorum: innuens per hoc, vini copiam officere caſtitati religioſorum. Nam *venter mero æſtuans facilè deſpumat in libidinem*, ut autor eſt Hieronymus. *Nec quod diſcrimen*] id eſt, quæ differentia, ſcilicet *ſit, & quàm noxius*] id eſt, noxius *Auſter* ſit pecori *Diſce à Roma: Si innoxius Auſter, &c.*] id quidem manifeſtum, quia eo flante varii ge-

nerantur morbi. *Cur Mutinenſis ægri pecudes ſunt vellere fuſco?*] id eſt, ſubnigro. *Cur Clitumnus habet niveas?*] ſcilicet pecudes; ſed & juvencos ac tauros, quibus in triumphis utebantur. Unde Maro *Geor.* ſecundo; *Hinc albi, Clitumne, greges & maxima taurus Victima, ſæpe tuo perſuſi flumine ſacro, Romanos ad templa deûm duxêre triumphos.* Clitumnus autem fluvius eſt in Metania, quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in naturali hiſtoria, *quòd animalia quæ eum potaverint, albos fœtus procreant. Cur Mantua mollis lanitio excellit?*] Eſt tamen in Euganeis mollior, ſed vicini ſunt: *Veronáque proxima Manto*] id eſt, Mantuæ urbi. Uſurpativè dixit Manto, quia non utimur niſi in Nominativo, Accuſativo, & Vocativo, in *o*, & Genitivo in *ûs*, à Græcis in *o* longum exeuntibus, ut Manto, Mantûs. *Candide utrumq pedum*] quia depoſuerunt pedum, id eſt, baculum paſtoralem, ſed non longè à ſe rejecerant: nèà verbis ad verbera pervenirent, monet ſedulus paſtor Bembus ſecretè Candidum, ut utriuſq; pedùm *ſubter ſarmenta recondat*] Sarmenta autem, quia non omnes Gallicum noſcunt, ſunt putamina & reſectamenta vitium.

Sarmenta.

Batr. *Bembe mihi tecum ſermo eſt: dum viximus unâ,*
Dum commune pecus nobis fuit, heu! mihi quantum
Dedecus, (heu!) quot ſunt pecudes incommoda paſſæ!
Nec mersare gregem fluvio, nec vellera certis
Temporibus (ſicut mos eſt) tondere licebat:
Nudabant ſpineta pecus, nudata ſecabant
Terga rubi, ſcabie cutis aſpera, tabidus humor
Peſtis, & in totum ſerpebant ulcera corpus:
Multum igitur referi pecudes quæ pabula carpant,
Flumina quæ potent, & quâ regione morentur.
Dic mihi, dic Myrmix, Priſcum cur lana colorem
Perdidit: hæc gregibus quidnam nova vellera fecit?
Cur pecus eſt nigrum, quod erat melioribus annis
Clarum? Immutârunt mutati vellera mores.
Bembe, adte redeo, paucis abſolvere nitar.
Sed quò digna omni tua ſit ſententia laude,
Vera loquar: Tu jura tenes; ego facta docebo.

Indi

Iudicium reddit verum enarratio vera.
His animadversis, ægrè tot damna ferentes
Venimus ad fontem; vivumque à vertice summo
Scrutari mihi cura fuit: Tu, provide Myrmix,
Interea nidos avium, vel dorcada parvum
Venabere, tuæ quæ dona darentur amicæ.
Myr. *Bembe, vides ut aperta in me convitia torquet?*
Auguror, ista manu telis est, non ore, agitanda:
Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ.
Cand. *Batrache, nè verum taceam, linguâ ferox æquo es.*
Iurgia bilem acuunt, convitia pectus acerbant.
Non tibi cum puero res est, nec homuncio Myrmix:
Res malè tuta, viros linguâ irritare protervâ.
Batr. *Da veniam, Myrmix; amicam profiterre volenti*
Nescio quis mihi misit in os malus error amicam.
Myrm. *Do veniam: cave nè rursum me voce lacessas.*

Bembe, mihi tecum sermo est] Quasi dicat, In hoc homine nihil video rationis. *Dum vivimus unà*] id est, priusquam per reformationem (ut aiunt) à *Non-Observantibus* sejuncti fuimus. *Heu! mihi quantum dedecus, (heu!) quot sunt pecudes incommoda passæ!*] quasi dicat, maxima & innumera. *Nec me sivere gregem fluvio*] id est, debitam curam animis adhibere. *Nudabant spureta pecus*] id est, mundanæ cogitationes & conversationes: nam lucra, ut dicunt, aperta est. *Tabidus humor*] vitium cornis. *Multum igitur refert*] id est, distat & ad rem facit, *quæ fabula*] De spiritualibus intelligit. *Priscum cur lana colorem perdidit?*] Quia priùs, ut ex aulæis comprobaverunt, *Observantes* uti sunt vestibus piceis, seu grisеis, quibus adhuc in nonnullis utuntur fratres illiterati, quos *Conversos* vocant. *Nova vellera*] quia nunc nigra sunt intrinsecus indumenta, quod factum dicunt, ut unius videantur gregis. Quia enim piceus color (ut in fratribus *D. Francisci* videmus) tam varius est, concluserunt in nigrum immutare, quem *De Observatione Italica* respuunt, putantes natalem & sine fuco factum magis congruum religioni: quod & Maro censuit, dicens, *Nec varios discet*

mentiri lana colores. Veritas enim præstat mandacio. *Quod erat melioribus annis clarum*] Si de exteriore loquitur, non videtur procedere: quia omnes adhuc candidam servant chlamydem. Dicamus ergò *clarum*, id est, subnigrum, qui respectu planè nigri clarus est. *Vellera*] vulgò gemino *ll* scribitur: quia tamen à *velando* venit, potest simplici scribi. *Vera loquar*] Oratoriè, juxta Rhetorum præcepta præ se fert fiduciam. *His animadversis*] scilicet malis, quæ pecori obvenerant. *Venimus ad fontem*] scilicet religionis. *Vel Dorcada*] *Dorcas*, Græcum est, Latinè *caprea* dicitur, id est, capra sylvestris. *Tu, provide*] Ironicâs id refert: *tuæ quæ dona darentur amatæ*] Id amat; sed utinam non verè. Unde Myrmix, *Bembe, vides, &c. Mos mihi non linguâ, maledicta refellere dextrâ*] id autem acerbiùs contra se fatetur Myrmix, id est, non observans, ut se longè à Dominico consilio abhorrere significet, qui auferenti pallium docet potiùs tunicam addere, quàm in pugnam procedere, aut litem inutilem fovere. Verùm, quia neutrum decent convitia, accedit *Candidus* livoris expers. *linguosior*] id est verbosior, *æquo*] id est, quàm æquum & honestum est. *Iurgio bilem*] id est, choleram, quæ stomachum movet. Quia sermo durus suscitat furorem. *Nec homuncio Myrmix*] id jucundè: quia *Myrmix*, ut dixi, formica interpretatur, cui robor pro modulo corporis maximum inest, quia grana majora se infert interdum, & ova sua se quoque majora transfert. *Viros*] quasi dicat animosos, & mares animos. *Amitam proferre volenti*] *Amita* patris est soror, ut *matertera* matris; cui honestiùs quàm amatæ mittantur munera. Cætera nota, ut hæc ferè nota putem.

Myrmix.

Amita. Matertera.

Batr. *Alveus excelsa saliens de rupe, lacunam*
Foderat, & clausis ripas æquaverat undis.
Gurges erat textu sylvarum umbrosus opaco:
Densáque sepierant tristem spineta lacunam.
Mille venenorum species in gurgite vidi,
Mille secus ripas in opaco margine, mille
Per nemus ad lymphas sinuose serpere gressu.

Ob

Obſtupui, & rapido rediens ad ovilia curſu,
Incipio paleas furcâ verſare tricorni:
Ecce! caput tollit coluber, linguâque triſulcâ
Sibilat, inflantur fauces; Nepa livida tendit
Brachia; ventroſus profert veſtigia bufo;
Vipera per ſtipulam ingrediens ſtrepit. O loca, dixi,
Non pecori tantùm, verùm & paſtoribus ipſis
Noxia! mox grege diviſo, de ſedibus illis
Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi,
Perque iter antiquum fontis nova flumina duxi
In campos, ubi prima ſuos aurora colores
Explicat, & croceos Phœbi redeuntis ad ortus.
Hîc mihi ſecundæ pecudes, hîc paſcua lætæ,
Et ſine labe liquor, dulces ſine crimine lymphæ:
Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes.
Signa caſæ ſuperant, puteus, carioſáque ligna
Fixa ſolo, ſejuncta pedum diſcrimine ſeptem,
Et focus, & lacerâ quæ cingitur area ſepe.

Alveus exſelſa] Docet *Batrachus*, quid in fonte viderit, dicens, *Alveus*] id eſt, rivus ſaliens de excelſa rupe, *foderat*] ſcilicet præcipiti caſu, *lacunam*] id eſt, receptaculum aquarum & ſordium. *Gurges*] id eſt vortex aquarum. *Spineta*] id eſt, ſpinæ denſæ. *Sepierant*] id eſt, ſepimento quodam clauſerant. *Ego vidi mille ſpecies venenorum*] id eſt, pravarum traditionum, & malorum morum. *Ad*] ſi juxta, *lymphas*] id eſt, aquas: id eſt, vidi fontem primæ religionis penitus infectum. *Obſtupui, &c. Furcâ tricorni*] id eſt, tria cornua habenti. *Nepa livida*] id eſt, ſcorpius habens venenum lividum ſub cauda. Sed hîc dicit *livida brachia*] id eſt, chelas liventes. *Ventroſus*] id eſt, habens magnum ventrem. *Bufo*] id eſt, rana venenoſa. *Vipera*] id eſt, aſpidum peſſima, ſic dicta, quòd *vi pariat*, quia non poteſt edere fœtus ſuos, quos ore concipit, & patrem concipiendo necat; ſed ipſi vicini partui, aut jam maturi ad partum, dentibus ſecant ventrem maternũ; atq; ità vipera neq; patrem neq; matrem vidit unquam incolumem: quod benignitate naturæ in nos efficitur, nè tam noxia peſtis multiplicetur. *Paſcua quæſitum triſtis meliora receſſi*]

receſſi] *Quæſitum*, ſupinum, id eſt, ut quæram, aut quæſiturus meliora paſcua. Unde docet *Obſervantes* diſceſſiſſe propter pravos *Non-obſervantium* mores. *Pérq; iter antiquum*] juxta traditionem primorum patrum. *In campos, ubi prima ſuos*] id eſt, orientem verſus, ſicut priùs dictum eſt, ad ortum. *Croceos ortus Phœbi*] ſcilicet ſolis. *Hæc loca primævi ſunt quæ coluêre parentes*] Manifeſta eſt ergò *Allegoria* Nam per orientem, eorum puram & ſalubrem ſignificat vitam: per meridionalem plagam & auſtrum, vapidam, & mollem; ut ventus ille plumbeus & tepidus eſt. *Signa caſæ*] ſcilicet paſtoralis: *carioſáq; ligna Fixa ſolo, ſejuncta parùm diſcrimine ſeptem*] Tantum enim ſpatii cellis ſingulis congruit: *& focus*] ſcilicet communis, quo ignis fovetur: *& area*] .i. locus ſpatioſus in medio clauſtri; circum quem, porticum & deambulacra faciunt. *Cingitur ſæpe lacerâ*] *Allegoricós* ſignificat clauſtrorum muros diruros, & pervios à *Non-obſervantibus* factos.

Myrm. *Cura viris levibus rerum ſolet eſſe novarum:*
Propterea certè nova paſcua quæris, & amnes
Fingis inauditos, & vis novus autor haberi.

Batr. *Cura viris gravibus rerum ſolet eſſe ſuarum;*
Propterea Myrmix nimis à gravitate recedit:
Hæc novitas non eſt novitas, ſed vera vetuſtas:
Relligio, & pietas patrum inſtaurata reſurgit,
Quam tua corrupit levitas, & nota tuorum
Segnities. Igitur, ſi quis labentia tecta
Erigat, & ſterilem qui manſuefecerit agrum,
Iudice te, damnandus erit Non ponitur arbor
Altera, ſed veteri inſeritur bona virgula trunco:
Segne priùs lignum, noſtro fit fertile cultu.

Myr. *Quamvis pingue tuo pecori ſit gramen, & unda*
Defæcata; tamen multæ cum matribus agnæ
Interîêre: lupi & paſtæ meminere volucres.

Batr. *Hæ, fateor, quæ dira tuæ contagia peſtis*
Accepêre, etiam procul aſpicientibus obſunt:
Tantum virus ineſt, veſtri vis tanta veneni.
Propterea magìs atque magìs diſcedere, ſemper
Eſt animus à patitur pecus hæc incommoda noſtrum

Sqla

Sola; quòd in vastam nondum discessit eremum,
Nec satis à vobis procul in deserta recessit.
Myr. *Batrache, de gregibus mentiris plurima nostris:*
Certe alienarum tibi cura superflua rerum,
Et temere assumis partes ce sortis iniqui.
Cur mihi, qui pasco cujum pecus, ista tueri
Non licuit? Solisne domus mea cognita vobis?
Cura viris levibus] Quanquam id strenuè cavet *Batrachus*, nè res novas dicatur molitus: tamen cùm aliud non posset, id falsò objicit *Myrmix*, *Et vis novus autor haberi.*] Hoc eis objicitur, qui ad reformationem alios vocant, aut compellunt. *Cura viris gravibus*] Subtilis responsio, diverbium diverbio retundens. *Hæc novitas non est novitas*] id est, quam dicis esse novitatem, non est novitas, sed vera vetustas. Unde manifestè dicit, *Religio, & pietas patrum instaurata*] id est, in statum & formam priorem reducta (unde verùs dicitur *instauro*, quàm *restauro*) *resurgit. Et nota tuorum*] scil. confratrum. *Qui mansuefecerit agrum*] Redit ad translationem propter sæpe dictam caulam, nè videlicet non pastoralis agatur res. *Segne*] .i. tardum & infœcundum, quamvis pingue. Docet etiam intereos, qui se *Observantes* dicunt, adhuc esse morbidos, & multòs interisse: ad quod *Batrachus*; *Hæ, fateor*] i. fateor quòd hæ oves interiêre, *quæ dira tuæ contagia pestis*
Accêpere] .i. quæ infectæ ad nos venerunt, nec te purgari permiserunt. *Tantum virus*] .i venenum. *Quòd in vastam nondum discessit eremum*] .i. quòd nondum penitus à communione vestra decessit. Dicitur autem *eremus* sine aspiratione, genere fœminino, & mediâ longâ; quæ tria inverti solent. *De gregibus mentiris plurima nostris*] cùm aliter se purgare nequeat, ad convitia resurgit. *Cur mihi, qui pasco cujum*] Dictum id puto pro *Cujumcujum*, .i. cujuscunque pecus. *Ista tueri*] i. prospicere quæ tu mihi objicis *Solisne domus mea cognita vobis?*] .i. videtis vósne soli infectionem (ut dicitis) domûs meæ, quam nos ignoramus?
Batr. *Æ hiopes unà quoniam nigredine ardent,*
Ille color nulli vitio datur: omnibus idem
Vultus; & alterius si quis rem vènderet ore,

Et ſua dammaret. Pecori, pecoriſque magiſtris
Fœx eadem, ſcabies eadem, cutis & color idem.
Bem. *Parcite, jam ſatis eſt lis intellecta, dieſque*
Inclinata cadit, jam poſt juga ſumma ruit ſol.
Audite ô magni generis longæva propago,
Lite ſuper veſtra quæ ſit ſententia noſtra.
Myr. *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis.*
Batr. *Non ego, ſed non æqua magis te cauſa laceſſit;*
Judiciúmq; timet ſibi mens malè conſcia juſtum.
Can. *Quando inimicitias tempus deponere, rurſum*
Veſtra novas lites vecordia ſuſcitat ergò
Perpetuis hæc rixa odiis æterna manebit.
Quæ vos debilitas capitis, quæ inſania vexat?
Non pudet his uti tanto ſub judice nugis?
Ergò animis audite æquis, odiiſque ſepultis,
Ultima doctiloqui quæ ſit ſententia Bembi.
Bem. *Ferte per antiquos patrum veſtigia greſſus,*
Et veteres ſervate vias: revocate vagantes
Per valles & ſaxa greges, per luſtra ferarum.
Figite in antiquis iterum magalia campis.

Ethiopes una] Graphicè docet quare illi non videant ſuam deformitatem ſuáque vitia: quia omnes tales ſunt. *Ille color*] id eſt, niger. *Fœx eadem*] id eſt, infectio. Quia verò ad manifeſta uſque convitia proceſſum eſt; ne ultrà progreſſio fiat, dicit Bembus, *Parcite*] id eſt, abſtinete à convitiis; quia lis eſt jam ſatis intellecta, dieſque inclinata cadit, *Audite ô magni generis longæva propago*] quia eos ab antiquitate laudat, timet jamdudum Myrmix cauſæ ſuæ, unde non attendit ad judicem, ſed ad convitia dicta, dicens, *Batrache, me audaci toties ſermone laceſſis*] id eſt, provocas ad iram. *Non ego*] ſcilicet, te laceſſo. *Sed magis*] id eſt, potiùs, *laceſſit te cauſa*] ſcilicet, tua *non æqua*] id eſt, iniqua: *Iudiciúmq; timet ſibi mens malè conſcia juſtum*] Multæ & egregiæ ubique ſunt ſententiæ, quas memoriæ commendâſſe profuerit. Interloquitur *Candidus*, qui director videtur utrorumque litigantium, quia pro eis judicem delegit. *Quando*] Ordo eſt, *quando tempus*] ſc. eſt, *deponere inimicitias*, tunc ſc. *veſtra vecordia*]

id

id est, perversitas cordis, *suscitat rursum novas lites. Ergò*] indignanter id dicit. *Non pudet his uti tanto sub judice nugis?*] Magni facit autoritatem judicis, ut sententiæ ab eo datæ majus fit pondus. *Ergò*] Quia id decentius, & honestius est, quàm odiis progredi. *Animis audite æquis, odiisq; sepultis*] id est sopitis, & oppressis. *Ultima*] idest, ut dicunt, *definitiva sententia.* Est autem hæc, *Ferte per antiquos, &c.*] id est, Incedite more majorum vestrorum. *Revocate vagantes per valles*] id est, qui aberrant à Carmelo, qui mons est; id est, à vera religione in Carmelo institutâ. Intelligere autem potes molliter viventes. *Et per saxa*] id est, dura & aspera mundanarum curarum, *& per lustra ferarum*] id est, lupanaria, quia meretrices *lupæ*, quæ feræ sunt, dicuntur; & *lustra* ob id etiam *lupanaria.* Seclusâ autem Allegoriâ remotiore, manifestè vult errantes in pernicioſis institutis & moribus ad rectam reduci religionem, quæ antiqua est. Unde concludit, *Figite in antiquis iterum magnalia campis*] *Magalia* (ut dixi) & *μαπαλία* Pœnorum linguâ sunt *tuguria*, & quasi pastorales casæ. Vult ergò, Præstare, in antiqua vivere paupertate, dummodo sancta majorum suorum servent vestigia.

FINIS.

¶ Index digestus juxta seriem Alphabeti, continens vocabula difficiliora, quæ in *Badianiis* Commentariis sparsim exponuntur

A pag.

Abdua 144. 146
Acernus 23
Adulta seges 2
Ænobarbus 75
Æolus 121
Ærarium 73
Æsopi patina 75
Æstimo 32
Alauda 102
Alchymia 92
Alcyles 58
Alea 110
Alga 146
Alius 63
Alma 20
Alter 61
Amaror 8
Ambages 7
Amens 13
Amynticus 17
Angina 126
Anteire 28
Antennæ 116
Antiquus 2
Aonius 73
Apella 32
Appendix 20
Araris 43
Argus 146
Arma 77
Arnicolæ 131
Artocreas 117
Athos 119
Asphaltus 151
Assurgere 86
Astus 57. 92
Athesis 143
Atrides 59
Aucupium 96
Augustus 78
Avarus 56. 94
Aversor 41
Averto ibid.
Avertor 42
Auster 7

B

Baccatus 137
Bacillum 73
Baldus 31
Barathrum 111
Bardi 102
Bardocucullatus ibid.
Bardus ibid.
Belides 58
Biblis ibid
Bifidus 65
Bimestris 52
Bombyces 74
Bombycinus ibid.
Boreas 85
Bustum 40
Bruma 70. 125
Bryseis 59

C

Cadus 126
Campe 125
Calces 23
Calices 4
Canis sirius 55
Capreolus 137
Carbo 29
Cardiatus dolor 134
Cardo 8. 34
Carmelus 119
Carthusia ibid.
Casa 31
Casses 51
Cassiepeia 111
Catones 28
Catus 9
Caula 106
Causari 15
Centauri 130
Ceraunia 54
Ceres 15. 121
Chryseis 59
Cicones 58

Cimex

Cinex 116
Circus 77
Cithara 72
Cloaca 118
Codrus 75
Cœnacula 65
Coitus 21
Condere 70
Concinnius 68
Concitare 89
Coryli 127
Crocodilus 62
Crudus 78
Cruentus 56
Crumena 73
Cura 3
Curare 44
Cymbia 68

D

Deïanira 59
Demens quis 86
Demoliri 31
Dentale 15
Dibaphus 74
Discrimen 32
Dissimulare 51
Domina 40
Dryades 39
Dryas 121

E

Ebusus 97
Enucleare 4
Epicedium 40
Epitaphium ibid.
Erebus 111
Erynnis 45
Euridice 60
Examen 126
Excubare 38
Exhaustus 49
Extimo 32
Extemplo 113

F

Facul 55
Facula 96
Falco 146
Farrago 73
Fasces 90
Fascinare 8
Fastidium 64
Fatum 24
Faxo 72
Feralis 51
Fides 83
Fistulicen 102
Fœnisecæ 90
Fœta 116
Fœtare 20
Fœtura 123
Fulica 61
Fulminare 59

G

Galatea 51
Galbula 121
Galerus 140
Ganea 56.80
Garganus 119
Gener 15
Graiæ 66
Gynæceum 129

H

Hamadryades 39. 112.
Harculus 31
Harpyæ 65
Hebrus 40
Hedera 45
Hernicus 55
Hilarare 20
Hippodamia 59
Hippolytus 58
Hispidus 117
Hyæna 62
Hyems 85
Hymen 6
Hymenæus ibid.

I, J

Ignis pro amore 3
Iliacus 105
Illætabilis 20
Immaturus 45
Impendere 34
Imperiosus 56
Improbus ibid.
Incestare 6
Inconsultus 3
Indigena 12
Indignabundus 56
Indigus 78
Iners
Ingemere
Insomnia 4
Insomnis 4
Ira aëris 3
Iugia 3

L

Lævus 143
Lætamen 87
Lamiæ 125
Lampyris 15
Leppa 126
Larvæ 125
Laureta 119
Laverna ibid.
Lavinia 59
Lena 56
Levis 36
Levitas 31
Libethrides 54
Libethris 121
Ligo 90
Linter 20
Liquor tris 18
Luculus 73
Ludere 20
Lumina 44, 52
Luna 144
Lupa 79
Lupanar ibid.
Luscus 8
Lustra 116
Lyæus 16
Lymphaticus 13

M

Macra 146
Maga 56
Magalia 50
Malis avibus 83
Mantis 116
Manubrium 79
Mariſca 125
Maſculus 81
Meditari 52
Meduſa 62
Melampodion 116
Melampus ibid.
Melotæ 85
Miles 22, 32
Milium 126
Milvus 119
Mimus 81
Mincius 144
Minus 85
Modus 55
Moſes 105
Mulctralia 68
Mugire 85
Myrrha 58

N

Nænia 40
Naiades 39, 66
Napææ 39, 112
Narciſſus 24
Nauci pendere 116
Neæra 85
Nodus Herculis 72
Nonius 105
Noſter 18
Nuzæ 78
Nugari 50

O

Obba 20, 135
Obductus 50
Oenophilus 16
Oenopherum ibid.
Oeſtrum 126
Ogdoas 128
Olympicus 85
Olympus 66
Omina 18
Onocrotalus 119
Operæ 18, 126.
Orare quid differat ab Adorare 87
Orcus 42
Orcades 39, 111.
Oreas 122
Orexis 4
Orgia 23
Orpheus 146
Oſſa 53

P

Padus 18, 53
Pan 123
Pannoſus 89
Papyrus 116
Paranymphus 131
Parnaſſis 45
Parnaſſus ibid.
Paſiphaë 58
Paſtillus 117
Paſtinum 90
Paſtus 5
Patulus 16
Pauperies 10
Pecutia 117
Pedica 7
Pedum 140
Penula 68
Perna 9
Pero 140
Petaſo 9, 125
Philtrum 45

Phlegethon 39
Piaculum 127
Pietas ibid.
Pileolus 72
Pilum 90
Polenta 85
Polybymnia 54
Polymnia ibid.
Pondo 37
Popinæ 118
Populari 52
Posthabere 33
Præcordia 8. 65
Præcox 45
Prospicere 22
Proximare 16
Pruina 80
Pyramis 87
Pyrrhus 75
Pythagoras 76

Q

Quam 24
Quando 3. 83
Quo 36

R

Rabula 96
Rebecca 58
Referre 50
Rhodope 53
Rostrum 6
Rulla 15

S

Salax 56
Salignus 50
Scylla 57
Securis 50
Securus 32
Semiramis 58
Sentes 126
Septiforis 54
Seres 74
Sericus ibid.
Serræ inventio 80
Servitium 49
Serus 17
Setosus 121
Simulare 51
Sina 119
Sirenes 24
Solifossores 90
Solivagus 42
Sopitus 50
Sopor 2
Soracte 119
Sortiri digitis 5
Spelæa 118
Spicatus 15
Spinetum 140
Spiritus 38
Squarrosus 73
Stimulus 90
Stiria 85
Stiva 15
Stratus 4
Striges 125
Stygius 111
Super 6
Supra ibid.
Surculus 38
Suspicere 111
Susurrus 136
Sylvanus 39
Syrtes 7

T

Tabescere 49
Tantalus 83
Teges 135
Telum 48
Tempe 54
Tentans 50
Tethys 121
Tetricus 28
Tibicen 102
Tityrus 18
Tonius 16
Trivia 8
Turgidus 7
Tyberis 53
Tyndaris 57

V, U

Vecors 92
Venus 33
Ventriculus 16
Verna 20
Vertex 31
Vimen 5
Vindemia 96
Vinetum 16. 80
Virus 65
Vites 90
Vitta 112
Vligo 151
Ulva 116
Umber 52
Urna 40

FINIS

INDEX.

Qui levitur spondit, promisso
illudit mani.
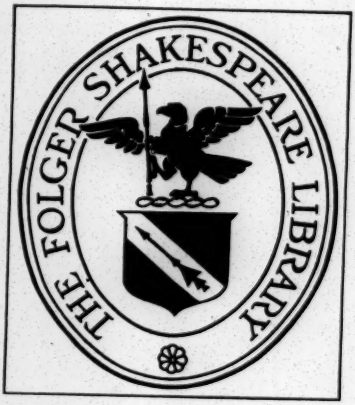
F168996
S4784A.8